

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

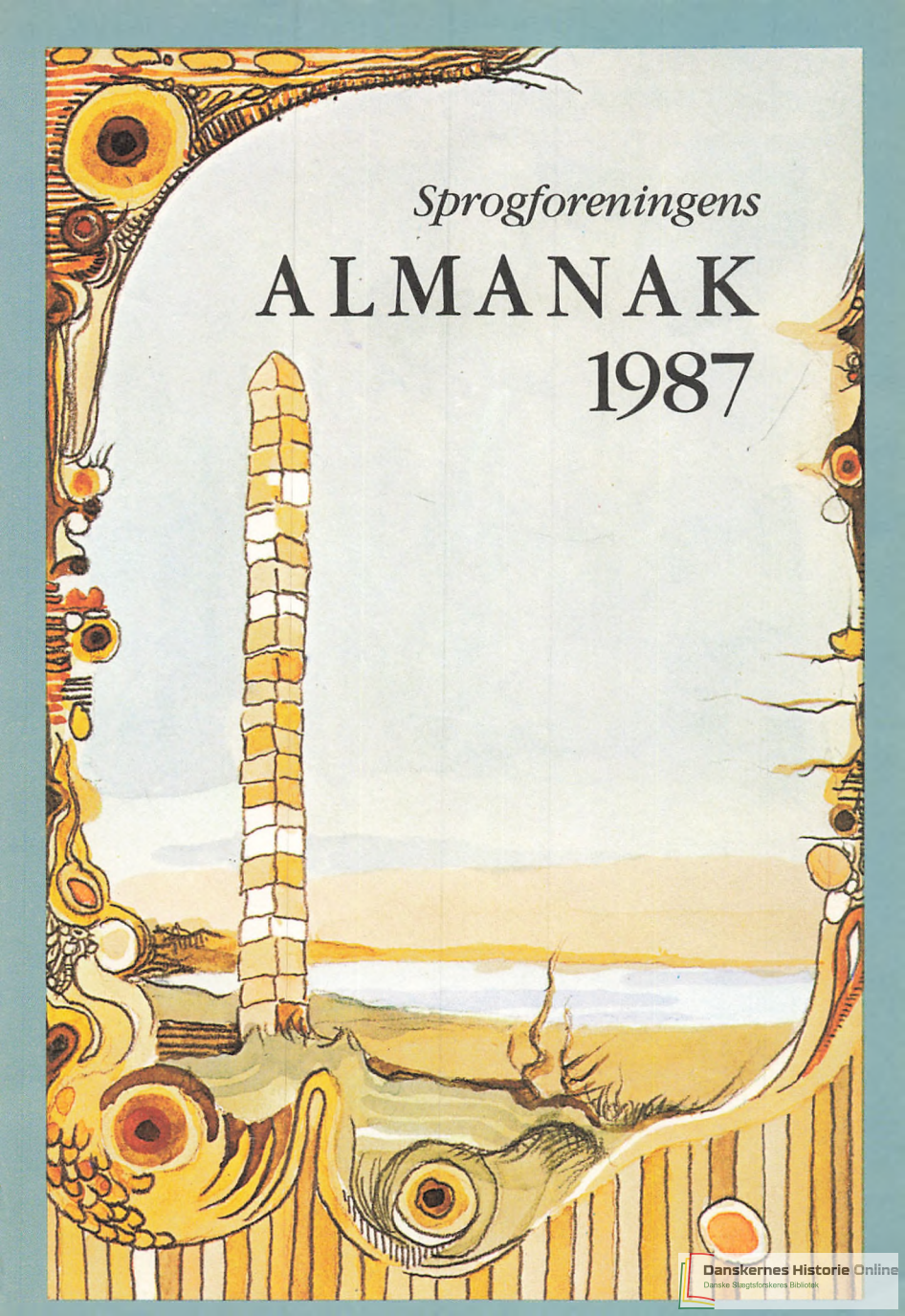
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sprogforeningens

ALMANAK
1987

Money, money...

Ung Job
Kontor

sparekassen •
Sønderjylland

- der er flere muligheder, end du tror

SPROGFORENINGENS ALMANAK FOR 1987

94. ÅRGANG

Udgivet af Sprogforeningen – Redaktion: Arne G. Larsen

DY-PO BOGFORLAG – SØNDERBORG 1986

INTERESSE!

SYDBANK er den moderne engagerede bank...

Vi har alle brug for interesse og venlighed. Et lille smil gør det meget nemmere at klare tidens stress og jag.

I SYDBANK har vi tid til at interessere os for dig. Tid til at tage os af dine daglige bankforretninger og til at give dig en ordentlig økonomisk rådgivning.

I SYDBANK arbejder vi sammen i kundegrupper, hvor alle gruppens medarbejdere kender dig. Det giver dig tryghed, og du er sikker på altid at blive betjent af en medarbejder, der har tid til at give dig en god og saglig betjening.

SYDBANK

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kalenderen	4	Ulla Fædders	139
Solens opgang og nedgang	28	Jørgen Jørgensen	140
Sommertid	28	Lorenz Lorenzen	141
Højvandet ved vestkysten	29	Ina Carstensen	142
Danske helligdage	29	Hanne Petersen	143
Sydslesvigske fest- og helligdage	29	Almanakregistrering	144
Ferieplan for skolerne i Sydslesvig	29		
Stjernesked	30	HÅNDBOG:	
Formærkelser	31	Det danske Kongehus	146
Planeter	32	Regering og Folketing	147
Jens Lampe: Billedhuggeren Gunnar Hammerich	33	Ministeriel Poul Schlüter	147
Troels Fink: H. P. Hansen, som jeg husker ham!	39	Folketingsvalget den 10. januar 1984	148
Karl Otto Meyer: Sydslesvigsk Vælgerforening	43	Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds	148
Lis Andersen Mågård:		Valgt i Sønderjyllands amtskreds	149
Mads og Marie – mine bedsteforældre	46	Undervisningsministeriets udvalg vedr. danske kulturelle anliggender i Sydslesvig	149
I Risum skole værnes om Irisisk sprog og kultur	58	Amt og kommuner	150
P. Gorssen: Strøtanker	65	Amtsrådets medlemmer	151
Gynther Hansen: En gård i Sønderjylland 1916-17	67	Amtsprogramrådet	152
Sigfred Andersen: Den gammel egh	78	Kommuner i Sønderjyllands amt	153
Dagmar Gammegaard: Tanker om vort flag!	82	Foreninger, organisationer, institutioner	155
Marie Jessen: Den vild roes	86	Nationale og historiske foreninger m. v.	155
En vågen sønderjysk bondes skildringer	87	Musik – Teater – Kunst	160
Marie Jessen: Frø o Hoppald	103	Biblioteker	162
H. Bertelsen: Frihed er det bedste guld.	105	Undervisning	165
Eske K. Mathiesen: Kirkegården	114	Lokalhistoriske samlinger og arkiver	168
		Museer	172
MINDEORD:		Landbrug	174
Henning Jensen	115	Landboforeninger	176
Simon From	116	Husmandsforeninger	180
J. Kruse Jensen	118	Husholdningsforeninger	181
Chr. Stenz	119	Husdyrbrugsorganisationer	182
Alfred Kronenbitter	121	Møjerforeninger	183
Peter Clausen	122	Skovbrug	184
Willi Wiemer	123	Slagterier	184
Claus Moldt	124	Det jydsk Haveselskab	185
Hermann Bornholdt	125	Handel	185
Ejnar Dahl	126	Håndværk og industri	187
Jens Bladt	127	Finansiering	189
Francisca Clausen	129	Turistforeninger	190
Lieschen Hansen-Borg	130	Danske og frisiske institutioner i Sydslesvig	192
Niels Jensen	131	Jagt og vildtforvaltning	199
Iver Andersen Damm	138	Uddrag af lov om jagt og vildtforvaltning	201
Andreas Johannsen	134	Den obligatoriske jagtprøve	201
Johann Petersen	135	Bekendtgørelse om jagttid for visse pattedyr og fugle	202
Olav Christensen	136	Markedsfortegnelse	205
Helmut Tönnies	137		
Johs. Hoffmeyer	138		

JANUAR 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7' 3 ^m og tiltager i månedens løb 1' 31 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 1			t m	t m	t m	t m
Tb. 1	Nytår	Solens radius 16' 18"	8 42	15 45	10 34	17 1
<i>Jesu navn</i> , Luk. 2,21.						
2' række, Matth. 6,5-13.						
F. 2	Abel	Vega kulm. midn. m.n.	41	46	10 55	18 45
L. 3	Enoch		41	47	11 7	20 23
S. 4	S. e. nytår	{ Methusalem Sirius kulm. midn.	41	49	11 15	21 55
<i>Hjemkomsten til Nazareth</i> , Matth. 2,19 til enden.						
2' række, Matth. 2,13-18.						
Uge 2						
M. 5	Simeon	Jorden nærmest Solen	8 40	15 50	11 22	23 21
Ti. 6	Hellig 3 konger	☉ f. kv. 23' 34 ^m	40	51	11 27	—
O. 7	Knud, hertug	Tusmørket varer 48 ^m	39	53	11 33	0 43
To. 8	Erhardt		38	54	11 41	2 5
F. 9	Julianus		38	56	11 50	3 26
L. 10	Paul eremit		37	58	12 3	4 47
S. 11	I. s. e. h. 3 k.	Hyginus	36	59	12 23	6 6
<i>Jesus 12 år gammel i templet</i> , Luk. 2,42 til enden.						
2' række, Mark. 10,13-16.						
Uge 3						
M. 12	Reinhold	☾ fjernest Jorden	8 35	16 1	12 55	7 19
Ti. 13	Hilarius		34	3	13 42	8 18
O. 14	Felix	Tusmørket varer 47 ^m	33	4	14 46	9 0
To. 15	Maurus	{ ☉ f.m. 3' 30 ^m Venus st. vestl. elong.	32	6	16 1	9 28
F. 16	Marcellus		31	8	17 22	9 46
L. 17	Antonius	Castor kulm. midn.	30	10	18 43	9 58
S. 18	2. s. e. h. 3 k.	{ Prisca Procyon kulm. midn.	29	12	20 4	10 6
<i>Brylluppet i Kana</i> , Joh. 2,1-11.						
2' række, Luk. 19,1-10.						
Uge 4						
M. 19	Pontianus	Pollux kulm. midn.	8 27	16 14	21 23	10 13
Ti. 20	Fabian og Sebastian		26	16	22 44	10 18
O. 21	Agnes	Tusmørket varer 45 ^m	25	18	—	10 24
To. 22	Vincentius	☉ s. kv. 23' 45 ^m	23	20	0 7	10 30
F. 23	Emerentius		22	22	1 35	10 38
L. 24	Timotheus		20	24	3 8	10 50
S. 25	3. s. e. h. 3 k.	Pauli omv.	19	26	4 47	11 9
<i>Høvedsmanden i Kapernaum</i> , Matth. 8,1-13.						
2' række, Luk. 17,5-10.						
Uge 5						
M. 26	Polycarpus		8 17	16 28	6 23	11 44
Ti. 27	Chrysostomus		15	30	7 40	12 46
O. 28	Fred. 6.s. føds.	{ Carolus Magnus Tusmørket varer 44 ^m ☾ nærmest Jorden	14	32	8 29	14 16
To. 29	Chr. 7.s. føds.	{ Valerius ☉ n.m. 14' 44 ^m	12	34	8 56	16 1
F. 30	Adelgunde		10	36	9 12	17 44
L. 31	Vigilius		8	39	9 22	19 22

Januar 1987	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	12.55	15.20
2.	3.43	16.11
3.	4.31	17.02
4.	5.17	17.49
5.	6.03	18.37
6.	6.48	19.26
7.	7.35	20.18
8.	8.28	21.16
9.	9.32	22.22
10.	10.45	23.32
11.	11.59	-
12.	0.33	12.57
13.	1.21	13.45
14.	2.02	14.25
15.	2.40	15.02
16.	3.15	15.39
17.	3.50	16.40
18.	4.25	16.49
19.	4.59	17.24
20.	5.30	17.58
21.	5.59	18.33
22.	6.33	19.12
23.	7.12	20.03
24.	8.07	21.10
25.	9.30	22.29
26.	10.57	23.45
27.	12.17	-
28.	0.55	13.26
29.	1.56	14.25
30.	2.48	15.16
31.	3.34	16.02

FEBRUAR 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 8' 34 ^m og tillæger i månedens løb 2' 3 ^m		Sol		Måne					
		Op	Ned	Op	Ned				
		i m	i m	i m	i m				
S. 1	4. s. e. h. 3 k. { Brigida Solens radius 16' 16"	8	6	16	41	9	29	20	54
<i>Stormen på søen, Matth. 8,23-27.</i>									
<i>2' række, Matth. 14,22-33.</i>									
M. 2	Kyndemisse Uge 6	8	5	16	43	9	35	22	21
Ti. 3	Blasius Deneb kulm. midn. m.n.	3	3	45	9	41	23	45	—
O. 4	Veronica Tusmørket varer 42 ^m	1	1	47	9	48	—	—	—
To. 5	Agathe ☉ f. kv. 17' 21 ^m	7	59	49	9	56	1	9	—
F. 6	Dorothea	57	52	10	8	2	32	—	—
L. 7	Richard	55	54	10	25	3	53	—	—
S. 8	S. s. e. h. 3 k. Corinthia	53	56	10	52	5	9	—	—
<i>Ugræsset blandt hveden, Matth. 13,24-30.</i>									
<i>2' række, Matth. 13,44-52.</i>									
M. 9	Apollonia ☾ fjernest Jorden Uge 7	7	51	16	58	11	34	6	14
Ti. 10	Scholastica	48	17	0	12	33	7	1	—
O. 11	Euphrosyne Tusmørket varer 41 ^m	46	2	13	46	7	33	—	—
To. 12	Eulalia Merkur st. østl. elong.	44	5	15	6	7	53	—	—
F. 13	Benignus ☉ f.m. 21' 58 ^m	42	7	16	28	8	7	—	—
L. 14	Valentinus	40	9	17	50	8	16	—	—
S. 15	Septuagesima Faustinus	37	11	19	11	8	23	—	—
<i>Arbejderne i vingården, Matth. 20,1-16.</i>									
<i>2' række, Matth. 25,14-30.</i>									
M. 16	Juliane Uge 8	7	35	17	13	20	32	8	28
Ti. 17	Findanus	33	16	21	55	8	33	—	—
O. 18	Concordia Tusmørket varer 40 ^m	31	18	23	21	8	39	—	—
To. 19	Ammon	28	20	—	8	46	—	—	—
F. 20	Eucharis	26	22	0	52	8	56	—	—
L. 21	Samuel ☉ s. kv. 9' 56 ^m	24	24	2	27	9	11	—	—
S. 22	Sexagesima Peters stol	21	26	4	2	9	38	—	—
<i>De fire slags sædejord, Luk. 8,4-15.</i>									
<i>2' række, Mark. 4,26-32.</i>									
M. 23	Papias Uge 9	7	19	17	28	5	26	10	26
Ti. 24	Matthias	16	31	6	24	11	43	—	—
O. 25	Victorinus { Tusmørket varer 39 ^m ☾ nærmest Jorden Regulus kulm. midn.	14	33	6	58	13	20	—	—
To. 26	Inger	12	35	7	17	15	4	—	—
F. 27	Leander	9	37	7	29	16	44	—	—
L. 28	Øllegaard ● n.m. 1' 51 ^m	7	39	7	37	18	19	—	—

Februar 1987

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	4.18	16.47
2.	4.59	17.30
3.	5.40	18.10
4.	6.17	18.51
5.	6.57	19.33
6.	7.42	20.23
7.	8.40	21.20
8.	9.48	22.28
9.	11.16	23.54
10.	12.36	-
11.	0.57	13.26
12.	1.42	14.09
13.	2.21	14.45
14.	2.56	15.19
15.	3.32	15.54
16.	4.05	16.28
17.	4.36	17.00
18.	5.06	17.32
19.	5.35	18.05
20.	6.08	18.41
21.	6.46	19.25
22.	7.38	20.28
23.	9.02	21.55
24.	10.39	23.24
25.	12.10	-
26.	0.44	13.21
27.	1.45	14.17
28.	2.35	15.05

MARTS 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 10 ^h 37 ^m og tåltager i månedens løb 2 ^h 23 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
S. 1	Fastelavn	{ Quinquagesima. Esto mihi Albinus Solens radius 16' 10" }	7 4	17 41	7 43	19 49
<i>Jesu ddb, Matth. 3,13 til enden.</i>						
2 ^h række, Luk. 18,31 til enden.						
M. 2	Simplicius	Uge 10	7 2	17 43	7 49	21 17
Ti. 3	Hvide Tirsdag	Kunigunde	6 59	45	7 55	22 43
O. 4	Aske Onsdag	{ Adrianus Tusmørket varer 39 ^m }	57	48	8 3	—
To. 5	Theophilus		54	50	8 13	0 9
F. 6	Gotfred		52	52	8 28	1 34
L. 7	Perpetua	☉ f. kv. 12' 58 ^m	49	54	8 50	2 54
S. 8	1. s. i fasten	{ Quadragesima. Invocavit Beata }	46	56	9 26	4 5
<i>Jesus fristes af Djævelen, Matth. 4,1-11.</i>						
2 ^h række, Luk. 22,24-32.						
M. 9	40 riddere	☾ fjernest Jorden Uge 11	6 44	17 58	10 19	4 59
Ti. 10	Ædel		41	18 0	11 27	5 36
O. 11	Tamperdag	{ Fred. 9.s. føds. Thala Tusmørket varer 39 ^m }	39	2	12 46	6 0
To. 12	Gregorius		36	4	14 8	6 15
F. 13	Macedonius		34	6	15 31	6 25
L. 14	Eutychius		31	8	16 53	6 33
S. 15	2. s. i fasten	{ Reminiscere Zacharias ☉ f.m. 14' 13 ^m }	28	10	18 16	6 38
<i>Den kananæiske kvinde, Matth. 15,21-28.</i>						
2 ^h række, Mark. 9,17-29.						
M. 16	Gudmund	Uge 12	6 26	18 12	19 39	6 44
Ti. 17	Gertrud		23	14	21 6	6 49
O. 18	Fred. 3.s. føds.	{ Alexander Tusmørket varer 39 ^m }	21	16	22 36	6 56
To. 19	Joseph		18	18	—	7 4
F. 20	Gordius		15	20	0 12	7 17
L. 21	Benedictus	Jævndøgn 4' 52 ^m	13	22	1 48	7 40
S. 22	3. s. i fasten	{ Oculi Paulus ☉ s. kv. 17' 22 ^m }	10	24	3 16	8 19
<i>Jesus uddriver en uren ånd, Luk. 11,14-28.</i>						
2 ^h række, Joh. 8,42-51.						
M. 23	Fidelis	Uge 13	6 8	18 26	4 21	9 25
Ti. 24	Ulrica	☾ nærmest Jorden	5	28	5 1	10 55
O. 25	Mariæ bebud.	Tusmørket varer 39 ^m	2	30	5 23	12 34
To. 26	Gabriel	Merkur st. vestl. elong.	0	32	5 37	14 13
F. 27	Kastor		5 57	35	5 46	15 48
L. 28	Dr. Ingrid	Eustachius	55	37	5 52	17 19
S. 29	Midfaste	{ Lætare. Jonas ● n.m. 13' 46 ^m }	52	39	5 58	18 47
<i>Jesus bespiser 5000, Joh. 6,1-15.</i>						
2 ^h række, Joh. 6,35-51.						
M. 30	Quirinus	Uge 14	5 49	18 41	6 4	20 14
Ti. 31	Fred. 5.s. føds.	Balbina	47	43	6 11	21 41

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Marts 1987

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	3.19	15.47
2.	3.58	16.26
3.	4.36	17.04
4.	5.11	17.40
5.	5.45	18.13
6.	6.20	18.48
7.	7.01	19.29
8.	7.55	20.21
9.	9.02	21.29
10.	10.26	22.59
11.	12.08	-
12.	0.27	13.01
13.	1.15	13.42
14.	1.55	14.17
15.	2.30	14.52
16.	3.03	15.26
17.	3.36	15.58
18.	4.08	16.32
19.	4.39	17.04
20.	5.13	17.40
21.	5.49	18.17
22.	6.33	19.02
23.	7.32	20.07
24.	8.59	21.36
25.	10.32	23.07
26.	12.01	-
27.	0.27	13.08
28.	1.28	14.00
29.	2.20	14.45
30.	2.58	15.26
31.	3.34	16.01

APRIL 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13 ^h 0 ^m og tiltager i månedens løb 2 ^h 14 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
O. 1	Hugo	}	5 44	18 45	6 20	23 8
To. 2	Theodosius					
F. 3	Nicetas		42	47	6 32	—
L. 4	Ambrosius		39	49	6 51	0 32
S. 5	5. s. i fasten	}	36	51	7 21	1 49
	<i>Englen Gabriel bebuder Jesu fødsel, Luk. 1,26-38.</i>		34	53	8 6	2 52
	<i>2' række, Luk. 1,46-56.</i>					
M. 6	Sixtus	}	5 31	18 55	9 9	3 36
Ti. 7	Egesippus					
O. 8	Chr. 9.s. føds.	}	29	57	10 24	4 4
To. 9	Procopius					
F. 10	Ezechiel		24	19 1	13 8	4 34
L. 11	Leo		21	3	14 30	4 42
S. 12	Palme søndag	}	18	5	15 52	4 48
	<i>Jesu indtog i Jerusalem, Matth. 21,1-9.</i>		16	7	17 15	4 54
	<i>2' række, Mark. 14,3-9.</i>					
M. 13	Justinus		5 13	19 9	18 42	4 59
Ti. 14	Tiburtius	}	11	11	20 13	5 5
O. 15	Chr. 5.s. føds.					
To. 16	Skærtorsdag		6	15	23 28	5 24
F. 17	Langfredag		3	17	—	5 43
L. 18	Eleutherius	}	1	19	1 2	6 17
S. 19	Påskedag					
	<i>Kristi opstandelse, Mark. 16,1-7.</i>		4 59	21	2 17	7 15
	<i>2' række, Matth. 28,1-8.</i>					
M. 20	2. påskedag	}	4 56	19 23	3 4	8 39
Ti. 21	Florentius					
O. 22	Cajus		54	25	3 30	10 17
To. 23	Georgius	}	51	27	3 46	11 55
F. 24	Albertus					
L. 25	Mark. evang.		49	29	3 55	13 29
S. 26	1. s. e. påske	}	47	31	4 2	14 58
	<i>Den tvivlende Thomas, Joh. 20,19 til enden.</i>		44	33	4 8	16 25
	<i>2' række, Joh. 21,15-19.</i>					
M. 27	Charl. Amalie	}	4 40	19 37	4 20	19 16
Ti. 28	Vitalis					
O. 29	Peter martyr		37	39	4 28	20 43
To. 30	Severus		35	41	4 39	22 9
			33	43	4 54	23 30

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

April 1987

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	4.10	16.35
2.	4.42	17.06
3.	5.14	17.35
4.	5.49	18.06
5.	6.29	18.43
6.	7.18	19.31
7.	8.20	20.35
8.	9.40	22.04
9.	11.13	23.38
10.	12.19	-
11.	0.36	13.04
12.	1.18	13.42
13.	1.55	14.18
14.	2.30	14.54
15.	3.05	15.29
16.	3.39	16.04
17.	4.17	16.42
18.	4.56	17.21
19.	5.42	18.05
20.	6.36	18.57
21.	7.42	20.04
22.	8.59	21.23
23.	10.21	22.46
24.	11.41	-
25.	0.05	12.46
26.	1.04	13.38
27.	1.52	14.21
28.	2.32	14.59
29.	3.09	15.34
30.	3.43	16.05

MAJ 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15' 14 ^m og tiltager i månedens løb 1' 48 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
F. 1	Voldermisse	{ Philip og Jacob Solens radius 15' 54 ^m	4 30	19 45	5 19	—
L. 2	Athanasius		28	47	5 59	0 39
S. 3	2. s. e. påske	{ Misericordia Domini Korsmisse	26	48	6 55	1 31
<i>Den gode hyrde, Joh. 10,11-16.</i>						
2' række, Joh. 10,22-30.						
M. 4	Florian	☾ fjernest Jorden Uge 19	4 24	19 50	8 6	2 5
Ti. 5	Danmarks befrielse	Gothard	22	52	9 24	2 27
O. 6	Johannes ante portam	{ Tusmørket varer 48 ^m De lyse nætter beg. ☉ f. kv. 3' 26 ^m	20	54	10 45	2 41
To. 7	Flavia		18	56	12 6	2 50
F. 8	Stanislaus		15	58	13 27	2 57
L. 9	Caspar		13	20 0	14 48	3 3
S. 10	3. s. e. påske	Jubilate, Gordianus	11	2	16 12	3 8
<i>Jesus forbereder disciplene på sin bortgang til Faderen, Joh. 16,16-22. 2' række, Joh. 14,1-11.</i>						
M. 11	Mamertus	Uge 20	4 9	20 4	17 41	3 14
Ti. 12	Pancratius		7	6	19 16	3 21
O. 13	Ingenius	{ Tusmørket varer 51 ^m ☉ f.m. 13' 50 ^m	6	8	20 56	3 31
To. 14	Kristian		4	10	22 37	3 46
F. 15	Bededag	Sophie	2	11	—	4 14
L. 16	Sara	☾ nærmest Jorden	0	13	0 3	5 4
S. 17	4. s. e. påske	{ Cantate Bruno	3 58	15	1 1	6 22
<i>Sandhedens ånd, Joh. 16,5-15.</i>						
2' række, Joh. 8,28-36.						
M. 18	Erik	Uge 21	3 57	20 17	1 34	7 59
Ti. 19	Potentiana		55	19	1 53	9 39
O. 20	Angelica	{ Tusmørket varer 54 ^m ☉ s. kv. 5' 2 ^m	53	20	2 4	11 14
To. 21	Helene		52	22	2 12	12 45
F. 22	Castus		50	24	2 18	14 11
L. 23	Desiderius		48	25	2 24	15 35
S. 24	5. s. e. påske	Rogate, Esther	47	27	2 30	17 0
<i>Bøn i Jesu navn, Joh. 16,23-28.</i>						
2' række, Joh. 17,1-11.						
M. 25	Urbanus	Uge 22	3 46	20 29	2 37	18 24
Ti. 26	Kpr. Frederik	Beda	44	30	2 46	19 49
O. 27	Lucian	{ Tusmørket varer 57 ^m ☉ n.m. 16' 13 ^m	43	32	3 0	21 12
To. 28	Kr. himmelfart	Vilhelm	42	33	3 22	22 26
F. 29	Maximinus		40	35	3 55	23 25
L. 30	Vigand		39	36	4 45	—
S. 31	6. s. e. påske	{ Exaudi Petronella ☾ fjernest Jorden	38	37	5 52	0 5
<i>Åndens vidnesbyrd, Joh. 15,26 til enden og 16,1-4.</i>						
2' række, Joh. 17,20 til enden						

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Maj 1987

Højvande ved
Vestkysten se s: 29

1.	4.17	16.33
2.	4.49	17.03
3.	5.24	17.34
4.	6.03	18.09
5.	6.48	18.53
6.	7.43	19.47
7.	8.51	21.03
8.	10.08	22.32
9.	11.17	23.38
10.	12.13	-
11.	0.30	13.00
12.	1.14	13.42
13.	1.55	14.23
14.	2.35	15.02
15.	3.16	15.43
16.	4.01	16.25
17.	4.49	17.11
18.	5.42	18.02
19.	6.40	18.57
20.	7.42	19.57
21.	8.47	21.03
22.	9.58	22.18
23.	11.13	23.32
24.	12.16	-
25.	0.34	13.10
26.	1.25	13.55
27.	2.07	14.34
28.	2.45	15.08
29.	3.22	15.39
30.	3.57	16.10
31.	4.32	16.40

JUNI 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17 ^h 2 ^m og tiltager derefter indtil den 21., hvor den er 17 ^h 28 ^m Herefter og til månedens ende aftager dagen 6 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Uge 23			1 m	1 m	1 m	1 m
M. 1	Nikomedes	{ Solens radius 15' 48" Antares kulm. midn.	3 37	20 39	7 8	0 30
Ti. 2	Marcellinus		36	40	8 28	0 47
O. 3	Fred. 8.s. føds.	{ Erasmus Tusmørket varer 60 ^m	35	41	9 48	0 57
To. 4	Optatus	{ f. kv. 19 ^h 53 ^m Kong Hans' føds.	34	43	11 7	1 5
F. 5	Grundlovsdag	{ Kong Hans' føds. Bonifacius	33	44	12 26	1 11
L. 6	Norbertus		32	45	13 46	1 17
S. 7	Pinsedag	{ Jeremias Merkur st. østl. elong.	31	46	15 11	1 22
Helligåndens komme, Joh. 14,23 til enden 2' række, Joh. 14,15-21.						
M. 8	2. pinsedag	Medardus Uge 24	3 31	20 47	16 41	1 28
Ti. 9	Primus	Saturn i opp. til Solen	30	48	18 18	1 36
O. 10	Tamperdag	{ Onuphrius Tusmørket varer 62 ^m	30	49	19 59	1 49
To. 11	Pr. Henrik	{ Barnabas apostel O f.m. 21 ^h 49 ^m	29	50	21 35	2 10
F. 12	Basilius		29	51	22 49	2 49
L. 13	Cyryllus	{ ☾ nærmest Jorden Capella kulm. midn. mod nord	28	51	23 33	3 57
S. 14	Trinitatis	Rufinus	28	52	23 57	5 31
Jesus og Nikodemus, Joh. 3,1-15. 2' række, Matth. 28,18 til enden.						
M. 15	Valdemarsdag	Vitus Uge 25	3 28	20 53	—	7 14
Ti. 16	Tycho	Uranus i opp. til Solen	28	53	0 11	8 55
O. 17	Botolphus	Tusmørket varer 64 ^m	27	54	0 21	10 29
To. 18	Leontius	{ s. kv. 12 ^h 2 ^m	27	54	0 27	11 58
F. 19	Gervasius		27	54	0 33	13 24
L. 20	Sylvester		27	55	0 39	14 48
S. 21	I. s. e. trin.	{ Albanus *Solhverv 23 ^h 11 ^m , længste dag	28	55	0 46	16 12
Den rige mand og Lazarus, Luk. 16,19 til enden. 2' række, Luk. 12,13-21.						
M. 22	10.000 martyrer	Uge 26	3 28	20 55	0 55	17 36
Ti. 23	Paulinus		28	55	1 7	18 59
O. 24	St. Hansdag	Tusmørket varer 64 ^m	28	55	1 26	20 15
To. 25	Prosper		29	55	1 55	21 19
F. 26	Pelagius	{ n.m. 6 ^h 37 ^m	29	55	2 39	22 4
L. 27	Syvsoverdag		30	55	3 41	22 34
S. 28	2. s. e. trin.	{ Carol. Amalie Eleonora ☾ fjernest Jorden Neptun i opp. til Solen	30	55	4 55	22 53
Den store nadver, Luk. 14,16-24. 2' række, Luk. 14,25 til enden.						
M. 29	Petrus Paulus	Uge 27	3 31	20 55	6 14	23 5
Ti. 30	Lucina		32	54	7 34	23 13

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

* Solhverv 22. juni når sommertid gælder.

Juni 1987

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	5.09	17.14
2.	5.47	17.49
3.	6.29	18.30
4.	7.14	17.14
5.	8.04	20.09
6.	9.06	21.19
7.	10.15	22.35
8.	11.18	23.37
9.	12.06	-
10.	0.33	13.08
11.	1.25	13.57
12.	2.14	14.44
13.	3.03	15.30
14.	3.55	16.18
15.	4.46	17.07
16.	5.40	17.56
17.	6.33	18.47
18.	7.26	19.39
19.	8.24	20.35
20.	9.26	21.40
21.	10.33	22.52
22.	11.41	-
23.	0.01	12.39
24.	0.58	13.28
25.	1.46	14.10
26.	2.28	14.47
27.	3.06	15.20
28.	3.44	15.54
29.	4.19	16.28
30.	4.56	17.03

JULI 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 17° 22' og aftager i månedens løb 1° 23"			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
O. 1	Chr. 2.s. føds.	{ Fred. 2.s. føds. Theobaldus Tusmørket varer 62 ^m Solens radius 15' 45"	3 32	20 54	8 52	23 20
To. 2	Mariæ besøg.		33	54	10 10	23 25
F. 3	Cornelius		34	53	11 28	23 30
L. 4	Ulricus	{ ☉ f. kv. 9' 34 ^m Jorden fjernest Solen Vega kulm. midn.	35	53	12 48	23 36
S. 5	3. s. e. trin.	Anshelmus	36	52	14 13	23 43
<i>Det tabte får, Luk. 15,1-10.</i>						
<i>2' række, Luk. 15,11 til enden.</i>						
M. 6	Dion	Uge 28	3 37	20 51	15 44	23 53
Ti. 7	Villebaldus		38	50	17 22	—
O. 8	Kjeld	Tusmørket varer 60 ^m	39	50	19 0	0 9
To. 9	Sostrata		40	49	20 27	0 37
F. 10	Knud, konge		41	48	21 25	1 29
L. 11	Josva	{ ☉ f.m. 4' 33 ^m ☾ nærmest Jorden	43	47	21 58	2 53
S. 12	4. s. e. trin.	Henrik	44	46	22 16	4 36
<i>Vær barmhjertige, Luk. 6,36-42.</i>						
<i>2' række, Matth. 5,43 til enden.</i>						
M. 13	Margarethe	Uge 29	3 45	20 45	22 28	6 22
Ti. 14	Bonaventura		47	43	22 36	8 3
O. 15	Apostl. deling	Tusmørket varer 57 ^m	48	42	22 42	9 38
To. 16	Susanne		49	41	22 48	11 7
F. 17	Alexius	☉ s. kv. 21' 17 ^m	51	40	22 54	12 33
L. 18	Arnolphus		52	38	23 2	13 59
S. 19	5. s. e. trin.	Justa	54	37	23 13	15 24
<i>Peters fiskedragt, Luk. 5,1-11.</i>						
<i>2' række, Matth. 16,13-26.</i>						
M. 20	Elias	Uge 30	3 55	20 35	23 30	16 48
Ti. 21	Evenus		57	34	23 55	18 7
O. 22	Maria Magd.	{ Tusmørket varer 54 ^m Altair kulm. midn.	59	32	—	19 14
To. 23	Apollinaris	Hundredagene beg.	4 0	31	0 35	20 5
F. 24	Christina		2	29	1 32	20 38
L. 25	Jacobus	{ ● n.m. 21' 37 ^m ☾ fjernest Jorden Merkur st. vestl. elong.	4	28	2 43	21 0
S. 26	6. s. e. trin.	Anna	5	26	4 1	21 13
<i>Kristi nye lov, Matth. 5,20-26.</i>						
<i>2' række, Matth. 19,16-26.</i>						
M. 27	Martha	Uge 31	4 7	20 24	5 21	21 23
Ti. 28	Aurelius		9	22	6 41	21 29
O. 29	Oluf	Tusmørket varer 51 ^m	11	20	7 59	21 35
To. 30	Abdon		12	19	9 16	21 40
F. 31	Germanus		14	17	10 34	21 45

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Juli 1987

Højvande ved
Vestkysten se s. 29

1.	5.32	17.39
2.	6.08	18.10
3.	6.46	18.46
4.	7.25	19.26
5.	8.14	20.18
6.	9.17	21.32
7.	10.28	22.49
8.	11.35	23.59
9.	12.40	-
10.	1.04	13.39
11.	2.04	15.32
12.	2.59	15.22
13.	3.50	16.10
14.	4.39	16.56
15.	5.17	17.41
16.	6.15	18.26
17.	7.02	19.10
18.	7.50	19.59
19.	8.44	20.56
20.	9.44	22.04
21.	10.55	23.23
22.	12.05	-
23.	0.34	13.02
24.	1.29	13.50
25.	2.14	14.30
26.	2.54	15.05
27.	3.29	15.40
28.	4.04	16.14
29.	4.38	16.46
30.	5.10	17.17
31.	5.42	17.47

AUGUST 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 15' 59 ^m og aftager i månedens løb 2' 11 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
L. 1	Peters fængsel	Solens radius 15' 47"	4 16	20 15	11 56	21 51
S. 2	7. s. e. trin.	{ Hannibal ☉ f. kv. 20' 24 ^m	18	13	13 22	21 59
<i>Jesus bespiser 4000</i> , Mark. 8,1-9. 2' række, Matth. 10,24-31.						
M. 3	Nikodemus	Uge 32	4 20	20 11	14 54	22 11
Ti. 4	Dominicus	Deneb kulm. midn.	22	9	16 30	22 32
O. 5	Oswaldus	Tusmørket varer 48 ^m	23	7	18 2	23 10
To. 6	Kristi forkl.		25	5	19 12	—
F. 7	Donatus		27	3	19 56	0 17
L. 8	Ruth	{ De lyse nætter ender ☾ nærmest Jorden	29	0	20 20	1 52
S. 9	8. s. e. trin.	{ Romanus ☉ f.m. 11' 17 ^m	31	19 58	20 34	3 39
<i>De falske profeter</i> , Matth. 7,15-21. 2' række, Matth. 7,22 til enden.						
M. 10	Laurentius	Uge 33	4 33	19 56	20 43	5 25
Ti. 11	Herman		35	54	20 50	7 5
O. 12	Chr. 3.s. føds.	{ Clara Tusmørket varer 46 ^m	37	52	20 56	8 39
To. 13	Hippolytus		39	49	21 2	10 10
F. 14	Eusebius		40	47	21 10	11 38
L. 15	Mariæ himmelf.		42	45	21 20	13 6
S. 16	9. s. e. trin.	{ Rochus ☉ s. kv. 9' 25 ^m	44	42	21 34	14 33
<i>Den utro husholder</i> , Luk. 16,1-9. 2' række, Luk. 12,32-48.						
M. 17	Anastatius	Uge 34	4 46	19 40	21 56	15 55
Ti. 18	Agapetus		48	38	22 31	17 8
O. 19	Sebaldus	Tusmørket varer 44 ^m	50	35	23 22	18 4
To. 20	Bernhard		52	33	—	18 43
F. 21	Salomon	☾ fjernest Jorden	54	31	0 30	19 7
L. 22	Symphorian		56	28	1 47	19 22
S. 23	10. s. e. trin.	{ Zakæus Hundredagene ender	58	26	3 8	19 32
<i>Jesus græder over Jerusalem</i> , Luk. 19,41 til enden. 2' række, Matth. 11,16-24.						
M. 24	Bartholomæus	☉ n.m. 12' 59 ^m Uge 35	5 0	19 23	4 28	19 40
Ti. 25	Ludvig		2	21	5 47	19 45
O. 26	Irenæus	Tusmørket varer 42 ^m	4	18	7 5	19 50
To. 27	Gebhardus		5	16	8 23	19 55
F. 28	Lovise	Augustinus	7	13	9 44	20 0
L. 29	Joh. halsh.		9	11	11 8	20 7
S. 30	11. s. e. trin.	Benjamin	11	8	12 37	20 17
<i>Farisæeren og tolderen</i> , Luk. 18,9-14. 2' række, Luk. 7,36 til enden.						
M. 31	Bertha	Uge 36	5 13	19 6	14 10	20 34

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

August 1987

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.15	18.16
2.	6.50	18.51
3.	7.31	19.35
4.	8.25	20.41
5.	9.41	22.12
6.	11.03	23.37
7.	12.20	-
8.	0.55	13.28
9.	1.59	14.23
10.	2.51	15.10
11.	3.39	15.54
12.	4.24	16.36
13.	5.07	17.17
14.	5.49	17.58
15.	6.30	18.37
16.	7.11	19.19
17.	7.57	20.13
18.	8.51	21.17
19.	9.57	22.42
20.	11.27	-
21.	0.15	12.40
22.	1.12	13.29
23.	1.56	14.09
24.	2.32	14.44
25.	3.06	15.17
26.	3.39	15.48
27.	4.10	16.19
28.	4.42	16.49
29.	5.13	17.17
30.	5.44	17.48
31.	6.17	18.23

SEPTEMBER 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 13' 48 ^m og aftager i månedens løb 2' 16 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			i m	i m	i m	i m
Ti. 1	Ægidius	{ Solens radius 15' 52" ● f. kv. 4' 48 ^m	5 15	19 3	15 42	21 3
O. 2	Elisa		17	1	17 0	21 56
To. 3	Seraphia	Tusmørket varer 41 ^m	19	18 58	17 53	23 17
F. 4	Juliane Marie	Theodosia	21	56	18 22	—
L. 5	Regina		23	53	18 40	0 58
S. 6	12. s. e. trin.	{ Magnus ☾ nærmest Jorden	25	50	18 50	2 43
<i>Jesus helbreder en døvstum, Mark. 7,31 til enden. 2' række, Matth. 12,31-42.</i>						
M. 7	Louise	{ Robert ○ f.m. 19' 13 ^m Uge 37	5 27	18 48	18 58	4 26
Ti. 8	Mariz føds.		29	45	19 4	6 3
O. 9	Gorgonius	Fomalhaut kulm. midn. Tusmørket varer 40 ^m	30	43	19 11	7 37
To. 10	Burchhardt		32	40	19 17	9 8
F. 11	Hillebert		34	37	19 26	10 39
L. 12	Guido		36	35	19 38	12 9
S. 13	13. s. e. trin.	Cyprianus	38	32	19 57	13 36
<i>Den barmhjertige samaritan, Luk. 10,23-37. 2' række, Matth. 20,20-28.</i>						
M. 14	† ophøjelse		5 40	18 30	20 27	14 55
Ti. 15	Eskild	{ s. kv. 0' 44 ^m Euphemia Tusmørket varer 39 ^m	42	27	21 12	15 59
O. 16	Tamperdag		44	24	22 15	16 44
To. 17	Lambertus		46	22	23 30	17 13
F. 18	Chr. 8.s. føds.	{ Titus ☾ fjernest Jorden	48	19	—	17 30
L. 19	Constantia		50	16	0 50	17 42
S. 20	14. s. e. trin.	Tobias	52	14	2 11	17 50
<i>De ti spedalske, Luk. 17,11-19. 2' række, Joh. 5,1-15.</i>						
M. 21	Matthæus		5 53	18 11	3 31	17 56
Ti. 22	Mauritius		55	9	4 50	18 1
O. 23	Linus	{ Tusmørket varer 39 ^m Jævndøgn 14' 45 ^m ● n.m. 4' 8 ^m	57	6	6 9	18 6
To. 24	Tecla		59	3	7 30	18 11
F. 25	Cleophas		6 1	1	8 54	18 17
L. 26	Chr. 10.s. føds.	Adolph	3	17 58	10 22	18 26
S. 27	15. s. e. trin.	Cosmus	5	55	11 55	18 40
<i>Bekymrer Eder ikke, Matth. 6,24 til enden. 2' række, Luk. 10,38 til enden.</i>						
M. 28	Venceslaus		6 7	17 53	13 28	19 4
Ti. 29	St. Michael		9	50	14 51	19 48
O. 30	Hieronymus	{ Tusmørket varer 38 ^m ● f. kv. 11' 39 ^m	11	48	15 50	20 58

Når sommertid er gældende, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

September 1987

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	6.57	19.08
2.	7.46	20.17
3.	9.08	21.55
4.	10.39	23.28
5.	12.06	-
6.	0.48	13.14
7.	1.47	14.07
8.	2.38	14.52
9.	3.22	15.34
10.	4.02	16.12
11.	4.42	16.50
12.	5.20	17.27
13.	5.55	18.03
14.	6.30	18.43
15.	7.08	19.33
16.	7.59	20.38
17.	9.06	22.02
18.	10.38	23.47
19.	12.10	-
20.	0.46	13.01
21.	1.28	13.40
22.	2.03	14.16
23.	2.35	14.47
24.	3.08	15.17
25.	3.39	15.48
26.	4.10	16.19
27.	4.42	16.52
28.	5.16	17.27
29.	5.52	18.09
30.	6.33	19.01

OKTOBER 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 11 ^h 32 ^m og aftager i månedens løb 2 ^h 19 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
To. 1	Remigius	Solens radius 16' 0"	6 13	17 45	16 26	22 31
F. 2	Ditlev		15	42	16 46	—
L. 3	Mette		17	40	16 58	0 12
S. 4	16. s. e. trin.	{ Franciscus (nærmest Jorden Merkur st. østl. elong	19	37	17 7	1 52
<i>Enkens søn fra Nain, Luk. 7,11-17.</i>						
2' række, Joh. 11,19-45.						
M. 5	Placidus	Uge 41	6 21	17 35	17 13	3 29
Ti. 6	Fred. 7.s. føds.	Broderus	23	32	17 19	5 3
O. 7	Fred. 1.s. føds.	{ Amalie Tusmørket varer 39 ^m ○ f.m. 5' 12 ^m	25	30	17 26	6 35
To. 8	Ingeborg		27	27	17 33	8 6
F. 9	Dionysius		29	24	17 44	9 38
L. 10	Gereon		31	22	18 0	11 9
S. 11	17. s. e. trin.	Fred. 4.s. føds.	33	19	18 24	12 34
<i>Jesus som gæst hos farisæeren, Luk. 14,1-11.</i>						
2' række, Mark. 2,14-22.						
M. 12	Maximilian	Uge 42	6 35	17 17	19 3	13 47
Ti. 13	Angelus		37	14	20 0	14 40
O. 14	Calixtus	{ Tusmørket varer 39 ^m ● s. kv. 19' 6 ^m (fjernest Jorden	39	12	21 12	15 15
To. 15	Hedevig		41	9	22 31	15 36
F. 16	Gallus		43	7	23 51	15 50
L. 17	Florentinus		45	4	—	15 59
S. 18	18. s. e. trin.	{ Lukas evang. Jupiter i opp. til Solen	47	2	1 11	16 6
<i>Det store bud, Matth. 22,34 til enden.</i>						
2' række, Joh. 15,1-11.						
M. 19	Balthasar	Uge 43	6 49	17 0	2 30	16 11
Ti. 20	Felicianus		51	16 57	3 49	16 16
O. 21	11.000 jomfr.	Tusmørket varer 40 ^m	53	55	5 10	16 21
To. 22	Cordula	● n.m. 18' 28 ^m	55	52	6 33	16 27
F. 23	Søren		57	50	8 2	16 35
L. 24	FN dag	Proclus	59	48	9 35	16 47
S. 25	19. s. e. trin.	Crispinus	7 2	45	11 11	17 8
<i>Den værkbrudne, Matth. 9,1-8.</i>						
2' række, Joh. 1,35 til enden.						
M. 26	Amundus	Uge 44	7 4	16 43	12 39	17 45
Ti. 27	Sem		6	41	13 47	18 48
O. 28	Marie Sophie Frederikke	{ Simon og Judas Tusmørket varer 41 ^m	8	38	14 29	20 15
To. 29	Narcissus	● f. kv. 18' 10 ^m	10	36	14 53	21 53
F. 30	Absalon	(nærmest Jorden	12	34	15 7	23 32
L. 31	Reform. beg.	Louise	14	32	15 16	—

Oktober 1987	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	7.29	20.18
2.	8.54	21.51
3.	10.25	23.21
4.	11.51	-
5.	0.34	12.55
6.	1.31	13.46
7.	2.18	14.31
8.	2.59	15.10
9.	3.39	15.47
10.	4.14	16.22
11.	4.47	16.57
12.	5.20	17.34
13.	5.51	18.13
14.	6.26	19.01
15.	7.12	20.02
16.	8.18	21.22
17.	9.47	22.53
18.	11.21	-
19.	0.02	12.20
20.	0.48	13.02
21.	1.26	13.38
22.	2.00	14.11
23.	2.34	14.44
24.	3.08	15.17
25.	3.41	15.54
26.	4.17	16.33
27.	4.56	17.17
28.	5.37	18.06
29.	6.26	19.08
30.	7.28	20.21
31.	8.45	21.41

NOVEMBER 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 9 ^h 13 ^m og aftager i månedens løb 1 ^h 48 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
			t m	t m	t m	t m
S. 1	Alle helgens s.	{ Alle helgen Solens radius 16' 8"	7 16	16 30	15 23	1 7
<i>Saligprinsningerne</i> , Matth. 5,1-12.						
2' række, Matth. 5,13-16.						
M. 2	Alle sjæle	Uge 45	7 18	16 27	15 29	2 39
Ti. 3	Hubertus		21	25	15 35	4 8
O. 4	Otto	Tusmørket varer 42 ^m	23	23	15 42	5 38
To. 5	Malachias	○ f.m. 17 ^h 46 ^m	25	21	15 51	7 8
F. 6	Leonhardus		27	19	16 4	8 39
L. 7	Engelbrecht		29	17	16 25	10 8
S. 8	21. s. e. trin.	Claudius	31	15	16 58	11 27
<i>Den kongelige embedsmand</i> , Joh. 4,46-53.						
2' række, Joh. 4,34-42.						
M. 9	Theodor	Uge 46	7 33	16 13	17 47	12 30
Ti. 10	Luther		35	11	18 54	13 13
O. 11	Morten bisp	Tusmørket varer 43 ^m	37	9	20 11	13 39
To. 12	Torkild	{ fjernest Jorden	39	7	21 31	13 56
F. 13	Arcadius	{ ○ s. kv. 15 ^h 38 ^m Merkur st. vestl. elong.	42	6	22 51	14 6
L. 14	Frederik		44	4	—	14 14
S. 15	22. s. e. trin.	Leopold	46	2	0 9	14 20
<i>Den gældbundne tjener</i> , Matth. 18,23 til enden.						
2' række, Matth. 18,1-14.						
M. 16	Othenius	Uge 47	7 48	16 0	1 27	14 25
Ti. 17	Anianus		50	15 59	2 46	14 30
O. 18	Hesychius	Tusmørket varer 44 ^m	52	57	4 7	14 36
To. 19	Elisabeth		54	56	5 33	14 43
F. 20	Volkmarus		56	54	7 6	14 54
L. 21	Mariz ofring	● n.m. 7 ^h 33 ^m	58	53	8 42	15 11
S. 22	23. s. e. trin.	Cecilia	8 0	51	10 17	15 42
<i>Skattens mønt</i> , Matth. 22,15-22.						
2' række, Mark. 12,41 til enden.						
M. 23	Clemens	Uge 48	8 2	15 50	11 36	16 36
Ti. 24	Chrysogonus	{ nærmest Jorden	4	48	12 28	17 58
O. 25	Catharina	Tusmørket varer 46 ^m	5	47	12 57	19 36
To. 26	Conradus		7	46	13 14	21 16
F. 27	Facundus		9	45	13 24	22 52
L. 28	Sophie Magd.	● f. kv. 1 ^h 37 ^m	11	44	13 32	—
S. 29	1. s. i advent	Saturninus	13	43	13 38	0 24
<i>Jesus i Nazareth synagoge</i> , Luk. 4,16-30.						
1' række, Matth. 21,1-9.						
M. 30	Chr. 6.s. føds.	Andreas	8 14	15 42	13 44	1 52

November 1987

Højvande ved
vestkysten se s. 29

1.	10.07	23.03
2.	11.13	-
3.	0.12	12.30
4.	1.08	13.22
5.	1.55	14.07
6.	2.35	14.47
7.	3.13	15.23
8.	3.47	16.00
9.	4.19	16.35
10.	4.50	17.13
11.	5.21	17.52
12.	5.56	18.36
13.	6.39	19.29
14.	7.33	20.34
15.	8.51	21.48
16.	10.12	22.56
17.	11.20	23.52
18.	12.10	-
19.	0.40	12.54
20.	1.21	13.35
21.	2.02	14.16
22.	2.41	14.56
23.	3.20	15.39
24.	4.02	16.25
25.	4.46	17.16
26.	5.34	18.09
27.	6.26	19.08
28.	7.24	20.11
29.	8.28	21.22
30.	9.39	22.35

DECEMBER 1987

Dagens længde er ved begyndelsen af denne måned 7 ^h 25 ^m og aftager derefter indtil den 22., hvor den er 6'56 ^m . Herefter og til månedens ende tiltager dagen 7 ^m			Sol		Måne	
			Op	Ned	Op	Ned
Ti. 1	Arnold	Solens radius 16' 15"	8 16	15 41	13 51	3 20
O. 2	Bibiana	{ Tusmørket varer 47 ^m Aldebaran kulm. midn.	18	40	13 59	4 47
To. 3	Svend		19	39	14 10	6 16
F. 4	Charlotte Frederikke	Barbara	21	38	14 28	7 44
L. 5	Sabina	○ f.m. 9' 1 ^m	22	38	14 55	9 7
S. 6	2. s. i advent	Nikolaus	24	37	15 38	10 17
<i>De 10 brudejomsfruer</i> , Matth. 25,1-13. 1' række, Luk. 21,25-36.						
M. 7	Agathon	Uge 50	8 25	15 36	16 39	11 8
Ti. 8	Marie undf.		27	36	17 53	11 40
O. 9	Rudolph	Tusmørket varer 48 ^m	28	35	19 13	12 0
To. 10	Judith	◀ fjernest Jorden	29	35	20 33	12 13
F. 11	Damasus		30	35	21 51	12 22
L. 12	Epimachus	Rigel kulm. midn.	32	35	23 7	12 28
S. 13	3. s. i advent	{ Lucia ● s. kv. 12' 41 ^m Capella kulm. midn.	33	34	—	12 33
<i>Zakarias' lovsang</i> , Luk. 1,67 til enden. 1' række, Matth. 11,2-10.						
M. 14	Crispus	Uge 51	8 34	15 34	0 24	12 38
Ti. 15	Nikatus		35	34	1 42	12 43
O. 16	Tamperdag	{ Lazarus Tusmørket varer 49 ^m	36	34	3 4	12 50
To. 17	Albina		37	34	4 32	12 58
F. 18	Lovise		37	35	6 6	13 12
L. 19	Nemesius		38	35	7 43	13 36
S. 20	4. s. i advent	{ Abraham ● n.m. 19' 25 ^m	39	35	9 12	14 19
<i>Han bør vokse, men jeg forringes</i> , Joh. 3,25 til enden. 1' række, Joh. 1, 19-28.						
M. 21	Thomas	Uge 52	8 39	15 36	10 18	15 31
Ti. 22	Japetus	{ Solhverv 10' 46 ^m , korteste dag ◀ nærmest Jorden Tusmørket varer 49 ^m	40	36	10 57	17 8
O. 23	Torlacus	Betelgeuse kulm. midn.	40	37	11 19	18 52
To. 24	Alexandrine	Adam	41	37	11 32	20 33
F. 25	Juledag		41	38	11 40	22 9
L. 26	St. Stephan		41	39	11 47	23 39
S. 27	S.m. jul o. nytår	{ Joh. evang. ● f. kv. 11' 1 ^m	42	40	11 53	—
<i>Simeons lovsang</i> , Luk. 2,25-32. 1' række, Luk. 2,33-40.						
M. 28	Børnedag	Uge 53	8 42	15 40	11 59	1 7
Ti. 29	Noah		42	41	12 7	2 34
O. 30	David	Tusmørket varer 49 ^m	42	42	12 17	4 2
To. 31	Sylvester		42	43	12 32	5 29

December 1987	Højvande ved vestkysten se s. 29	
1.	10.53	23.42
2.	12.01	-
3.	0.40	12.57
4.	1.29	13.45
5.	2.13	14.27
6.	2.51	15.06
7.	3.25	15.43
8.	3.58	16.21
9.	4.31	16.59
10.	5.04	17.37
11.	5.40	18.16
12.	6.17	18.58
13.	7.00	19.46
14.	7.49	20.44
15.	8.55	21.48
16.	10.08	22.52
17.	11.13	23.49
18.	12.09	-
19.	0.44	13.04
20.	1.35	13.55
21.	2.23	14.44
22.	3.09	15.33
23.	3.55	16.24
24.	4.42	17.13
25.	5.30	18.03
26.	6.17	18.55
27.	7.07	19.50
28.	8.00	20.51
29.	9.02	21.55
30.	10.12	23.04
31.	11.27	-

Solens opgang og nedgang

Korrektioner for Sønderjylland

De i kalenderen angivne klokkeslæt for Solens opgang og nedgang gælder for Københavns horisont. Ved hjælp af de i hosstående tabel anførte korrektioner er det muligt at udregne tidspunkterne for henholdsvis Åbenrå og Slesvig.

Tabellen anvendes på følgende måde: I tabellens første kolonne opsøges tidspunktet på året, idet de efter månederne anførte romertal I og II betegner henholdsvis første og sidste halvdel af den pågældende måned. De ud for månedhalvdelen anførte tal i de følgende kolonner er det antal minutter, der skal lægges til kalenderens klokkeslæt for henholdsvis solopgang og solnedgang for at få klokkeslættet for vedkommende lokalitet.

I landsdelens vestlige egne indtræder de omhandlede begivenheder yderligere op til 3 minutter senere, ved østkysten 1-2 minutter tidligere.

Eksempel: Solopgang i Højer den 7. juli. Kalenderen angiver 3t 38m. Hertil lægges ifølge tabellen for juli I for Åbenrå 17m, hvorved man får 3t 56m. Da Højer ligger ved vestkysten lægges yderligere 3 minutter til. Resultat: 3t 59m.

Det bemærkes, at tabellen ikke kan anvendes til korrektion af tidspunkterne for Månens op- og nedgang.

N. O. Dohn.

	ÅBENRÅ		SLESVIG	
	Solopgang	Solnedgang	Solopgang	Solnedgang
Dec. II	+ 8	+ 17	+ 4	+ 20
Jan. I, Dec. I	+ 9	+ 17	+ 5	+ 19
Jan. II, Nov. II	+ 9	+ 16	+ 6	+ 18
Febr. I, Nov. I	+ 10	+ 15	+ 8	+ 16
Febr. II, Okt. II	+ 11	+ 14	+ 9	+ 15
Mar. I, Okt. I	+ 12	+ 13	+ 11	+ 13
Mar. II, Sept. II	+ 13	+ 13	+ 12	+ 12
Apr. I, Sept. I	+ 14	+ 12	+ 13	+ 11
Apr. II, Aug. II	+ 15	+ 11	+ 15	+ 9
Maj I, Aug. I	+ 16	+ 10	+ 17	+ 7
Maj II, Juli II	+ 16	+ 9	+ 18	+ 6
Juni I, Juli I	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4
Juni II	+ 17	+ 8	+ 20	+ 4

Højvandet ved vestkysten

Højvandet er i omstående tabeller beregnet for Havneby på Rømø. Udgangspunktet for beregningen er højvandet ved London Bridge, som er angivet i den almanak, der udgives af Københavns Universitet (i kommission hos Nyt Nordisk Forlag). Tidsangivelserne er mellemeuropæisk tid. Vil man kende vandtiderne ved andre punkter på vestkysten end ved Havneby, må man ved:

Nordslesvig:	Rømødæmningen	lægge 10 min. til
	Lakolk	trække 30 min. fra
	Højer sluse	lægge 33 min. til
	Koldby	lægge 30 min. til
	Ballum sluse	lægge 15 min. til
	Røjsby sluse	lægge 30 min. til
	Vester Vedsted	lægge 20 min. til
Fanø/Esbjerg:	Nordby, Fanø	lægge 35 min. til
	Esbjerg	lægge 20 min. til
	Sønderho, Fanø	trække 10 min. fra
Sydslesvig:	Dagebøl (forbindelsen til Før)	trække 7 min. fra
	Schlüttsiel (forbindelsen til Halligerne)	trække 36 min. fra
	Husum (forbindelsen til Pellworm m.v.)	trække 37 min. fra
	Frederiksstad	trække 13 min. fra
	Tønning	trække 1 time og 7 min. fra
	St. Peter	trække 1 time og 46 min. fra
	Wyk	trække 26 min. fra
	Westerland	trække 1 time og 41 min. fra

Når der er sommertid, skal der lægges 1 time til alle tidspunkter.

Willy Buch.

Danske helligdage i 1987, som er hverdage i Sydslesvig

16. april ..... *Skærtorsdag*
15. maj ..... *St. Bededag*

Sydslesvigske fest- og helligdage i 1987, som er hverdage i Danmark

1. maj ..... *Maj-festdag*
17. juni ..... *Den tyske enheds dag*
18. november ..... *St. Bededag*

Ferieplan for skolerne i Sydslesvig i 1987 – Fastlandet

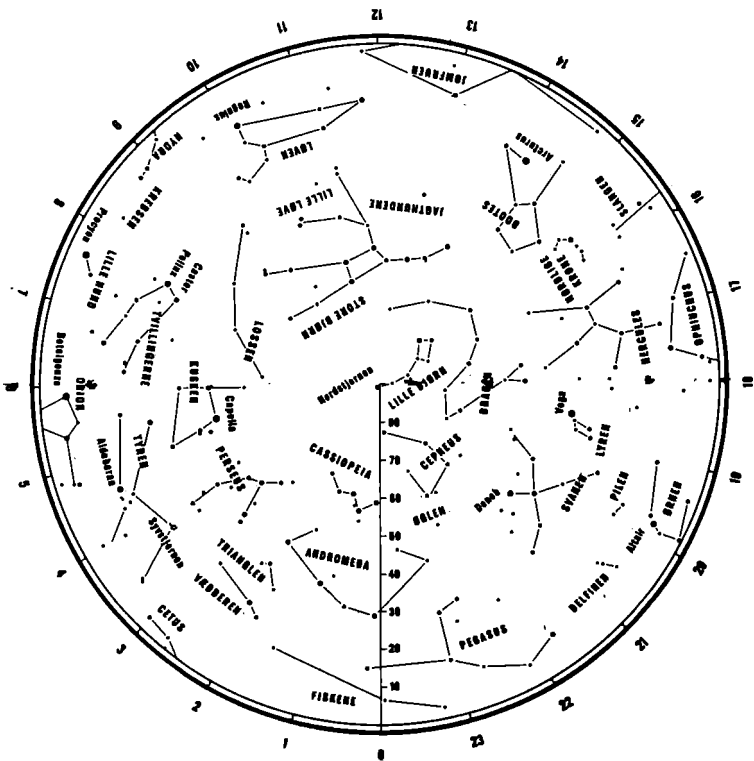
Sommerferie	18. juni	1987	–	31. juli	1987
Efterårsferie	12. oktober	1987	–	16. okt.	1987

Sidste skoledag før hver ferie er hel skoledag.

Stjernesked

Stjernesked viser sig hver klar nat, men på enkelte tider af året ses flere end sædvanligt, således hvert år omkring 3.-4. januar (Kvadrantiderne), 22. april (Lyrikerne), 12. august (Perseiderne), 21. oktober (Orioniderne) og 13. december (Geminiderne), medens der med års mellemrum kan forekomme mange stjernesked omkring 9. oktober (Oktober-Draconiderne) og 17. november (Leoniderne).

Formørkelser i året 1987

1. *Ringformet- total solformørkelse den 29. marts, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af hosstående kort. I område A vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område B vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen blive ringformet (r) og total (t). I de øvrige områder vil formørkelsen kunne iagttages som en partiel solformørkelse.

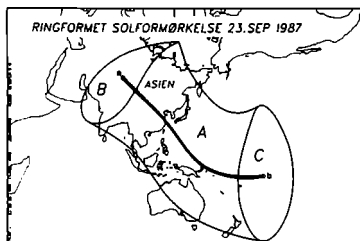
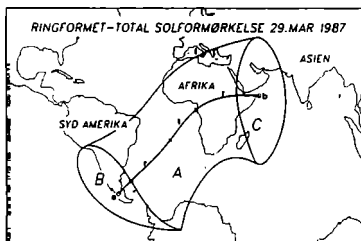
2. *Ringformet solformørkelse den 23. september, ikke synlig i Danmark.* Formørkelsens synlighedsområde fremgår af hosstående kort. I område A vil formørkelsen være synlig i hele sin udstrækning. I område B vil formørkelsen være påbegyndt ved solopgang og i område C vil Solen gå ned før formørkelsen er afsluttet. Langs kurven a-b vil formørkelsen ses ringformet, i de øvrige områder vil den kunne ses som partiel formørkelse.

Penumbrale måneformørkelser. Foruden de ovenfor omtalte solformørkelser forekommer der i 1987 to penumbrale måneformørkelser. Ved en penumbral måneformørkelse bevæger Månen sig ind i Jordens halvskygge. Månen bliver herved kun belyst af en del af solskiven. Penumbrale måneformørkelser ses som en dæmpning af Månens lys, der vanskeligt lader sig registrere med det blotte øje.

De to penumbrale måneformørkelser forekommer:

1. Den 14. april, hvor den begynder kl. 1:20m og slutter kl. 5:18m, som er 13m efter Månens nedgang i København. Tidspunkterne er, som overalt i denne almanak, angivet i normaltid. Når man har sommertid, skal der lægges én time til.

2. Den 7. oktober, hvor den begynder kl. 2:53m og slutter kl. 7:10m, som er 35m efter Månens nedgang i København.

Figureerne viser de områder hvorfra solformørkelserne den 29. marts og 23. september er synlige.

Planeterne i 1987

Merkur. Planeten vil, set fra Jorden, bevæge sig fra den ene side af Solen til den anden flere gange i årets løb. Står Merkur øst for Solen, er det muligt at se den som aftenstjerne lavt i vest lige efter solnedgang; står den vest for Solen, kan den ses som morgenstjerne over den østlige horisont kort før solopgang. Den 12. februar, 7. juni og 4. oktober er den længst øst for Solen og går omkring disse dage ned henholdsvis 2 timer, 2 timer og ¼ time efter Solen. Den 26. marts, 25. juli og 13. november er den længst vest for Solen og står omkring disse dage op henholdsvis ½ time, 1½ time og 2 timer før Solen.

Venus. Planetens tilsyneladende bevægelse er meget lig Merkurs, men noget langsommere, og Venus når større vinkelafstand fra Solen. Ved årets begyndelse og indtil midt i august ses den klart lysende på morgenhimlen. Den 15. januar er den længst vest for Solen og står da op 3¼ time før Solen. Fra slutningen af marts til midt i august, står den op ca. ½ time til 1 time før Solen og ses da umiddelbart før solopgang. Den 23. august er den i konjunktion med Solen og kan ikke iagttages. Fra begyndelsen af september og året ud ses den på aftenhimlen. Ved årets udgang går den ned 2¼ time efter Solen. Den er i konjunktion med Saturn den 24. januar og 20. november, med Jupiter den 4. maj og med Merkur den 12. juli og 20. oktober.

Mars står ved årets begyndelse i Fiskene, midt i februar går den ind i Vædderen, i slutningen af marts ind i Tyren, i slutningen af maj ind i Tvillingerne, i begyndelsen af juli ind i Krebsen i begyndelsen af august ind i Løven, i slutningen af september ind i Jomfruen og i begyndelsen af december ind i Vægten, hvor den forbliver året ud. Den 21. april passerer den 6° nord for Aldebaran, den 27. juni 6° syd for Pollux og den 12. november 3° nord for Spica. Indtil begyndelsen af juli er den synlig på aftenhimlen, herefter kommer den tæt ved Solen og kan ikke iagttages. Fra midt i september og året ud ses den på morgenhimlen.

Jupiter står ved årets begyndelse i Vandmanden, i begyndelsen af februar går den ind i Fiskene, i slutningen af marts ind i Cetus og i begyndelsen af april tilbage til Fiskene, hvor den forbliver resten af året. Indtil begyndelsen af marts ses den på aftenhimlen, herefter kommer den tæt på Solen og kan ikke iagttages før midt i maj, hvor den ses på morgenhimlen før solopgang. Herefter står den op tidligere og tidligere og kan omkring den 18. oktober, hvor den er i opposition til Solen, ses hele natten. Resten af året vil den være synlig på aftenhimlen, og vil gå ned i løbet af natten. Den er i konjunktion med Merkur den 19. april og med Venus den 4. maj.

Saturn står hele året i Ophiuchus. Ved årets begyndelse er den synlig på morgenhimlen. Den 9. juni er den i opposition til Solen og kan ses det meste af natten. Fra begyndelsen af august og indtil begyndelsen af december ses den kun på aftenhimlen. Herefter kommer den for tæt på Solen til at kunne iagttages.

Uranus, som under særlig gunstige forhold netop kan skimtes med det blotte øje, står ved årets begyndelse i Ophiuchus. I slutningen af februar går den ind i Skytten, midt i maj går den tilbage til Ophiuchus og i begyndelsen af december går den igen ind i Skytten. Den er i opposition til Solen den 16. juni og står da 11° over horisonten i København.

Neptun står hele året i Skytten. Den er i opposition til Solen den 28. juni og står da 12° over horisonten i København.

Pluto står hele året i Jomfruen, og den er i opposition til Solen den 29. april.

G pasmal hie

Billedhuggeren Gunnar Hammerich **1893 – 1977**

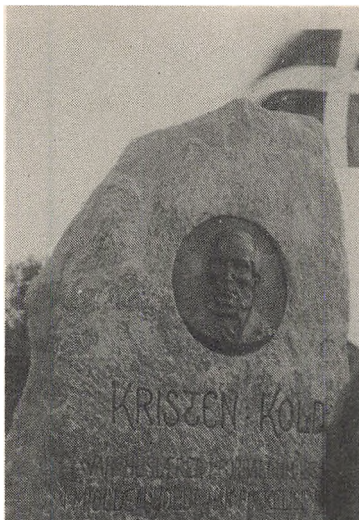
Af Jens Lampe

Hans J. f. Hie

I tiden 1864-1920 skabtes der kun få danske kunstværker i Sønderjylland. Tiden lagde beslag på andre kræfter, evner og menneskelige udfoldelser, jordbunden var ikke den bedste, så da Genforeningen kom, var der et tomrum, der skulle udfyldes og længsler og behov, der skulle stilles. For kunsten hører med til de menneskelige behov – den kan nære fantasien og er med til at knytte fortid og nutid sammen og give antydninger og visioner for fremtiden.

Blandt de billedhuggere, der har været med til at pege på fortids ånd og virke og samtids indsats er Gunnar Hammerich.

Han blev født i København den 11. juli 1893 som søn af ingeniør og etatsråd Holger Aagaard Hammerich, nationalliberal folketingsmand og en betydelig medarbejder ved anlæggelsen af Københavns frihavn med Langelinje og ved ordningen af de københavnske banegårdsforhold. En af slægtens aner på mødrene side var fra en stor bondegård i Nolde, Burkal sogn, øst for Tønder, og Gunnar Hammerichs far var meget optaget af det sønderjyske spørgsmål, som i mange i det slægtled, der havde oplevet krigen i 1864. Hans mor, Pauline f. Mølmark, var

lægedatter fra Svendborg og hjemmet var præget af fin, gammel kultur og smag.

Efter at have taget studentereksamen i 1911 gennemgik G. H. Kunstakadamiets byggetekniske afdeling, da det var hans ønske at blive arkitekt, men faderen rådede ham til en handelseuddannelse, hvor han fik en læreplads hos firmaet Baagø & Riber i Svendborg og tog senere handelseksamen fra Købmands-skolen i København.

Men faderen kunne nok mærke, at handelsfaget ikke optog sønnen ret meget. Derfor sagde han til ham: »Jeg har ladet mig fortælle, at du gerne vil være billedhugger. Nu da du har bestået din handelseksamen, kan du så gøre hvad du vil.« G. H. besøgte derpå Kunstakademiets billedhuggerskole 1914-18 under Carl Aarsleff (1852-1918). Under opholdet i Svendborg var G. H. blevet betaget af den sydfynske natur og øhavet syd for og i 1916 – efter faderens død – købte han et to-etages bindings-

værkshus fra 1700-årene på hjørnet af Brogade og Gyden i Ærøskøbing. Her samlede han i årenes løb antikke møbler, ure, fliser, fajancer, glas, kobber og sølv, fortrinsvis af ærøsk og sønderjysk oprindelse. I 1919 erhvervede G. H. et nabohus, således at samlingen kunne forøges i tre sammenbyggede bindingsværkshuse. Den private samling, der i dag kaldes »Hammerichs Hus«, blev i 1967 skænket til Ærøskøbing kommune og er nu en offentlig tilgængelig samling med bestyrelse og kustode.

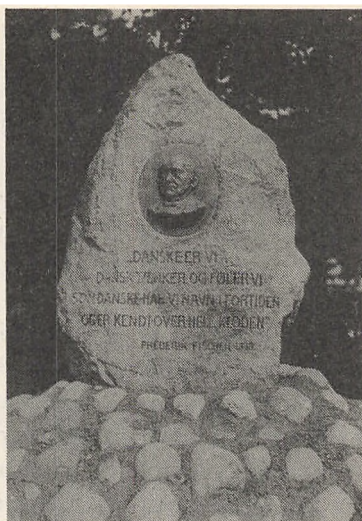
I sine yngre dage foretog billedhuggeren mange studierejser til europæiske lande og i årene 1923-27 opholdt han sig i Brasilien og Argentina. I disse sydamerikanske stater fremstillede han buste af danskere, der var blevet velhavende og kom igennem dem i forbindelse med indfødte personligheder, der lod sig modellere. I tidens løb kom G. H. i bestyrelsen for Dansk Billedhugger-samfund, for Charlottenborg udstillingskomité, Kunstakademiets jury og i bestyrelsen for Dansk Kirkegårds-kultur.

I Ærøskøbing fik han også tillidshverv, bl. a. var han formand for Ærøskøbing-Fonden til værn om byens særpræg. Dette arbejde ledede han så fremragende, at han i 1970 blev udnævnt til æresborger i Ærøskøbing. I 1945 var han blevet udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Blandt de mange billedhuggerarbejder, Gunnar Hammerich har præsteret, skal kun omtales dem, man kan se i Sønderjylland, herunder Ærø, som jo indtil 1864 var en del af hertugdømmet.

I Ærøskøbing har han i 1933 fremstillet en bronzebuste af digteren *Anders Arreboe*, der var født i byen 1587 og i en ung alder blev biskop i Trondheim. Hans betydeligste værk er *Hexaëmeron*, en skabelseshistorie på vers efter fransk forbillede. Arreboe døde i Vordingborg 1637 og hans buste ses i det lille anlæg ved havnen.

I den nordlige del af anlægget ved havnen i Marstal har G. H.

tegnet den mindesten, der i 1947 blev rejst for de omkring 80 omkomne søfolk og frihedskæmpere fra Marstal, som var aktive under den 2. verdenskrig 1939-45. Verset på stenen er forfattet af *Marcus Lauesen* (1907-75).

På Kirkepladsen ved Kirkekirken i Tønder står Hammerichs bronzebuste af salmedigteren *Hans Adolf Brorson*, der boede her fra 1729-37 og i Tønder skænkede sin menighed en række danske salmer, bl.a. julesalmerne »Her kommer, Jesus, dine små...«, »I denne søde juletid...« og »Mit hjerte altid vanker...«. Hidtil havde menigheden sunget på tysk. – Hammerich har også lavet Brorson-mindetavlen på præstegården.

På Tønder Statsskole ses hans buste af *Jens Jessen*, som redigerede »Flensborg Avis« fra 1882 og til sin død i 1906, og ved indgangen til Tønder Museum er Hammerichs buste af apoteker *Peter Toft* (1872-1945), som gjorde en stor indsats for oprettelsen af museet og var dets leder fra 1925-45. Inde i selve

museet er der en portrætbuste i gips af H. P. Hanssen (1862-1936). Foran den danske forsamlingsgård »Tønderhus« ses Gunnar Hammerichs smukke mindestøtte af broderen Martin Hammerich, af hvilken der er et bronzerelief og indskriften:

*»Støt i mål
og mild i sind.
Han satte al sin gerning ind
for Danmarks sag at gavne.«*

Martin Hammerich (1883-1940) var kontorchef i det midlertidige ministerium for sønderjyske anliggender under H. P. Hanssen 1919-20, dommerfuldmægtig i Løgumkloster, direktør for Sønderjysk Hypoteklånepand 1927-40, formand for grænseegnens Danske Samfund 1933-40 og kendt for sit store, uselviske organisations- og oplysningsarbejde forud for det vigtige folketingsvalg den 3. april 1939. Mindestenen rejstes i 1950.

I Mjolden mellem Bredebro og Skærbæk fremstillede G. H. i 1938 et minderelief af skolemanden Kristen Kold til minde om hans frugtbringende virke på egnen fra 1838-41. Kr. Kold var huslærer hos storbonden Knud Knudsen på Trøjborg.

Ved Ballum sluse har G. H. fremstillet en mindesten med relief af digegreven Kresten Jensen (1856-1933), som i bogstavelig forstand værnede landet bag digerne. Mindesmærket er rejst 1963. På skolen i Løjt Kirkeby står Hammerichs buste af kong Christian X (1870-1947).

På Hammelv kirkegård vest for Haderslev er der en mindestøtte med relief af Hans Nissen (1788-1857) fra sognet. Han var formand for den slesvigske forening og en djærv, dansk bondefører.

Ved »Folkehjem« i Åbenrå har Hammerich i 1930 rejst en mindesten med ansigtsrelief af urmager og redaktør Frederik Fischer (1809-71), hvis kendte ord »Danske er vi, dansk tænker og føler vi, som danske har vi navn i fortiden og er kendt over hele kloden.« Det lyder måske lidt patetisk og banalt i vore

dage, men da det blev sagt i 1838, var det et nødvendigt signal til rejsning og befrielse ud af tysk omklamring.

På museet i Åbenrå er der buster af amtmand og politiadjutant *Kresten Refslund Thomsen* (1884-1960) og forfatteren *Marcus Lauesen* (1907-75).

På kirkegården i Gråsten har Gunnar Hammerich fremstillet en allegorisk gruppe af bronze til urnehaven, mens ellers er det især ansigtsrelieffer og portrætbuster, der har været hans foretrukne felt.

Et af hans mest kendte arbejder er utvivlsomt Genforeningsstenen ved Sønderhav i Holbøl sogn med vers af Marcus Lauesen, som er taget fra den kantate, som han skrev til H. P. Hanssens 70-årsdag i 1932:

*»Kun hvad mænd vandt med ret
uden sværd og blod,
det skal leve som et solskin
over tidens flod.«*

Stenen blev rejst i 1936.

Alle de ca. 150 gipsmodeller til Gunnar Hammerichs arbejder er udstillet i kælderen under Ærøskøbing rådhus. Jeg besøgte Hammerich sommeren 1974 og han var så venlig at vise mig sine private samlinger og sit ateliér. Til gengæld hjalp jeg ham med at registrere data om tre af standurene i hans samling. Han indførte omhyggeligt mine oplysninger i en gammel protokol, som hans far engang havde ejet, men ikke fået brugt. Den havde lyseblå blade med røde linjer og de mere end 800 genstande i samlingen blev nummereret, tegnet nydeligt og farvelagt med oliecreidt.

Gunnar Hammerich døde i 1977, 84 år gammel. Han ligger begravet på kirkegården i Ærøskøbing, men i Sønderjylland vil mindet om de to brødre Hammerich leve længe.

G. Hanssen, H. P.

H. P. Hanssen, som jeg husker ham!

Af professor, dr. phil. Troels Fink, Åbenrå

Den 21. februar 1987 er det 125 år siden, at H. P. Hanssen fødtes på Nørremølle. På redaktionens opfordring skriver professor Troels Fink denne mindeartikel, hvor der også gives en række interessante træk om H. P. Hanssen som menneske og børneven.

Når jeg kan fortælle lidt om H. P. Hanssen, som jeg husker ham, skyldes det dels, at familieskabet ikke var fjernere, end at der var en livlig forbindelse, og den blev lettet ved, at afstanden mellem H. P. Hanssens hus Nygade 41 og mit tidligere barndomshjem på Klingbjerg nr. 1 var kort. Familieskabet var nærmere betegnet, at H. P. Hanssen var min fars morbror, og sådan kaldte vi ham, »kun« morbror, aldrig morbror Hans Peter.

Når kontakten allerede på et tidligt tidspunkt blev nær og venlig, skyldtes det, at H. P. Hanssen var en sjælden børneven. Fra vi var helt små, forgudede vi ham. Han havde altid i lommen et eller andet, der kunne glæde et barn, en lille glaskugle, et minidyr, der var fæstet til et lille stykke chokolade. Han var velforsynet også, når han gik på gaden, og mødte vi ham, var det spændende, hvad der nu dukkede op af lommen.

Hans sans for glæde ved børn kom ikke mindst til udtryk i juletiden. På Hejmdal, som huset Nygade 41 blev kaldt, blev der gjort utrolig meget ud af at pynte juletræet, ikke alene med engle, flag og lys, men også med godter i store mængder og småting. Omkring Helligtrekonger blev hans egne børnebørn

og mine søskende samt fætre og kusiner inviteret til at »plyndre« juletræet, som det hed. Først blev der danset om juletræet, og så blev de mange rare sager taget ned og lagt på bakker, og derefter gik rouletten lystigt indtil alting var fordelt. Det var H. P. Hanssen selv, der stod for indkøbene af julegodter. De var omfattende og fantasifulde.

H. P. Hanssen var en stor fortæller, og skal der i dette lyse billede trækkes en lidt mørkere streg, så den, at det sommetider var slemt uhyggeligt, hvad han fortalte. Vi fulgtes en gang med ham langs nogle vandingskanaler, og da fortalte han om »æ krogmand«, en grim fyr, der lever under vandet, men som med en kroget stav kunne hale små børn ned i dybet. Uha.

Hans glæde ved at fortælle og berette blev end ikke forstyrret, når fru Helene Hanssen nu og da afbrød ham med et »Pjat, Hans Pede«. Det var han så vant til. Fru Helene Hanssen var en meget særpræget personlighed. Hun og jeg havde en fælles interesse i frimærker, i det hele taget havde postvæsenet hendes bevågenhed. Da hun ved Genforeningen blev spurgt, om hun havde et særligt ønske, så var svaret ja: en rød postkasse anbragt sådan, at hun kunne se den fra sit vindue. Postkassen er der endnu. Hun kunne have et meget meget drastisk sprog. Jeg mindes, at hun bad den unge pige om en kop kaffe så hed som helvede og så sort som fanden.

En dag, vi sad ved frimærkerne, ringede telefonen, og hun bad mig tage den. Jeg var lidt forbavset, men hun forklarede: »Jeg tager aldrig telefonen – jeg vil ikke være Hans Peters hund«. Der har været mange forgæves opkald.

I min tidlige barndom gik H. P. Hanssen altid i jaket, det var dengang politikernes embedsdragt, og jeg husker, hvor overrasket jeg blev ved at se ham i jakkesæt. Det var ligesom, det ikke rigtig passede til ham.

Det var H. P. Hanssen om at gøre at fortælle slægtens unge om landsdelens historie. Det må have været i 1929 eller 1930, at han indbød til en tur gennem Sundeved til Nørremølle og vi-

Helene og H. P. Hanssen omgivet af børn og børnebørn!

(Fot. Historiske Samlinger. Åbenrå).

dere over Dybbøl banke. Da vi passerede Bovrup bæk, fortalte han om, at denne grænse mellem Sundeved og den øvrige del af verden, var så strengt markeret, at der ikke var megen sympati mellem folk i Ullerup og folk i Bovrup. Det skyldtes, sagde han, at 7 piger fra Ullerup en gang ved vintertid havde været til fest i Bovrup. Da de skulle hjem, var Bovrup bæk svulmet op efter et regnskyl og gangbrættet skyllet bort. En af de 7 piger sagde da: »Gid fanden var her, så kunne han ride os over«. Næppe var det sagt, så stod der en sort hest med ildøjne. Hesten sagde: Sid op, men da den syvende pige skulle op på hesten, udbrød hun: »Jøsses Kristi kors, hvad for et stort hors«, og næppe var Herrens navn udtalt, før hesten var borte, og alle syv piger lå i bækken.

Da jeg i 1930 var blevet student, tilbragte jeg nogle måneder med at ordne H. P. Hanssens arkiv. Det ligger nu på Landsarkivet i Aabenraa og venter på at blive udnyttet. Det var for mig

en værdifuld introduktion til Sønderjyllands historie i den preussiske tid og i genforeningstiden.

I de måneder havde jeg min daglige gang i Nygade 41, og jeg mindes en efterårseftermiddag, hvor en af beboerne i Nygade stillede træskoene neden for trappen og på strømpesokker kom op i H. P. Hanssens arbejdsværelse på 1. sal. Det var en renovationarbejder – »jen a æ kanutter fra æ Abfuhr«, som man sagde dengang. Abfuhr var natrenovationen. Den pågældende havde problemer med selvangivelsen. »Læg De bare skemaet og oplysningerne der«, sagde H. P. Hanssen, »så skal jeg nok ordne det«. Han var hjælpsomheden selv i egen høje person, utallige er de, der hos ham har hentet råd og vejledning.

Det huede H. P. Hanssen godt, at jeg gav mig til at studere historie. Han havde straks et emne til mig. Jeg burde skrive om Hans den Yngre, som fra 1572 til 1622 rådede over Als og Sundeved. Det var sansen for hjemstavnsens historie i snævrere forstand, der fik ham til at fremsætte dette forslag. Hertug Hans var foregangsmand i godsdrift, han nedlagde adskillige landbrug f. eks. Sandbjerg og Rønhave for at oprette godser, og han tvang bønderne til at gøre hovarbejde. Han var en slem bondeplager. Jeg har strejft ham hist og her, men jeg kunne desværre ikke opfylde H. P. Hanssens ønske om at give en samlet biografi af ham. Andre har givet gode bidrag, så vi nu ved mere om Hans den Yngre end for 50 år siden.

Der ligger derimod en stor opgave i at udarbejde en dybtgående skildring af H. P. Hanssens gerning. Begivenhederne, mens han levede, er nu kommet på så stor afstand, og arkiverne er tilgængelige, så der er alle forudsætninger for, at en ung historiker kan løse denne opgave. H. P. Hanssen tåler at ses efter i sømmene. Hans gerning dels som leder i sønderjydernes selvhævdelseskamp mod preusserne og dels hans vidtskuende og mådeholdne politik, da tiden var inde til at opnå genforeningen mellem Nordslesvig og Danmark, vil for altid sikre ham en stor plads i vor historie.

hent fra E. Sydslesvig

Sydslesvigsk Vælgerforening

Af landdagsmand Karl Otto Meyer, Skovlund

De danske sydslesvigeres og nationale friseres parti, Sydslesvigsk Vælgerforening, SSV, står over for en meget vanskelig opgave i 1987. Det gælder landdagsvalget, som afholdes i efteråret 1987 – efter alt at dømme i september måned.

Ved det sidste landdagsvalg den 13. marts 1983 opnåede SSV det 71. mandat af ialt 74. Partiet havde et overskud på 1030 stemmer. Det er ikke meget! Ved kommunalvalget i år tabte SSV godt 2000 stemmer i forhold til kommunalvalget 1982. Skulle noget lignende ske 1987, et tab på 2000 stemmer sammenlignet med landdagsvalget 1983, så er mandatet tabt!

Da tilbagegangen i marts 1986 var lokalt begrænset til Flensborg by og Slesvig-Flensborg amt, er det ikke givet, at SSV får et stemmetab i 1987, men faren er der.

Tit diskuterer man – navnlig nord for grænsen, hvilke opgaver SSV har at varetage. Gang på gang hævdes det i lederartikler eller i taler, holdt af folk, der regnes for at være grænselands eksperter, at SSV kun skal holde sig til »de særlige« mindretalspolitiske spørgsmål. Ja nogle hævder endda bramfrit, at SSV ikke skal tage sig af rent samfundspolitiske problemer. Værst er det, at nogle endda siger og skriver, at SSV »ikke kan føre landspolitik«.

Det må helt naturligt være SSV's opgave at arbejde for kulturerens ligeberettigelse i Sydslesvig. Dansk, frisisk og tysk skal leve side om side med hinanden under fuld ligeberettigelse. Det kan der ikke herske uenighed om.

Det må imidlertid også være SSV's opgave at sørge for, at

dansk sprog og dansk kultur lige som frisisk sprog og frisisk kultur også har en fremtid i vor hjemstavn. Det kan disse to sprog og kulturer kun have, dersom vor ungdom kan blive i hjemstavn, altså få arbejde her, have eksistensmuligheder.

Da vort område er ramt af den hårdeste arbejdsløshed, som nu med værftskrisen og landbrugskrisen bliver endnu værre, må vi regne med en stor udvandring af ungdommen, dersom der ikke sker en forandring. Arbejdsløsheden rammer alle uden hensyn til nationalitet, sprog og kultur, men arbejdsløshedens følger, nedgangen i befolkningstallet på grund af flytning til områder, hvor der er arbejde, rammer selvfølgelig de nationale mindretal hårdere end flertalsbefolkningen. SSV må derfor satse meget hårdt på regionalpolitikken og strukturpolitikken. Dette er for så vidt ikke særlige mindretalsproblemer, men det er nu engang vort mindretals problem. Regionalpolitik og strukturpolitik kan imidlertid kun føres gennem en landspolitik.

SSV må derfor beskæftige sig med alle samfundets problemer. Ja, selve mindretalspolitikken er landspolitik. Ligeberettigelsen, vort sprogs, vor kulturs, vore skolars, vore institutioners ligeberettigelse med flertallets kan kun opnås gennem landspolitikken.

Det er urealistisk at mene, at SSV kun må beskæftige sig med de specifikke mindretalsproblemer eller til nøds med regionale problemer. Som hævdet før: Regionalpolitik er landspolitik. SSV kan ikke kræve en særlig landbrugspolitik for Sydslesvig. Skal nogle af landbrugets problemer løses af landdagen i Kiel, bliver det en løsning for hele Slesvig-Holsten. SSV må altså indarbejde sine forslag i en fælles løsning, der gælder for hele delstaten. SSV kan heller ikke arbejde for en løsning af værftsproblemet i Flensborg uden at indarbejde partiets forslag i et fælles værftsprogram. Der findes heller ikke skolelove, der kun gælder for Sydslesvig og ikke for Holsten. Sociallovene gælder for hele landet osv.

Lige meget hvordan vi vender og drejer tingene, SSV må tage sig af alle de problemer, der beskæftiger befolkningen i det samfund, vi lever i. Den samlede befolnings problemer er også vore problemer. Det, der afgøres i kommunerådene, i byrådene, i amtsrådene, i landdagen og i forbundsdagen, rammer også de danske sydslesvigere og de nationale frisere. Følgelig har disse krav på, at SSV tager sig af disse spørgsmål og fremsætter sine forslag til løsning af dem. Det er en svær opgave for et lille parti, men det er den opgave, vi er sat til at løse.

Vi kan heller ikke gøre holdt over for spørgsmålene atomenergi, atomvåbenlagre, fredspolitikken, demonstrationsretten, ytringsfriheden m.m. Vi må tage stilling ud fra vort frihedssyn og vort samfundssyn. Vi må ligeledes tage stilling ud fra vore givne realiteter, som er, at vi lever i det vesttyske hlv. slesvig-holstenske samfund under den vesttyske grundlov og de vesttyske almene love.

Indtil nu har SSV kunnet klare sine opgaver på en sådan måde, at mandatet i Kiel blev bevaret i 1975, 1979 og 1983, selv om mange spådomme forud for valgene lød, at mandatet ikke kunne holdes. Det samme vil vi høre nu forud for valget 1987. Det har vi vænnet os til. Men farligt bliver det, hvis vi for tit af venner i Danmark skal høre, at vi ikke kan føre landspolitik. Det er da naturligt, at unge vælgere så spørger: Hvad vil et parti, der ikke kan føre landspolitik, ved et landdagsvalg? SSV har altid ført landspolitik. Vi er et regionalt parti, siger vi selv. Det er rigtigt, men det siger vi, fordi vi kun opstiller i en del af Slesvig-Holsten, nemlig i Sydslesvig. Vi er Sydslesvigs parti, ikke Holstens. På denne måde er vi et regionalt parti. Men vi beskæftiger os med alle samfundsproblemer, thi vore regionale problemer kan kun løses inden for samfundets almene love og bestemmelser og ud fra et fælles friheds- og samfundssyn. Hvis man altså ikke direkte vil skade SSV, må det være slut med påstandene nord for grænsen, at SSV ikke kan føre landspolitik.

G. Andersen, Mads. Vognmand
Marie (13)

Mads og Marie – mine bedsteforældre –

Af Lis Andersen Mågård (F. 11)

Min bedstefar Mads Andersen blev født i Brorsbøl ved Haderslev i 1886. Hjemmet var fattigt, og Mads kom ud at tjene som 10-11 årig.

I marts 1913 giftede han sig med Marie Dorthea Knudsen (født i Raade i 1892) i Øsby kirke. Om Marie kan der kort fortælles, at også hun var fra et småkårs hjem. Hun havde været ude at tjene siden konfirmationen, men var så heldig på et tidspunkt at komme i huset hos gårdejer Martin Simonsen i Flovt, som sørgede for at Marie kom på højskole på Lolland. Selve højskoleopholdet blev betalt af Sønderjysk Skoleforening. For Marie åbnede der sig en helt ny verden, og opholdet prægede hele hendes liv. Men dette højskoleophold var også noget Mads drillede hende med livet igennem, det var jo ikke almindeligt, at småkårsfolk kom på højskole, i hvert fald ikke i den familie – så man så med nogen skepsis på hendes tanker og ideer.

De nygifte boede i begyndelsen af ægteskabet i Brorsbøl, hvor Mads havde fået arbejde på Nautrupgård. Efter en kort periode der, flyttede parret til Hammelev, da Mads her fik arbejde som kusk, igen kun for en kortere periode, hvorefter familien, som nu bestod af tre personer (sønnen Jens født i 1913), flyttede til Haderslev, her havde Mads fået arbejde hos en stor vognmand – igen som kusk. Familien fik lejlighed på

Marie Andersen med de to ældste børn Jens og Aage omkring 1917.

Kattesundet, men kort efter udbrød 1. verdenskrig, og Mads blev indkaldt – 28 år gammel – og måtte trods sit danske tilhørsforhold gøre krigen med som tysk soldat, han blev såret i Frankrig og lå på lazaret der. Hans oplevelser fra krigen, kan der ikke berettes meget om, han fortalte uendelig lidt, men jeg husker, at han har sagt, at det var så forfærdeligt og at det helst skulle glemmes.

Den ældste søn Jens blev som nævnt født inden krigen, men min far – nr. 2 – blev født i maj 1915 og lærte først sin far rigtig at kende efter krigen, noget der skabte grundlag for store spændinger mellem far og søn senere hen. Mads var hjemme en enkelt gang på orlov, og min far husker, at han skrigende hentedes sin mor, fordi en fremmed mand i uniform rodede i hendes kommode!

Min bedstemor Marie var således som ganske ung kone i fire år alene med to små børn, og det kan ikke have været helt nemt. Dog har min bedstemor fortalt, at der var noget, der for hende var bedre under krigen, nemlig den økonomiske situation. Hun kunne nu hver måned hente penge hos myndighederne, fordi hendes mand var soldat. Det betød faste indtægter, og det var hun ellers ikke forvænt med. Marie har fortalt, at hun en gang, i glæde over at have penge, købte sig et smukt forklæde, som ellers havde været uopnåeligt.

Men mad var der ikke så meget af. Man havde rationeringskort, tørmælk blev uddelt af myndighederne, og kød blev kun solgt på visse dage. I øvrigt var Marie ikke den store økonom – blev det aldrig, men hun havde egentlig heller aldrig penge til noget ekstra. Under krigen skulle hun selv klare at få pengene til at slå til. Da Mads kom hjem, overtog han igen økonomien, og hun måtte bede om penge igen og igen, men fik kun et par kroner hver gang. Af nød tog hun derfor af og til børnene og rejste hjem til sin far og mor i Raade. Maries mor havde mange høns og tjente lidt ekstra ved at sælge æg, så der var altid plads til et par stykker ekstra ved bordet. Der var for øvrigt en ting i

Vognmand Mads Andersen med bestene Hans og Klaus omkring midten af 1920'erne.

forbindelse med ægsalget, som Maries mor ikke var så stolt af, og det var at hovedparten af æggene blev solgt til tyskere – så der kolliderede danskheden med manglen på penge!

Å propos danskhed, – der dukkede i øvrigt en morsom ting op for nogle år siden, da Marie var godt oppe i 90'erne. Talen faldt på politik og danskhed, og pludselig kom der liv i Marie, hun rejste sig, hævede højre arm med knyttet hånd og sagde: »Her er den gode, danske mand.« Hun løftede derefter venstre arm med hånden knyttet og fortsatte: »Og her er hans broder.« Det var en sætning man havde brugt meget i hendes hjem.

Mads kom hjem fra krigen i 1918 og fik igen arbejde som kusk i Haderslev, dog var han nu avanceret til 1. kusk og skulle også passe hestene, et arbejde han holdt meget af, heste var og blev hans store kærlighed.

Familien flyttede et par gange, men holdt sig inden for Haderslevs grænser. Efter genforeningen byggede Mads og Marie

hus på Nyvej. Det blev et dobbelthus på to etager, bygget i fællesskab med murer Schleidt, som stammede fra Sydtykland. Han og Mads havde knyttet venskab under krigen. De havde mødt hinanden på lazarettet i Frankrig, og da de derfra skulle sendes tilbage til fronten, deserterede de sammen. På deres vej mod Danmark blev de desværre taget et sted i Tyskland og sendt tilbage til fronten. Men da krigen sluttede, fulgte Schleidt med Mads til Danmark, blev murer i byen og startede senere egen forretning. Han giftede sig med en dansk pige og flagede hele sit liv med Dannebrog; hvorimod hans kone, som var dansk, blev meget nazivenlig under 2. verdenskrig.

I midten af 20'erne startede Mads egen vognmandsforretning. Han havde to heste, der altid hed Hans og Klaus. Han havde en del almindelig fragtkørsel i byen, kørte i en lang periode gødning på havnen, dvs. transport fra skib til pakhús. Desuden havde Mads en stor del af transporten af træ fra skovene til byen. Det var også Mads der hentede byens store juletræ hvert år. Det var med til at gøre ham til en kendt skikkelse i byen.

Da motoriseringen senere trængte frem overalt, foregik arbejdet mest inde i skoven, hvor hestene slæbte de store stammer ud til farbare skovveje, hvor lastvogne så hentede dem. Det var hårdt arbejde for både mand og heste. Dagene var lange og lørdag/søndag var også tit arbejdsdag. Arbejdet var heller ikke særlig godt betalt, så familien kendte stadig ikke, trods slid og slæb, til at have ret mange penge mellem hænderne. Konjunkturerne var også dårlige i 20'erne og 30'erne, flere børn kom til, det blev til syv i alt. Marie var tit syg, ofte alvorligt.

Efter et af børnenes fødsel svævede hun længe mellem liv og død, og kun hendes stædighed bragte hende tilbage til livet (påstår hun da selv). Hun havde lungebetændelse flere gange, hele sit voksenliv havde hun åreknuder og årebetændelse. Det gav store huller på benene, og for at sårene skulle hele, måtte hun have ro. Børnene lærte derfor hurtigt, at leg foregik andre ste-

der end hjemme. Det kan jo ikke skjules, at hendes dårlige helbred kom til at gå ud over børnene, hendes hånd sad løst, og hendes afstraffelser med kulskovlen var legendariske. Men det må også have været svært: ingen penge, mange børn, dårligt helbred og en masse uforløste drømme fra højskoletiden. I perioder måtte familien holde pige, fordi Marie var syg, andre gange blev et af de ældste børn holdt hjemme fra skole for at passe de mindre søskende. Tøj havde de ikke meget af, min far blev ofte holdt hjemme fra skole, fordi hans skoletøj skulle vaskes. Ofte havde Marie ingen penge til aftensmaden, så blev et af de ældste børn sendt af sted for at købe på kredit. Det var ikke særlig sjovt. Tit faldt der knubbende bemærkninger fra de handlende i andre kunders påhør, og børnene fik at vide, at der ikke kunne udleveres flere varer før regningen var betalt. I begyndelsen af 30'erne måtte familien sælge huset på Nyvej og flytte i lejlighed i Skibbrogade.

Arbejdet i skovene var ikke kun strengt, men også farligt. Mads var ude for flere uheld.

Det værste uheld skete i december 1941. Mads arbejdede i den periode i Præsteskovene ved Styding og kom ofte sent hjem. Denne specielle lørdag aften blev det efterhånden senere end normalt, og Marie fik fat i den næstældste søn Aage og svingerdatteren, der boede lige i nærheden, og de sad nu nervøst og ventede. Men først hen under midnat ringede telefonen, det var fra hospitalet, hvor Mads var blevet indlagt med lårbensbrud. Sønnen Åge tog ud på hospitalet, hvor han fik snakket med Mads, da denne kom ud fra operationsstuen. Mads var meget rolig og helt klar, men Aage, som var oprevet over faderens uheld og ikke mindst ved tanken om hvordan – og hvem, der nu skulle klare vognmandsforretningen og familiens økonomi, besvimelede let og elegant i armene på to sygeplejersker! Det blev et lang sygeleje for Mads, og Aage måtte kvitte sit arbejde og tage over.

Uheldet havde haft et meget dramatisk forløb. Det var sket

Mads og Marie som ældre (1959).

da hestene var i færd med at slæbe nogle lange granstammer væk. Disse stammer lå mellem hverandre i et rod, delvis dækket af grene og ris, så det var svært at se, hvad der foregik underne. En af stammerne, som hestene forsøgte at trække fri, kom i spænd mellem nogle træstubbe. Pludselig sprang den tunge slæbekæde, den ramte uheldigvis Mads på låret – og han var sat ud af spillet. Gode råd var nu dyre, Mads kunne hverken gå eller stå, men hjem skulle og ville han, så han blev ved med at holde fast i hestetømme og hammel, og hestene slæbte ham gennem skoven. Med sig havde han endda slæbekæden, og den var for kostbar at efterlade. Kæden måtte han dog lade ligge, da de kom til en bæk. For at komme over bækken måtte Mads ind mellem hestene, hvordan han så bar sig ad. Men dér hang han, og hestene bar ham over bækken. Endelig nåede de skovvejen, hvor skovvognen stod. Mads fik på én eller anden måde spændt for og sig selv lempet op på vognen, der som alle skovvogne var uden egentlig bund. Hestene var efterhånden noget urolige, men Mads kendte og elskede sine dyr – og de ham, og han kunne derfor holde dem nogenlunde rolige ved at tale til dem hele tiden. Fra skoven gik så den lange tur mod Oksbøl, hvor Mads var inde på to gårde, men hvor folkene bare viste ham videre, man havde ikke telefon! Heldigvis lykkedes det på den tredie gård. Folkene dér fik tilkaldt en ambulance, og Mads blev kørt til hospitalet. Næste dag måtte et par af sønnerne ud for at hente heste og vogn.

Et andet uheld skete ca. 10 år senere – det var slemt nok, men ikke så dramatisk som uheldet i 1941. Denne gang fik Mads låret i klemme ved stabling af de store træstammer, men kunne selv komme fri og køre efter hjælp. Også denne gang ventede der ham et langt sygeleje.

Efterhånden som tiden gik, blev det at drive vognmandsforretning med hestekøretøj til en halvdårlig forretning. Det var ved at være slut med skovarbejdet, maskiner og biler havde overtaget næsten alt. I byen var der endnu i årene efter krigen

lidt kørsel med kul og koks og andre småtterier, men det tog langsomt af. Det var dog et enkelt tilbagevendende højdepunkt for Mads og hestene, nemlig børnehjælpsdagen, hvor Mads kørte med i det store optog, som var obligatorisk dengang. Mads var jo kendt af de fleste i Haderslev og var også let genkendelig med sit Kejsler Wilhelm skæg. Jeg kan huske, hvor stolt jeg var, da jeg som lille tøs sammen med far og mor stod og så optoget passere, og med høj røst kunne råbe, at der kom min bedstefar. Jeg var sikker på at alle misundte mig.

Selv om vognmandsforretningen stagnerede, gik det endda for Mads og Marie. De ældste børn var kommet ud at tjene allerede inden konfirmationen. Inden da havde de haft bypladser, og allerede dengang været med til at opretholde familiens økonomi. Marie forventede, at børnene afleverede, hvad de tjente. Hun havde brug for hver skilling, (jeg ved dog, at de snød hende lidt engang imellem, min far købte sig i hvert fald af og til flødekager fra dagen før eller andre søde spiser hos bageren). Senere da min far kom ud at tjene, måtte Marie også ofte bede om hjælp fra ham. Ofte blev en yngre bror eller søster på cykel sendt ud til storebroderen for at hente et par småskillinger; når der ikke var til maden derhjemme. Da forretningen gik dårligere, meldte også Mads sig i lånernes række. Min far har fortalt, at den ene dag kunne Marie komme for at låne 50 kroner, den næste dag Mads, og den ene vidste ikke, at den anden havde været der! Marie kom jo en gang imellem til at bruge husholdningspengene til at købe bøger for, og så var hun nødt til at gå til børnene for at få hjælp. Mads havde efterhånden svært ved at skaffe penge til hestenes foder, for de højtelskede heste måtte intet savne. Man sagde i byen, at Mads Andersen hellere lod kone og børn sulte end hestene, og helt løgn er det ikke. Da Mads, kort før han holdt op med forretningen, fik en fortjenstmedalje fra Foreningen til Dyrenes Beskyttelse, var det mere end fortjent. Han var egentlig blevet denne udmærkelse tilbudt langt tidligere, men var for beskeden til at

Fra guldbrylluppet i 1963.

ville modtage den. Ellers var Mads det, man vistnok kalder stor i slaget. Trods fattigdom og megen modgang var han aldrig udadtil trykket af de dårlige kår.

Hjemmet var meget gæstfrit, havde man noget, så delte man med dem, der kom på besøg. Kaffe og kager fandt Marie altid et par skillinger til. Mange kom også for at låne Maries bøger og blade. Børn, svigerbørn og senere børnebørn kunne færdes i hjemmet som de ville, små børn blev passet, og døtre der havde stiftet hjem og ikke kunne få over til maden, blev hjulpet af Marie, der kom med lidt godt i en gryde, gemt under forklædet.

Børnene lærte hos Mads og Marie, at bøger var et gode, man spildte ikke tiden når man læste. Men desværre var der ikke midler til børnenes uddannelse. De ældste sønner måtte efter at have været ude at tjene, arbejde som ufaglærte. Pigerne kom i

huset, kun de yngste sønner fik en uddannelse, men her var det de ældre brødre, der trådte til med lån og kaution.

Da Mads stoppede med forretningen i 50'erne, måtte heste og vogne sælges. Hestene skulle ikke have andre ejere, det kunne hverken Mads eller dyr bære, så Hans og Klaus blev slagtet, til stor sorg for alle i familien, for de heste havde været noget særligt.

Da dønningerne havde lagt sig, begyndte et nyt og bedre liv for Mads og Marie. De fik nu deres folkepension og kunne tillade sig mere end før. De fik kolonihave og dyrkede den med stor entusiasme. De travede byens nye kvarterer tynde, gik til sammenkomster i pensionistforeningen, tog på udflugter, spillede kort – ja kort sagt nød livet og hinanden. Og altid kom de med hinanden under armen, eller holdt hinanden i hånden, som da de var unge.

Mads begyndte også at gå i køkkenet, og der stod gny om hans benløse fugle, men han sparede heller ikke på noget. Ingen af dem lærte nogensinde kun at lave mad til to personer. Der blev kogt i store gryder, som var alle syv børn der stadig. Hjemmet blev ved med at være samlingspunkt for hele familien. Venner og bekendte dumpede ind på de særeste tidspunkter, men alle var velkomne. Selv da helbredet begyndte at vakle, og livet gik på hæld, fik man altid et smil og en drillende bemærkning. Marie var ikke pivet, det havde hun simpelthen været for ofte syg til at være, men Mads kunne godt ind i mellem knibe en tåre, specielt når hans fødselsdag nærmede sig. Helt fra han var omkring de 60 år, hed det altid: »I skal komme hjem til min fødselsdag, det er jo ikke godt at vide, hvor længe jeg lever.« – Han blev næsten 90!

Mads er død nu, men Marie lever stadig og er på vej mod de 94 år. Alderdommen har selvfølgelig præget hende, men endnu kan hun give børn og børnebørn en reprimande der sidder. Men så minder vi hende om den gang, hun bankede børnene med kulskovlen, og Marie bliver meget flov. Hendes liv var

præget af den evindelige dårlige økonomi, og det giver sig udslag i, at hun, selv nu, er meget optaget af fint tøj, men samtidig meget bekymret for, om vi nu alle kan klare os. Hun spørger altid mindst fem gange i samtalens løb: »Har I nu penge nok, så I kan få mad?«

spreg

spreg

I Risum skole værnes om frisisk sprog og kultur

Interview ved red. Arne G. Larsen, Øster-Lindet

Den danske skole i Risum i Nordfrisland er på ét område speciell i forhold til alle øvrige danske skoler i Nordfrisland. Det specielle gælder, at der på Risum skole undervises i frisisk og om Frisland. Skoleleder Jørgen Jensen Hahn underviser de yngste årgange fra og med 3. klasse, og overlærer Marie Tångeberg, stedets forhenværende skoleleder, underviser skolens ældste årgange i frisisk.

Det er naturligt for netop Sprogforeningens Almanak at interessere sig for et sprogs bevarelse, hvorfor et besøg er aflagt i Risum skole for at høre lidt mere om, hvorledes man her er med til at værne og pleje frisisk sprog og kultur.

FORIINING FOR NATIONALE FRIISKE

Foruden de to indfødte undervisere deltager også sekretær i Foriining for nationale Friiske, Manfred Nissen, i samtalen på skolens kontor.

Manfred Nissen er på 3. år sekretær i foreningen for de nationale frisere, hvor han afløste Alfred Boysen, som overtog formandsposten, da hans broder, Carsten Boysen, i 1985 døde efter mange års fremragende arbejde for de nationale frisere.

– *Hvor mange frisisk-talende findes der?*

Manfred Nissen: Hvis vi holder os til Nordfrisland, skønnes der at være mellem 8.000 og 12.000 mennesker, som taler og forstår frisisk.

– *Hvor bor disse mennesker?*

– Der er mange frisisk talende på Føyr og Amrum og en del på Sild og Helgoland. På fastlandet er det overvejende i kommunerne Risum-Lindholm og Nibøl-Dedsbøl.

– *Hvor mange bor der i dette område?*

– Ca. 50.000 mennesker, så det er omtrent en femtedel af områdets beboere, der talet frisisk. I Vestfrisland, som ligger i Nederlandene, tales frisisk af ca. en halv million mennesker, og i Østfrisland, landet mellem Weser og Ems, tales nedertysk på frisisk substrat af ca. 100.000 mennesker. Der findes endnu en slags sprogø, Saterland, hvor der tales det oprindelige østfrisisk af ca. 2.000 mennesker.

FRISISK ER MIT MODERSMÅL

– *Hvilken forskel er der på plattysk og frisisk?*

– Hahn: De tilhører to forskellige germanske sproggrupper. Plattysk og frisisk må ikke blandes sammen, tværtimod er frisisk nært beslægtet med engelsk. Begge sprog har en del dialekter, men en nedertysker forstår ikke frisisk ud fra sit sprog.

– *Hvordan er dit eget forhold til det frisiske sprog?*

– Frisisk er mit modersmål, som blev talt – og stadigvæk tales hjemme – hos os i familien. Senerehen blev jeg også undervist i det i Nibøl danske skole af daværende skoleleder Fr. Dinsen Hansen. Jeg taler det selvfølgelig også med mine børn.

– *Har du »indført« undervisningen i frisisk i Risum skole?*

– Nej, det har der altid været undervist i her, men i dag er Risum skole den eneste af de danske skoler i Nordfrisland, der underviser i frisisk, mens 25 tyske skoler i Nordfrisland har valgt at pleje dette vor hjemstavns gamle sprog, og så kan man jo drage sine konklusioner af det forhold.

FRISERNE MELLEML DANSK OG TYSK

– *Hvordan er frisernes position mellem dansk og tysk? Hvordan føler man sig som frisere?*

– Hahn: Friserne er en etnisk kulturel folkegruppe, der ikke sammenholdes af en bestemt organisation, men som gennem sprog, familie m.v. føler sig sammenknyttede. Hvad dansk og tysk angår, gik der en linie midt imellem friserner i afstemningstiden omkring 1919-20, men de første tegn kunne spores allerede i 1800-tallet – efter 1864. Der var ikke tale om nogen organisering, men bølgerne gik højt især omkring 1920 og efter den sidste verdenskrig.

Nordfrisland har i århundreder været et område for sig, hvor friserner har været meget selvstændige. Senere har man f.eks. arbejdet sammen med danskere, men pointeret, at man først og fremmest er frisere – ikke mindst hvad sproget angår. Et af synspunkterne omkring 1920 hos nogle af friserner var, at en lille etnisk folkegruppe har større chance for at overleve i et lille land end i et stort.

I årene efter 1945 har mange frisere fået deres nationale bevidsthed styrket i Danmark gennem højskoleophold m.v. Man var frisisk talende, men man blev styrket i sin hjemstavnsfølelse og i sit folkelige tilhørsforhold.

Foriining for nationale Friiske blev oprettet allerede i 1923. Navne som Johs. Oldsen og Carsten Boysen var mellem de førende i denne forening, der lige fra starten har lagt megen vægt på kontakt til Danmark, hvor ikke mindst Grundtvigs folkelige syn og hele højskolebevægelsen har haft stor betydning for de nationale friseres stillingtagen.

OVERÆNGSTELIGE POLITIKERE

– *Hvordan er jeres position i det danske mindretals organisationer?*

Nissen: SSV er talerør for både det danske mindretal og for de nationale frisere, som det udtrykkeligt er angivet i vedtæg-

terne for SSV, der jo er en fælles politisk forening. I SSF, der er den fælles kulturelle organisation for de danske sydslesvigere, står der intet specielt om de nationale frisere, bare at vi er tilsluttet SSF, og at vi bliver støttet i vore bestræbelser for bevarelsen af frisisk sprog og kultur. Det er SSF, der f.eks. betaler min løn som sekretær i Foriining for nationale Friiske.

– København-Bonn-erklæringen af 1955 omtaler ikke frisere – hvordan ser I på det?

Hahn: Den erklæring er jo en aftale mellem to stater om gensidig respekt for de nationale mindretal.

Overlærer Marie Tångeberg: Vi har altid været stedbørn, og jeg følte det som en uret, at de nationale frisere ikke omtales i København-Bonn-erklæringen, men det er jo politik! Nogle overængstelige politikere frygtede dengang, at frisere ville være separatistiske. Ingen havde behøvet at frygte frisere. Vi er loyale, men vi vil gerne have vore rettigheder, og i den aller- seneste tid er man da også begyndt at være lidt mere velvillige.

SPROGET ER PORTEN UD TIL NABOERNE

Marie Tångeberg har undervist i frisisk på Risum skole siden sin ansættelse i 1956. I årene forud var hun og Alfred Boysen vandrelærere, der underviste i frisisk, hvor der ellers ikke fandt undervisning sted i dette sprog i de danske skoler. Marie Tångeberg understreger heroverfor, at de danske skoler i Nordfrisland først og fremmest var hjemstavns-skoler, hvorfor det er trist, at Risum skole nu er alene om at undervise i frisisk.

– Hvad gør dig så interesseret i at undervise i frisisk?

Marie Tångeberg: Man behøver jo blot at skue ud i verden for at se, hvad sproget betyder. Jeg vil gerne være med til at videregive sprog og tradition, og historisk må man vide, hvad der foregår og kende sine egne forudsætninger. Tænk på, at under hele krigen og længe efter var vore grænser lukkede. Før handlede vi også nord for grænsen. Nu var der lukket, ingen vidste, hvad der foregik, men Danmark var for os den nærmeste re-

præsident for demokratiet. Danmark, det var Grundtvig, hele det folkelige, som vi gerne ville være med til at overføre her til Nordfrisland, og disse grundtanker er stadig væsentlige for mig.

Vi frisere er et lille folk, vil vi tale med naboer, må vi også lære deres sprog. Sproget er jo porten ud til naboerne, også kulturelt, og jo flere kulturer, man får kontakt med, jo mere åbent bliver det. Vi skal ikke isolere os, og det gør vi heller ikke, men vi skal kende vort udgangspunkt. Det er det frisiske sprog og traditionerne her, der er vort udgangspunkt. Derfor vil vi heller ikke pådutte dansk til nogen.

MANGE AKTIVITETER I FRISISK UNGDOMSFORENING

– *Hvordan ser I på fremtiden i hele dette sproglige perspektiv?*

Nissen: Vi oplever i disse år en renæssance. Børn og unge undervises i frisisk. Der er endda blevet oprettet en frisisk forening for unge i Risum-Lindholm kommune, og de har mange aktiviteter.

– *Som f. eks.?*

Hahn: I denne ungdomsforening beskæftiger vi os meget med børn, foreningen er både for børn og unge. Vi laver sprogrejser for børn, der kan forstå frisisk. Vi har været på Føyr, og i år skal vi til Sild på en sådan sprogrejse. Vi dyrker også idræt med børnene og de unge, og vi taler selvfølgelig frisisk med dem, når vi er sammen, sang og forskellige lege indgår også i vort foreningsfællesskab. Frisisk teater opfører vi selv, og vi er med til at arrangere gamle frisiske fester. Vi prøver i det daglige at fremme samarbejdet mellem frisere, og dette sker i en atmosfære, der er blevet bedre og bedre i de senere år.

Hahn: Den renæssance, som vi oplever, foregår bl. a. i foreninger og områder af det offentlige liv, hvor der ikke før har været aktiviteter. Det giver stof til eftertanke, når man konstaterer, at flere og flere aktiviteter inden for det frisiske arbejde, som traditionelt blev plejet af de nationale Friiske, er blevet

overtaget af andre frisiske foreninger, og at undervisningen i det frisiske sprog nu næsten kun varetages af de tyske (offentlige) skoler.

DE HISTORISKE BIIKEBRÅNEN

Der bliver også lejlighed til at overvære en undervisningstime i frisisk hos Marie Tångeberg, og for den besøgende blev det en meget stor oplevelse – selvom han absolut intet forstod rent sprogligt!

Der gøres meget ud af hjemstavnslære og historie. Undervisningsstoffet fremstilles selv, og et af hjemstavnshefterne omtaler bl. a. de historiske biikebrånen, der er en speciel frisisk skik. Den har en tusindårig tradition bag sig, hvor den oprindeligt var en hedensk offerfest, men siden har udviklet sig til en kristen fest, hvor foråret bydes velkommen. Det sker natten mellem den 21. og 22. februar, og vi har stadig biikebrånen her, fortæller Marie Tångeberg.

Undervisningstimen indledes med en sang fra Shong Frash, der er titlen på en frisisk-sproget sangbog. Der synges nr. 23: As ik nuch kinging wus – oversat til dansk: Da jeg endnu var

konge! Det er en vestfrisisk vise, en smuk melodi, som det var fascinerende at høre sunget i klasselokalet i Risum.

DYNAMISK UNDERVISNING

Marie Tångeberg fremførte sin undervisning ved hjælp af kridt og tavle og grundig instruktion, hvor hun tegnede et ansigt. Ansigtets enkelte dele – næse, ører, øjne m.v. blev skrevet på frisisk, og eleverne angav, hvad der skulle stå på tavlen, ligesom ental og flertalsformer blev gennemgået m.v.

Til sidst blev der læst et lille digt, der gengives her på frisisk, og hvorfra overskrift og 1. vers på dansk skal skrives sådan:

EN HISTORIE OM EN LILLE RØD HØNE

Der var engang en høne.

Det var en lille høne.

Det var en rød høne.

Der var en gang en lille rød høne.

Det vil måske også interessere med følgende lille dansk-frisiske oversættelse:

Øre = uur

Mund = müs

Øje = uug

Pande = poon

Næse = noos.

ELEVERNE FORSTÅR HELE FEM SPROG

Op så kan man ikke undgå at blive imponeret, når man kommer til at tænke på, at de store elever i Risum skole forstår hele fem sprog: Frisisk, plattysk, højtysk, dansk og engelsk!

Men det kan fastslås i dette tilfælde, at der også ligger en dynamisk og engageret undervisning bag sammen med en levende forståelse for holdning, tradition og gamle livsformer knyttet sammen i den enhed, som et fælles sprog giver den enkelte som udgangspunkt i en rodfæstet personlig stillingtagen.

H. Andersson

T. Andersen

Strøtanker

Af fbu. folketingsmand P. Gorrsen, Gråsten

Går du ind på den politiske løbebane – og ej tager humoren med, da bliver din vej kort!

Demokratiet er en løbende proces, der skal vedstås mange gange af hvert slægtled.

Det er ulogisk at tale om klassekampens berettigelse i et velfærdssamfund, når den kun kan bidrage til en forringelse af menneskenes levevilkår derved.

Vogt dig for eksperterne. De kender ganske vist *meget* til detaljerne – men ofte *meget lidt* til helheden.

Hvis du i alle forhold skal tage globalt hensyn, vil du næppe være lykkelig een dag om året.

Afstanden mellem to personer kan ikke måles ud fra, hvor nær de sidder hinanden.

Du behøver ikke at være bange for det, man kalder demokratiseringen, blot den ikke er til skade for *demokratiet!*

Et lille lands selvstændighed er for den enkelte borger vigtigere end det store lands trang til at forøge sit landområde af hensyn til sine indbyggere.

Møder du en besindigt kravlende snegl på din vej, bør du ikke have så travlt, at du træder på den!

Den dag, politikerne tvivler på deres egen formåen og alene lader sig lede af embedsmænd og eksperter – da er det forbi med demokratiet og den sunde fornuft!

V. mandle

En gård i Sønderjylland 1916-17

Af forfatteren Gynther Hansen, Felstedskov (F)

Den 31. juli 1914 havde der været afdansningsbal for børnene på kroen. Forældrene var med. Bagefter blev der stillet lange borde ud på gulvet, rullet hvidt papir ud over dem og dækket til fælles kaffebord for de voksne. De spiste kringler, lagkager og småkager. De snakkede og røg, fik nyt at vide om dem, der boede længere væk, og om hvor langt de andre var med høsten, om de havde kørt ind i dag ude langs fjorden og sundet. Efterhånden blev der snakket og leet og råbt så meget, at de havde svært ved at høre hinanden.

Klokken halv ti trådte byforstanderen ind i salen. Først lagde næsten ingen mærke til ham. Så bankede han hårdt i gulvet med sin stok.

»Ruhe«.

Snakken faldt lidt, og så kom det: Skrivelsen fra landråden i Aabenraa. Hele det tyske rige stod nu i alarmberedskab.

Der blev dødsstille blandt de voksne i salen. Også børnene mærkede, at der var noget galt. Senere begyndte der en lav mumlen. Ingen kunne have mere at spise. Børnene begyndte igen at tumle rundt.

Mange af de mænd, der var til stede, vidste, at de i tilfælde af mobilisering straks skulle stille på kasernen i Haderslev eller Flensborg. Andre havde sønner, der i øjeblikket aftjente deres

værnepligt. En del rejste sig og gik hjem, kort efter at de havde hørt nyheden.

Den 2. august blev der sat plakater op alle vegne i sognet. Det var første mobiliseringsdag. De mænd, der havde alderen, skulle øjeblikkelig melde sig.

I oktober 1916 kom der ni russiske krigsfanger til sognet. De blev indkvarteret i skolens lille gymnastiksal. Der kom samtidig en vagtstyrke på tre mand. De fik kvarter hos de to tyske lærere.

Russerne skulle hjælpe til med arbejdet rundt om på gårdene. Anne Christines børn havde stået med åbne munde i hvert fald halvvejs ude ved vejen den dag gendarmen kom marcherende med tre russere ad den smalle slyngede vej mellem nøddehegnene ned mod den lange allé ind til deres og Lorens Peters gård. Anne Christine havde fire børn. Hans Peter på tolv, Christian på elleve, Otto på otte og Karen på fem. De havde længe kunnet høre hans kommando:

»Ein zwei. Ein zwei. Gleichschritt verdammt noch mal. Ein zwei. Schneller. Schneller. Verdammtes Lausepak«. Og samtidig de tre fangers skridt oppe mellem nøddehegnene.

De var hurtigt og foroverbøjet løbet ud til vejen og havde sneget sig hen til et sted, hvor hegnet var tykkest og var krøbet derind. De kunne endnu ikke se dem, men så:

»Nåh.« Der gik et skræmt gys gennem dem. De var klædt i pjalter, langskæggede og sortsmuskede. Deres ansigter var stive og forstenede.

»Pas på, længere ned med jer,« hviskede Hans Peter, »ellers ser de jer, og hvis gendarmen så ikke kan styre dem.«

De trykkede sig ned mellem de tykke, hårde rodstubbe i bunden af hegnet.

Da gendarmen nåede hen til alléen, stod moderen og bedstefaderen og ventede på dem. De fik tildelt Josef, en høj knoklet karl med fremstående røde kindben og en grov ansigtshud.

»Men pas på ham,« sagde gendarmen. »Den hallunk forstår tysk. Måske er han spion. Bare giv ham af pisken, det er sådan, de er vant til det hjemmefra. Og klokken syv stiller han ude ved vejen, når jeg kommer og henter ham igen.«

De talte til ham på tysk, og han svarede med enstavelsesord. »Jawohl«, »nein«, »ja verstanden,« »ja ich fleissig, viel fleissig.«

»Der kan I selv se«, sagde Hans Peter. »Han kan ikke en gang rigtigt snakke.«

»For Guds skyld,« sagde moderen til dem den første dag, »fortæl ham ingen ting, hører I.«

»Hvad er det, vi ikke må fortælle,« spurgte børnene.

»Alt det gendarmen heller ikke må vide.«

»Skal vi så alligevel ikke male byg i nat?«

»Sch. Ti stille siger jeg jo. Jo vi skal, men først når vi er sikre på, at han er væk.«

»Han kan nu lugte, når du er ved at brænde korn til kaffe.«

»Det ved han ikke, hvad er.«

Allerede den første dag blev moderen og bedstefaderen klar over, at han ikke duede til andet end at bruge en spade og en skovl.

»Ja, så er han jo ikke meget værd,« sagde moderen.

»Vi kan da få gravet grøft i den eng nede ved bækken,« sagde bedstefaderen.

»Den slags er luksus. Prøv bare at se på de marker, hvor vi havde byg og rug i år. Der er store stykker, jeg ikke har fået pløjet endnu, og jeg kan næsten ikke mere. Jeg når det ikke inden vinter, og i foråret nåede jeg kun at køre en fjerdedel af møddingen ud, og kunstgødning kan vi slet ikke få mere. Alt er forsømt. Hvad skal det da ende med, og det er mig det alt sammen falder tilbage på.«

Anne Christine opdagede et par dage senere, at russeren ikke bestilte noget, når han var alene.

»Hold øje med ham,« sagde hun til drengene. »Sørg for at han gør noget ved det. Men vær altid mindst to om ham, aldrig kun en af gangen. Hører I? Og også når han er herhjemme på gården, at han ikke stjæler.«

Men de opdagede efter en tid, at han havde et godt tag på heste. Han var god ved dem og kunne få dem til at gøre, som han ville.

»Jeg vil alligevel prøve, om jeg ikke kan lære ham at pløje, så han kan aflaste mig lidt,« sagde Anne Christine.

Hans fuger var ikke for kønne i begyndelsen. Der var også rigeligt med søndage imellem dem, men vendt blev det meste af jorden da. Han forklarede hende, at de ikke havde den slags plove i Rusland. Men der var kun gået et par uger, så havde han allerede lært det og det endda uden at gå og råbe og skriges på hestene, som mange af de andre bønder og karle på egnen.

I den tid havde moderen været meget ude ved ham. Gården havde to spand, og hun pløjede selv i en mark ikke langt fra ham.

I begyndelsen havde hun været sammen med ham hele dagen. De første par formiddage var gået med at lægge seletøjet på og styre spandet med hammelen ud i marken og spænde det for ploven, der altid blev stående derude natten over. Allerede den anden dag kunne Hans Peter høre, at hun begyndte at snakke almindeligt til ham, og også de næste dage hvor hun gik ved siden af ham og lærte at styre ploven og hestene på samme tid.

Og i de næste par uger blev hun ved med af og til at gå over og kontrollere ham og følges et stykke med ham og snakke med ham. Af og til tog hun fat i tømme og rykkede i den. Det skete også, at hun skubbede ham væk fra ploven og selv tog fat i grebene.

Somme tider blev hun hidsig og kaldte ham »Dummkopf« eller »beskidte russer.«

Anne Christine forlangte ikke længere, at børnene skulle holde øje med Josef. Hun sagde det til dem en tidlig eftermiddag, da hun var alene med dem i køkkenet, mens det endnu var så lyst, at de kunne se uden at skulle brænde petroleum eller stearinlys. Hun sad og forsøgte at lære dem at skrive små genfortællinger eller diktater på dansk. I skolen måtte der jo ikke snakkes dansk i timerne mere og heller ikke undervises i at læse eller skrive dansk. Alt foregik på tysk og handlede om Tysklands historie og geografi og sange og digtere.

De havde småsnakket og fjantet, mens de skrev og var af og til gået hen til moderen ved bordenden for at spørge om noget eller for at få det, de havde skrevet, rettet. Men nu blev de tavse. Otto skrev videre, men Christian og Hans Peter lod blyanten falde og så ned for sig.

»Hvorfor skal vi ikke det,« spurgte Hans Peter, og han og Christian rørte sig stadig ikke og blev ved at se ned i bordet.

»Fordi sådan skal det være og dermed basta.«

De to andre børn mærkede at der var noget i vejen med de store og stirrede nu med åben mund på moderen uden at turde sige noget.

»Jamen hvorfor,« sagde Hans Peter igen.

»Fordi det ikke er nødvendigt.«

»Ikke nødvendigt. Ha. Han er vel ikke andet end en russer.«

»Ikke andet end en russer. Hvor har du den slags fra?«

Hans Peter klemte læberne sammen. Hans ansigt blev blegt. Han stirrede lige frem for sig ud gennem vinduet.

»Hans Peter. Hvem siger sådan noget. Har du hørt folk snakke?«

»Ja.«

»Hvem?«

De sad et øjeblik med hårde ansigter begge to. Så rejste Hans Peter sig pludselig, løb ud gennem bryggerset og smækkede bagdøren efter sig.

»Det gør alle,« råbte han, da han nåede ud i bryggerset.

Hans Peter blev ved med at snige sig ud til marken, hvor Josef pløjede, men han holdt sig skjult i et hegn, hvorfra han også kunne se moderen, som gik krumbøjet, forslæbt og tilsvinet i en laset kjole, sweater og frakke og i skævtrådte træskostøvler.

Han havde allerede i den første tid set, hvordan hun af og til trykkede sin krop ind til Josefs og lagde en af sine hænder oven på en af hans for at lære ham og styre ploven. Og han så og hørte, hvordan hun flere gange havde leet til ham og sagt noget, der fik ham til at le også.

Den ene dag efter den anden sad han skjult i hegnet og holdt øje med dem. Og ved hvert måltid sad han tavs og stirrede ned i bordet og lyttede til, hvad de sagde. Også bedstefaderen var holdt op med at sige ret meget og sad indesluttet i sig selv, mens han spiste. Moderen og Josef henvendte sig heller aldrig mere til ham og spurgte ham om hans mening, når de diskuterede arbejdet på gården, og om de havde roet nok til at holde ni kreaturer vinteren over eller om de skulle sælge den ene, og ligesådan om de havde korn nok til svinene, nu hvor de havde afleveret, hvad de skulle, til preusserne. Heldigvis havde de da nået at få skjult nogle sække inden gendarmen kom og undersøgte gården og talte op, hvor meget de havde høstet. Bedstefaderen hjalp nu kun lidt til med at fodre køerne og hønsene.

»Hans Peter kan ikke lide den måde, du snakker med Josef på, og at han tager fat i dig«, sagde den femårige Karen en eftermiddag ved kaffebordet, da Josef ikke var kommet ind endnu.

»Hvad er det nu med det igen«, spurgte moderen og vendte sig med en hurtig bevægelse om imod Hans Peter.

Hans Peter rørte sig ikke og sagde ikke noget.

»Det kan jeg heller ikke,« sagde Christian.

»Den snak vil jeg ikke høre,« sagde moderen. »Så kan I komme ud.« Hun var kokrød i hovedet, og hendes øjne var mørke af vrede og ophidselse.

Moderen var fra et sogn, der lå femten kilometer væk. En dag i marts måned 1917 kom hendes gamle forældre kørende op gennem alleen og ind på gårdspladsen i deres gamle gig. De havde tykt vintertøj på. Uldne halstørklæder og forede støvler og tre tæpper om benene.

Det var om eftermiddagen. Moderen og alle børnene sad i køkkenet. Moderen for ud til de gamle og tog om dem. Hun kaldte på Josef, der arbejdede ovre i laden, og gav ham besked på at tage sig af hesten.

»Nå, så det er din russer,« sagde moderen spidst.

»Nu holder du mund. Vi har nok endda«, sagde hendes far. Bedstemoderen tog om alle børnene. Bedstefaderen gav dem hånden og talte mildt til dem. Så sagde de til moderen, om de ikke lige kunne være alene med hende et øjeblik.

»Jo, da selvfølgelig. Vi kan gå ind i stuen. Jeg har lige tændt op derinde, fordi der skal komme et par naboer i aften.«

»Er han så med,« spurgte bedstemoderen.

»Line«, sagde bedstefaderen hårdt.

Børnene blev siddende ude i køkkenet og så på døren ind til stuen. De hørte bedstefaderen mumle, og pludselig begyndte moderen at græde højt.

»Nej mor, hvad er der,« råbte Hans Peter og løb hen imod stuedøren.

»Nej, pas på, vi må ikke,« sagde Christian. »De bliver bare gale i hovedet.«

Lidt efter kom bedstefaderen ud til dem.

»Hvad er der bedstefar? Hvorfor græder moder,« sagde Hans Peter.

»Onkel Hans er faldet,« sagde bedstefaderen.

»Onkel Hans. Er han død?«

»Ja.«

En tid stod de dødsstille i køkkenet. Bedstefaderen havde vendt sig om, så han stod med ryggen til dem, og han svarede ikke, når de snakkede til ham.

»Onkel Hans,« sagde han omsider og drejede sig om imod dem, »var jo den bror, som mor var allergladest med.«

»Hvad med far?«

»Han lever. Ham er der ikke sket noget. Men måske... lige nu, da er moder så også bange for, at der skal ske ham noget.«

»Jamen tror du det da?«

»Ingen kan jo vide noget som helst mere, børn.«

»Er det farligt, der hvor han ligger?«

»Nej, ikke lige der.«

»Jeg er sikker på, at far er den allerbedste til at skyde,« sagde Niels. »Ham er der ingen der får ram på, for så har han nemlig forlængst skudt dem.«

Anne Christine havde været ude i køkkenet og taget om børnene og sendt dem ud og lege.

»Ja, jeg har jo ikke andet end det hjemmebrændte rugkaffe at byde jer. Men lidt småkager har jeg da. Ja, jeg ved ikke, maler I ikke også selv lidt hvede af og til, hvis I kan komme godt efter det.«

»Jo, jo.«

»Det er bare så svært at holde ud, når jeg skal arbejde i marken hele dagen og så huset også, og hvis vi så først kan begynde at male hen på natten, at den forbandede gendarm ikke skal liste rundt og lure.«

»Kan du ikke bare stikke ham et par pund mel, så han klemmer øjnene i.«

»Jo, det kunne vi ved den gamle, men nu har fået en til med russerne, og han er helt oppe fra Ostprøjsen, og ved ham kan vi ikke risikere noget.«

»Ja, og du kan vel ikke stole på den russer.«

»Hold nu op for satan da også«, sagde bedstefaderen.

»Folk snakker om dig i hele byen, Anne Christine.«

»Om mig. Hvad siger de?«

»Og i skolen siger de andre børn det til dine de to ældste, så de er oppe og slås med dem om det og får klø og tøjet revet i stykker hver anden dag.«

»Hvad siger de til dem?«

»Det ved du lige så godt selv. At du vil være det bekendt, og så med en russer.«

De sad ved spisebordet i stuen. Anne Christine ved bordenden, de to gamle ved hver deres langside. Anne Christine var blevet fugtig og rød omkring øjnene. Hun så ned for sig. Sådan havde de siddet uden at røre på sig en tid.«

»Jeg var lige et vend ude i stalden for lidt siden,« sagde faderen omsider. »Jeg synes at både dine heste og kræ er temmelig magre. Kniber det med foder?«

Anne Christine nikkede.

»Er du begyndt at tage af den havre, du skulle have til at så med?«

Anne Christine nikkede igen, og tårerne begyndte at løbe hende ned ad kinderne.

»Jeg klarer det ikke far. Jeg kan ikke mere. Og I bor så langt væk. Jeg står alene med det hele.«

»Ja, ja min pige, det er en svær tid, jeg ved det jo godt, og du gør hvad du kan, men vil det hjælpe, hvis jeg sender en vognfuld sukkerroer og en fem, seks hundrede pund havre herover?«

»Nej, nej, det skal du ikke. I skal jo selv have.«

»Jo, det kan jeg godt uden at skulle undvære. Jeg vil alligevel af med den ene hest og to køer nu. Vi kan ikke så meget mere, og vi har heller ikke behov for så meget: Vi har jo ingen små børn.«

»Jamen,« hviskede Anne Christine, så hurtigt hen på faderen og lagde et øjeblik sin hånd oven på hans, »så tror jeg jeg kommer gennem vinteren.«

De sad lidt endnu og drak en kop rugkaffe mere.

»Nå,« sagde faderen, »vi skal vist.«

»Vi har ikke fået snakket om det andet,« sagde moderen og så på Anne Christine med kolde og hårde øjne.

Der gik et jag gennem Anne Christine. Hun gemte ansigtet i hænderne.

»Åh nej.« Hun vuggede overkroppen fra side til side.

»Lad mig da have fred.«

»Nej«, sagde moderen. »Tænker du slet ikke på din mand, og hvis han kommer hjem igen?«

»Jo, jo.« Anne Christine græd endnu voldsommere. Senere tørrede hun sig i ansigtet. Hun så på faderen.

»Du siger slet ikke noget.«

»Nej, for du er jo min pige.«

»Ville du ellers?«

»Ja. Jeg ser på det som mor.«

»Åh far, han er så god ved mig. Han er så god, og han er den eneste, jeg har at støtte mig til til daglig og ordentlig tage et nap med i stalden og på marken.«

»Han er russer.«

»Ja, ja, jeg ved det, og jeg skulle aldrig være begyndt for nu... han vil så gerne tage om mig og holde mig i hånden og trøste mig, når jeg er ked af det, og så... jeg kan ikke blive ved med at stritte imod. Hvordan skal jeg dog kunne sige nej til ham?«

Den næste morgen fandt bedstefaderen fra aftægten Josef liggende skudt med et jagtgevær ovre i kostalden. Næsten hele ansigtet var skudt væk. Han lå i en blodpøl ned mellem to køer. Den ene kos mave lå lidt ind over ham.

Bedstefaderen gik så hurtigt han kunne stavre af sted ind i køkkenet, hvor Anne Christine sad i en stol i mørke, men med en frække på.

»Vi er nødt til at sende bud efter gendarmen,« sagde han.

»Ja, jeg ved det.«

»Er det dig?«

»Ja.«

»Så sender jeg ikke bud efter nogen. Du har alle dage været god ved mig.«

»Så kører jeg selv' op efter ham.«

»Du skal ikke være bange. Din far skal nok skaffe dig en god Verteidiger.«

»Nej han skal ej. Hvis jeg ikke får min straf... Jeg er et menneske. Skyldig... at mig der har gjort... ansvarlig. Et menneske som selv... Ellers vil jeg ikke leve videre. Og Josef var også...

V. D. J. K. Folkemæl

Den gammel egh

Af Sigfred Andresen, Bredstedt (F)

Hvo æ en righ, vinjne en urnfå sit vindje
hæ en gammel egh,
dæh sætte sit fin net a di manne grinne
op æmoe den mørkblå himmel.

Vinjne æ sol æ ve å gåh née i æ væhsten
å di sihst stråle fæh æ grinne te å stå skarpt,
så kanj en rigthe se det indjdviklet muste.

Så fint kunj injt gång min ollemoe
haj fåt et muste terett,
å hun vå ejsen dyghte te den slavs.

Lav æ vå barn, såh æ æ træ helt anluns,
få ollemoe haj fåtohl mæ om æ troid
mæ en mærkle paryk å et snørkle gesight.
Lav hun såt dæh i æ stol å fåtohl,
kunj æ se ue a æ vinjde ue åh æ egh.
Den blev min troid mæ nejs å munjd å øer –
å nave grum tænjne å mæ en gevaldig stoe paryk,
oll di krum arm – nave tyk, nave tynjd –
mæ knaste, dæh såh ue som bylde.
Uhygle såh det ue.

Vinjne æ så i æ mørkning gik fåbi æ egh,
vå æ intj oltins så karle,
få vinjne æ blæst lejt mæ æ grinne,
så kunj den snak.

Det vå troldsnak – det æ sikkert å vist –
få æ kunj injt fåståh nave.

Det vislet, pehf, skreg å støhn.

Å vinjne æ angst så tav mæ,
så vå det bar om å kom astej.

Æ tav æ ben åh æ nak å løhf,

olt hva æ kunj,

å da kunj æ tyrle høe, te dæh kom jen ætte mæ.

Vå det æ trolde? –

Lav æ fåsighte luert tebagh,

så stav æ egh, hvo den oltins stav. –

No, baghætte væhr æ, te æ fantasi vå loffen mæ mæ.

Lav æ vå blevn lidt gamle å fålibt –

skrækle vå det, skrækle køhn –

da vå det æ egh, dæh hjulp mæ

te å fåtæhl æ verden, vunjt æ haj det.

Æ skåh et hjart i æ bark,

jet mæ pil å bogstave å manne hemle tanke.

K vidst injt nave om,

hvo glaj æ vå få hind, så hemle vå det.

Å ,sitt å kigh åh æ hjart å drøm'm om olt det køhn.

Det vå glanjt.

Tre ughe ætte stav æ å kegh åh mit værk.

Ærghle – men et K kunj injt blyv te et M.

– Den dæh dum Katrine haj æ ladt løhf.

Hun vå utro.

Men Marie mæ det lång mørk håh.

Æ fik fat i min knyv

å skåh et nyt hjart.

»Æ vil injt ha, te do skær sorn i æ bark.
Det væhr do da godt.«

Ja æ vist, te æ træ injt haj godt a det,
å te det injt såh godt ue,
men vinjne æ no slenjt kunj la væh?
– Hvofå æ absolut injt kunj la væh,
tænjt æ slenjt åh degång,
men det vå jo da, fådet te æ vå så skrækle fålibt.

Æ dav hæ æ en bænkh en'n unjne æ egh.
Den æ blevn gamle å tykke, sorn som æ,
men den lighne sæ sjell.
En varm sommedav søghe æ tit
hen i æ skug unjne di grøhn grinne.
Dæh komme folk fåbi å vi fæh en snak.
Æ træ kanj å snak ænohn som degång.

Sidst dav gav æ mæ te å søgh.
Æ vihl se om æ kunj finjd æ hjart.
Hæh måt det væh,
men se nave righte kunj æ injt méé,
det vå grohj te.
Æ sår vå hel.

Et pa dav ætte gik æ te bys,
å lav æ vihl gåh fåbi æ egh
opdavet æ – ja, hva troe do? –
et stoe hjart.
Det vå blevn skårn,
synjt æ sidst haj såtten i æ skug.
Den ung manjd haj stavnh æ bænkh,
ejsen haj han injt kunj nåh så hõt op.
– Men – nej da, – hvo haj han skamfée æ bark.
Det såh bestimt injt godt ue,
å så vå det da søhn ve æ træ.

Lav æ kom næhr, opdavet æ,
te dæh midt i æ hjart stav P/M.
Æ kunj snar injt tro min iin yhn.
Æ gik næhr. – Æ suehée vå gavn a mæ.
– Det vå no ælyvl injt skårn så godt,
som da æ gøe't.
Mit P/M vå skårn mye flotte,
såvidt æ kunj havs.

Lav æ gik vihr, spekulée æ åh,
hven den P munjt kunj væh.
Vå han flot?
Vå hun søde, som min M – å mæ mørk lång håh?
Den gammel egh vidst det nok,
men æ trodsprogh den snakket,
kunj æ injt fåståh.

PS: I sept. 1986 har Sprogforeningen udgivet en ny bog af Sigfred Andresen: »Jørn Bomands enghø« (Agtrup-Målet). Historierne i bogen er fyldt med humor og underfundigt lune. En ordliste over de sværeste dialektord er yderligere et bidrag til at bevare kendskabet til denne del af dansk sprog og dansk kultur. Bogen, der koster 69,00 kr. fortjener stor udbredelse på begge sider af landegrænsen.

Arne G. Larsen.

2
1
1. Folketale

Tanker om vort flag!

Af Dagmar Gammelgaard, Tønder (F,

Hvert år omkring afstemningsdagen den 10. februar dukker der tanker frem. Det var en dag, som vi, der oplevede den i 1920, aldrig glemmer. Den dag, da vore forældre var med til at stemme Nordslesvig hjem til Danmark, og vi alle var med, da dannebrog for første gang blev hejst hjemme i haven – og så sammen med alle danske børn fra Dover skole at vandre de to km ned til Kongeåbroen i Foldingbro, som under hele krigen havde været spærret med pigtråd, men nu havde Ladelund landbrugsskoles elever med Alexander Smidt, Søbækled, i spidsen rejst en fin æresport med flere danske flag i.

Her gik vi over broen ind i Danmark og videre hen til forsamlingshuset, der var festligt pyntet bl.a. med 75 små og store flag. Vi sang: »Hil dig vor fane« – og »Jeg elsker de grønne lunde«.

På en busrejse op gennem Norge kom vi forbi et sted, hvor de nordiske flag vajede. Vor rejseleder, der med mellemrum fortalte om oplevelser, og hvad vi så og mødte på vor vej, fortalte her følgende:

Jeg rejste engang sammen med en svensk herre op gennem Sverige. Da vi som her kom forbi de nordiske flag, sagde han: Ja, det danske flag er jo det smukkeste – så tav han, men lidt efter tilføjede han: »men det svenske, det er mit«.

Min mor stammede fra de store hedestrækninger på Vardeegnen. Som ung kone kom hun på Nysted højskole på Lolland.

Yderst til højre i billedet ses Alexander Smidt, »Søbækkled«, Krogstrup.

Her hørte hun gennem foredrag meget om Sønderjylland, så hun søgte til denne landsdel, og efter højskoleopholdet kom hun i tjeneste på en gård i Vimtrup på Røddingegnen. I et af de mange breve skrevet til en bror i 1897 skriver hun bl.a.: »I går var konen og jeg til grundlovsfest i Skibelund. Hvor det dog er kønt der med de mange dannebrog vajende og med udsigten fra en høj i krattet ned over Sønderjylland. Vi kørte med Hans Peter Hansens, og de havde en lille pige med, som var godt fire år. Da vi var kommet så langt, så vi kunne øjne flagene nord for grænsen, sagde hun: »Åh, hvor bliver jeg glad, når jeg kan se det kønne flag«. Det var kønt at se, for det ligesom jubede i hende ved at se det, så lille hun var.

I sommeren 1985 var jeg til en begravelse i Rødding fri-menighedskirke. Ved mindesamværet på Hotel Rødding kom jeg til at sidde over for to kvinder, som jeg kendte.

Den ene var den i 1897 fireårige pige, som havde været med til grundlovsfest i Skibelund og højlydt glædet sig over det danske flag. Jeg kunne ikke undlade at snakke med hende om brevet og hendes glæde over flaget som fireårig. Med et varmt smil svarede hun: »Ja, men det var jo vores forældre, der prægede os, ellers kunne jeg nok ikke have sagt det sådan«.

Til de danske konfirmander i Læk i Sydslesvig, som jeg har kendt, fra de var små, sender jeg altid et lykønskingskort. Fra et enkelt hjem har jeg hver gang igen modtaget en hilsen med tak. I Maj 1985 modtog jeg følgende svar: »Tak for opmærksomheden til min konfirmation. Vi havde en festlig dag, fordi vi for første gang hejste vores flag.«

I julen 1918 knap syv uger efter våbenstilstandsdagen var jeg som syvårig sammen med mine forældre og søskende med til juletræsfest i Hjerting forsamlingshus. Hans Peter Hansen, Bjørnekjær, ledede festen. Hvad jeg især husker var, da datteren Valborg, 12 år, kom op på plinten at stå og her fremsagde følgende vers skrevet af hendes far:

*Jeg er det nye år,
det gamle år må forsvinde,
det dele må det gamles kår,
at give plads og vorde minde.
Godt nyt står skrevet i mit skjold,
jeg bringer fred til folk og lande,
med lægedom for krigens vold,
på hjemlig kyst og trindt på fjerne strande.
Jeg drager grænser mellem folkeslag,
som folket vil, og retten dømmer,
så hver tør hejse frit sit flag,
mens tyranniets banner rømmer.*

I disse forskellige oplevelser gennem snart 90 år er det jo, som vi ser, kærligheden til flaget, der går igen, og jeg kan ikke lade være at tænke og spørge, hvad årsagen er til, at vi i dag ser så forholdsvis få flagstænger og vajende flag i vor landsdel og vort land – når dannebrog er det smukkeste flag – og så er det vort!

Den vild roes

Af Marie Jessen, Padborg

Fo et par år sindt opdawe Line i hind ligustehæk
et skåd a en vild roes, dæ høe den it hjem,
en snylde va den, o den skuld væk.

Hun hakke og grauwe, men nåj it neje te dens roe,
alle læng edde kegh den igjen op a æ joe.

Så fek den igjen jen med æ spaj å æ høj,
men den reest sæ bare op igjen o groj o groj.

Omsi mått hun gø op, fo den va jo it te o stye,
o det kom hun helle alle te o fortrye.

Stæe hun no i æ dørn's o kighe ne meld æ vinduessprosse,
sie hun åld dens lang ranke fyltd med rosse,
lysrød o sart, ingen anden a dens famili lovde så godt.
Dejle æ den som dem, dæ slaw kreds om Torneroses slot.

No negge de te hverandre, ven hun gæe å e sti,
bang æ æ roes it mie fo hind hakke – den tid æ fobi.

Somti fæ de dem en fortrøle snak,

mond den kan forstå, te hun gjern vel sej tak?

Den vild roes, dæ kæmpe så sejt fo å løv,

æ bløwn Lines ven, hun hæghe om en, alle skal den væk,
sjel om den vel bred sæ øve hele hind ligustehæk.

G. Parsh

han v. fra

En vågen sønderjysk bondes skildringer

Omkring 1958-59 nedskrev den da godt 70-årige gdr. Johs. Juhl, Branderup, en række skildringer af sin slægt, sin samtid, om de nationale og folkelige forhold i ungdomstiden, om soldatertjeneste, om deltagelse i gymnastik og anden idræt og ikke mindst om mange gamle skikke og arbejdsformer, som både ældre og unge i dag med udbytte kan læse om. Johs. Juhls optegnelser gengives her i uddrag ved red. Arne G. Larsen i samarbejde med en af Juhls sønner, gdr. Karl Kristoffer Juhl, Langetved.

Optegnelserne giver et levende indtryk af en vågen sønderjysk bondes iagttagelsessans og evne til at nedfælde sine indtryk på skrift til glæde for efterfølgende generationer.

Johs. Juhls forældre holdt bryllup den 26. sept. 1879, hvorefter de flyttede ind på en 22 ha stor nybygget ejendom i Langetvedskov, og Johs. Juhl skriver om forældrene:

Fader har gået til skole i en lille skole, der lå i Langetved by, og så vidt jeg ved lige ved Gamborgs gård. Han fortalte altid med glæde om sin skolegang og var optaget af læreren, der var god til at give undervisning i de elementære fag. Far var god i regning og skrev godt for sig, skriften var ret pæn, men selvfølgelig var det gotiske bogstaver, man brugte dengang, det vil sige spidse i stedet for de nu afrundede latinske. Som 13-årig oplevede han 1864 og kunne fortælle enkelte træk fra den tid – bl.a. om, at de på egnen måtte køre i ægte for tyskerne efterhånden, som de rykkede mod nord.

Der gik på de tider en stærk religiøs bevægelse hen over visse dele af landet, hvis spor kan spores endnu den dag i dag. Der

fortælles således om en stærk religiøs bevægelse i 1840-erne, dels fremført af lægfolk fra Fyn, og dels af hernhutter fra Christiansfeld. Senere kom den grundtvigske bevægelse med sit eget livssyn. Endnu i sine gamle dage kunne far blive helt oprømt, når han fortalte om de oplevelser, ungdommen fra dengang havde haft med hinanden.

Særlig var han optaget af det fællesskab, der dannedes blandt ungdommen om at høre nye toner, der kom frem ved møder, som blev afholdt, både i private hjem og offentligt i byerne Rødding, Askov og Vejen. Her førtes jævn kristelig og folkelig tale.

Nederlaget i 1864 satte sit stærke præg på alle mennesker, og man søgte at oplive og trøste hinanden i samværet i tale og sang. Umiddelbart efter 64 fremkom der mange gode og opløftende sange, der styrkede det danske folk i troen på en sønderjysk genforening med Danmark. Tro, håb og kærlighed til fædrelandet var de emner, som digterne især beskæftigede sig med. Det skal jeg ikke komme nærmere ind på, men kun konstatere, at det har sat dybe spor i den danske befolknings liv og virke. I følge Prag-fredens paragraf 5 blev der givet den sønderjyske befolkning løfte om en afstemning om tilhørsforholdet til Tyskland eller Danmark, og følgelig ville den sønderjyske ungdom ikke være soldat, og der kom en almindelig udvandring til Danmark og Amerika. De, der tog til Amerika, undgik helt militærtjenesten, hvorimod de, der tog til Danmark, måtte indrulles i det danske militær. Udvandringen skulle ske før det fyldte 17. år. Far tog over grænsen og havde pladser omkring Vejen og Askov og levede interesseret med i, hvad der foregik af folkelig vækkelse på egnen. Han var således medlem af Vejen skytteforening. Fader lå ved garden i København i 1874. Senere har han været på Askov Højskole, og det var han meget optaget af.

Om selve brylluppet ved jeg intet, kun at de blev viet af pastor Svejstrup i Vejen, skriver Johs. Juhl, der fortæller udførligt om forældrenes start på ejendommen i Langetved, om god

Johs. Juhls fødehjem i Langetvedskov.

hjælp fra hans moders far, der som smed lavede så at sige alle landbrugsredskaber til det unge par. Johs. Juhl opridser den efterhånden store børneflokk, hvoraf den første var Signe, der blev født 5. juni 1880. Johs. Juhl selv var den femte i flokken, og siden fødtes yderligere fem børn. To af hans ældre søskende døde som helt små.

Alle børnene er døbt i Rødding frimenighed, hvortil fader og moder havde sluttet sig fra første begyndelse, oplyser Johs. Juhl, der om børnefødslerne tilføjer:

Det var af os børn en kendt skik denne, at når der skulle ske forøgelse af familien, blev vi sendt ned til farbror Anders, medens det stod på. Der var dog engang, det lå udenfor det normale. Vi fik ikke nogen meddelelse om, at der var kommen en ny lille statsborger derhjemme. Derimod måtte vi komme hjem. Der var imidlertid sket det, at der var kommen en lille dødfødt, men ellers velskabt dreng. Fader tog imod os og viste os den lille bror, der lå i en lille kiste og skulle jordes den sam-

me aften. Det står endnu så klart for mig, hvor far havde fået tiden afpasset, så kisten kunne sænkes, mens aftenklokkerne lød ud over egnen. Hvad fader sagde ved den lejlighed, husker jeg ikke, blot dette, at han selv foretog det fornødne. For at forstå det blivende indtryk fra lejligheden, bør vel forklares, at kirkeklokkerne på det tidspunkt ikke måtte lyde over graven ved bisættelse af en fra frimenigheden. Årstallet husker jeg ikke, men det er mellem Margrethe og Aage. Ja, dermed har vi hele rækken, og det var 11 i alt. Det har været strengt for en moder, slutter Johs. Juhl sin omtale af de mange fødsler.

Om barndomshjemmet hedder det bl. a. i Johs. Juhls optegnelser:

Ethvert hjem har sit præg, og jeg skal forsøge, om jeg kort kan skitserer, hvordan vort hjem står for mig. Fader var en dybttænkende mand og har sikkert været det fra barndommen og har søgt det, der lå naturligt for ham i hans opvækst, og som jeg har forsøgt at skildre forhen.

Moder var mere bevægelig og havde lettere til gråd og latter, og som følge deraf et meget følsomt sind. Fra min tidligste barndom mindes jeg en mørkningsstund. Moder sad og var ved at give en af de mindre søskende bryst, og idet hun sad der og så ned på det lille barn, trillede tårerne så stille ned ad hendes kinder, og jeg ser far komme og lægge sit hoved ind til hende. De har sikkert haft et lykkeligt øjeblik med hinanden og anede ikke, at der var en lille tilskuer, der fik indtryk for livstid.

Som det heldigvis former sig for de fleste børn, så har vi mange gode minder fra vor barndom. I følge ejendommens beliggenhed, afsondret og omgivet af skov, var hele omgivelserne jo vore, og særlig glad var vi for skoven med al dens rigdom og skønhed. Der var der fri udfoldelse for vor fantasi og bevægelse, og der var mulighed for mange iagttagelser af mange slags blomster, fugle og vildt, som vi alt kendte ud og ind. I skoven var der to enge, som for resten blev kaldt for »sletninger«. Der havde vi det meget morsomt, om sommeren med at plukke blomster af mange slags, tumle os i høet, når det var så vidt, og om vinteren løb vi på skøjter og kørte i slæder.

Om foråret, når sæden var lagt, gik det løs i skoven med at fælde egetræer. Det skulle ske, mens bladene var ved at spryde frem, da sad barken løs, og det var den, der skulle pilles af både stammer og grene. Det tog ca. tre uger, så sad barken fast igen og var ikke til at tage af. Når træet var fældet, blev det skrabet med et dertil hørende jern, så alt mosset blev fjernet. Derefter kom der en med en barkpiller, et dertil egnet jern, og pillede barken af i store flager. Grenene blev baret med en hammer, så barken løsnede sig og var let at tage af. Efter at barken var tørret, blev den kørt hjem og skåret eller knækket, hvorefter den var færdig til levering til garverierne i Ribe eller Haderslev.

Da vi nu er i skoven, kunne jeg have lyst til at fortælle lidt om anvendelsen af det fældede træ, idet der egentlig ligger en hel del historie i det.

Fra min tidligste barndom mindes jeg, at de dertil egnede stammer blev tilberedt til skibstømmer og solgt til Ribe og Esbjerg. For os børn var det en hel festforestilling at se. Efter at stammerne var vel takseret og vurderet, blev de afmærket og afsavet i de givne længder. Så skulle tilskæringen foregå. Ved hjælp af en kran blev stykkerne hævet temmelig højt op, så højt, at to dertil indrettede bukke kunne sættes ind under. Stammen blev sænket og lagt tilrette sådan, at man med lodrette snit med saven fik skåret det bort, der var påtænkt. En mand stod oppe på stammen og én nedeunder, og så gik det for sig med tilskæringen. Vi havde en fire à fem mænd, der altid hjalp ved dette arbejde. Det var alle danske undersåtter med stort fuldskæg, der ventede på genforeningen. Der måtte ellers ikke synges danske sange, men her i skoven var de frie mænd og sang, så det rungede, og jeg er dem meget taknemlig for de gode minder fra dengang.

Mens vi var småbørn, havde vi karl og pige. Det holdt op, da vi blev større. Den sidste karl var en gammel mand nede fra Christiansfeld, han hed Peter Markussen og havde før været spillemand og træskomager. Han lærte mig at synge adskillige sange.

De to, jeg husker bedst, er: »I vor barndom vi hørte kartovernes brag« og så: »O Kristelighed«. Jeg kunne dem så tro udenad akkurat, som han sang dem med hans christiansfelder dialekt. Ja, fader har også lært mig en hel del sange, når jeg hjalp ham at skære hakkelse. Men sangen, som jeg mindes den helst, det er, når jeg gik ene i engene eller skoven og sang med en drenge-stemme, der gav genlyd i skovene omkring mig, jeg kunne ønske at opleve det igen...

Jeg mindes ikke, at moder har hjulpet i marken, derimod har hun gerne malket, og det var hun god til, skriver Johs. Juhl, der nu fortæller en hel del om sine søskende, før han beskedent slutter med at fortælle om sig selv:

Min skolegang nød jeg i Langetved dengang toklassede skole. Efter den tyske skolelov af 1888 skulle al undervisning gå for sig på tysk, med undtagelse af visse distrikter, hvor der var dansk kirkegang, der måtte der gives fire timer religion i det danske sprog om ugen, men ingen undervisning i selve sproget.

Det var da rimeligt, at der i så henseende blev gjort noget fra forældrenes side. I visse egne var der vandrelærerinder, men det blev også snart forpurret ved forbud. I sommeren 1892 gik Mads Skøtt, Sanine Juhl og jeg til undervisning hos Dorthe Gram i Københoved, hvor vi var en lille halv snes stykker, det må siges, at det var en lang tur for så små ben, og vi havde mange gøremål undervejs. De to største problemer var at få passet vore køer, (sten med hul i), og så komme forbi de store hunde. Vi fik lært lidt læsning, sang en del og fik også lidt gymnastik, og fik selvfølgelig spist vor mad. Når de fik påndekager på gården, fik vi gerne en med, det var på dyrlæge Grams gård, det foregik. Det var det år, Skrave forsamlingshus blev bygget, og det skulle vi jo også gerne følge en smule med i.

Min tyske skolegang begyndte jeg 1. maj 1893 ved en lærer Jensen fra Pellworm, han var dygtig og tiltalende, men kunne intet dansk, så religionsundervisningen foregik ved førstelære-

Fra gården i Branderup – omkring 1926. Folkehold, husbondsfolk og børn sammen med gårdens beste og en enkelt repræsentant for køerne!

ren. Ved 10-årsalderen kom jeg ind i første klasse, og der skete ved den tid en udveksling af lærere, vi fik både ny første- og andenlærer, og det var ingen skade til for mig. Under tysk tid blev lærerne ikke så gamle på stedet, før de blev flyttet, og jeg tror, det var en klog praksis under de daværende forhold. Den ny førstelærer hed Jørgensen, andenlæreren Jepsen. Jørgensen var meget dygtig og havde let ved at holde disciplin uden at bruge hårde midler. Tiden blev udnyttet, og han forstod at holde os i gang. Jeg er i dag noget forbavset over, at det gik så godt for vi søskende, som det gjorde. Der var nemlig en lov, der gjorde sig gældende og var dikteret af far: Ingen penge til tyske bøger, og ingen tyske bøger i hjemmet. Ville de have os noget tysk lært, så kunne de se, hvordan de fik det. De fik det imidlertid, og jeg har intet at klage over behandlingen, hvilket også gælder de andre søskende, og vi har fået den plads i klassen, som tilkom os. Om vinteren gik vi hver onsdag og lørdag

eftermiddag til sløjdundervisning i forsamlingshuset, og selvfølgelig havde vi vor daglige syssel og skulle have gjort.

Vinteren 1899-1900 gik jeg til konfirmationsundervisning hos pastor Lycke i Rødding. Det var en lang og drøj tur hver onsdag og lørdag eftermiddag, hvordan vejret så var. I venteværelset var der et par turtelduer, vi havde megen glæde af. Undervisningen havde vi i Lyckes læseværelse, og når det var overstået, kom vi med ind til fru Lycke for at lære nye salmer og sange, noget, vi var meget glade for.

Efter konfirmationen var det ellers efterskolen, det gjaldt, men på grund af tyskerne hårde fremfærd mod de danske undersåtter, der sendte deres børn på efterskoler og højskoler, måtte jeg blive hjemme fra Skibelund, for resten den eneste af os. Jeg var så hjemme til sommeren 1903, hvor jeg fik plads hos Nikolaj Ludvigsen i Stenderup på Sundeved. Der befandt jeg mig godt tilpas og var der igen sommeren 1905 og 1907, til jeg blev indkaldt til militærtjenesten. Dertil hører dog først en forklaring.

Omkring århundredskiftet gjorde den store udvandring sig gældende, idet der ikke var unge mennesker til at overtage ejendommene, efterhånden som de gamle faldt fra og ikke kunne mere. Denne situation blev udnyttet af tyskerne ved statshjælp at få opkøbt jord, særlig store gårde, hvortil der kunne tillægges yderligere jord og få oprettet domænegårde. En meget intensiv kamp om jorden begyndte, men det svage var at have unge mænd til at overtage dem. På Als og Sundeved havde man været mere forudseende, idet de allerede i halvfemserne havde fået tysk statsborgerret. Dette lod sig gøre en kort tid under en bestemt landråd, men det bevirkede dog, at de havde unge mennesker at sætte ind på Rødding-egnen, hvor kampen var hårdest, og hvor der havde været flest udvandrere. Ungdommen blev stærkt animeret til dygtiggørelse både teoretisk og praktisk, idet man var klar over, at det var den vej, der måtte gås, når stillingen skulle holdes og måske vinde jord til-

bage igen. Ved god hjælp fra Danmark var vi i stand til at komme på skoler og få oprettet pengeinstitutioner, der kunne støtte unge folk i starten. Som man forstår, blev der gjort alt for at vække livsmod og øge kraften til opgaverne.

På det tidspunkt var der mange børn af optanter, som efter lovene ingen steder havde hjemme. Vi var født i Sønderjylland, og forældrene havde sådan set kun opholdstilladelse. Den danske rigsdagsmand og repræsentant for den danske befolkning i Sønderjylland, H. P. Hanssen, arbejdede meget energisk med de forhold i Berlin og fik endelig i februar 1907 tilslutning til en lov, der gav børn af optanter, ja og optanter for resten også, lov til at blive tyske statsborgere mod indbetaling af et bestemt beløb, så vidt jeg husker varierede det fra 50 til 200 mark. Hvor og hvordan skillelinierne blev sat, det kender jeg ikke, jeg ved bare, at vi måtte betale hver 50 mark, men far ville ikke betale for den ret, han hævdede at have i paragraf 5. Han forblev altså dansk statsborger, og sagde desuden til os: I kan stole på, de vil bruge jer lille dreng, ellers går tyskerne ikke med til slige overenskomster. Fader fik ret, hvor vi andre var blåøjet.

Vinteren 1906-07 var jeg på Ollerup højskole, hvorefter jeg i efteråret 1907 blev indkaldt til grenaderregiment nr. 5 i Danzig. Det var sædvane, at unge fra sønderjyske egne kom op ad Øst- eller Vestpreussen og var soldat, vi var 3 à 4 ved hvert kompagni, skriver Johs. Juhl, der herefter fortæller en række træk fra soldatertjenesten, hvor han bl.a. på grund af sin fysiske træning fra gymnastik og fodbold blev forfremmet til underkorporal, da det første år var gået.

Johs. Juhl fortsætter: Sommeren 1908 indtraf der noget, som havde afgørende betydning for min senere tilværelse. Som jeg før har nævnt, blev der gjort alt for at dygtiggøre ungdommen til deres manddomsgerning. I den forbindelse fik jeg brev fra Mads Gram i Københoved, om jeg ikke kunne tænke mig og tage en uddannelse i gymnastik for senere at føre tilsyn og give instruktion i gymnastik og idræt. Efter megen overvejelse skrev

jeg hjem til Mads Gram, at jeg følte mig som landmand og kunne næppe tænke mig at blive egnet til dette hverv, så jeg ville helst sige fra, hedder det i Johannes Juhls optegnelser, hvor han bl.a. fortæller om, at nogle tanker under en sygdom i soldatertiden fik ham til at skifte opfattelse, hvorefter han, da han atter blev rask, skrev til Mads Gram for at påtage sig hvervet.

Imidlertid – fortsætter Johs. Juhl – blev jeg færdig med tjene-
sten i efteråret 1909 og fik det ordnet sådan, at jeg kom på Rys-
linge højskole i oktober og fik delingsføreruddannelse og påtog
mig undervisningen i Skodborg den kommende vinter. Uddan-
nelsen skete under Jens Ovesen og Rasmus Hansens ledelse, og
Jens Ovesen var banebrydende indenfor dansk gymnastik på
det tidspunkt. Som han kunne lære unge mennesker at gå, til-
føjer Johs. Juhl beundrende, hvorefter han oplyser, at da han
forlod militæret blev han forfremmet til underofficersaspirant,
hvilket betød, at han skulle deltage i to ekstra øvelser på hver
seks uger i forbindelse med manøvrer og altid i høstens tid. Det
foregik 1911 og 1913, skriver Johs. Juhl, der fortsætter:

Som forberedelse til at komme på Statens Gymnastikinstitut
var jeg to vintre på Askov Højskole i vintrene 1910-11 og 1911-
12. Der kunne være meget at fortælle om disse gode vintre,
men jeg tror, jeg holder mig tilbage og meddeler, at jeg be-
gyndte på Statens Gymnastikinstitut den 1. september 1912.

I de mellemliggende perioder måtte jeg tage arbejde og tjene
nogle penge. En sommer var jeg hos Kloppenborg Skrumsagers
og en sommer som forvalter hos Højer på Billeslund. Somme-
ren 1912 arbejdede jeg på akkord, idet jeg havde fået mig meldt
som aktiv gymnast i det danske hold, der skulle til de olympi-
ske lege i Stockholm nævnte sommer. Det var for mig en stor
oplevelse at være med, hele turen var fyldt med skønhedsind-
tryk og store oplevelser, så det er ikke let at skildre de enkelte
ting. Jeg synes dog ikke, jeg kan slippe dette tema helt fra mig
uden at dvæle lidt ved det, trods det, der ellers er tilgængeligt
materiale nok angående denne olympiade.

Jobs. Jubl som leder af »Malmøholdet« i 1914. I 2. øverste række ses som nr. 6 fra venstre senere folketingsmand Jørgen Gram, Gåbøl.

Så vidt jeg mindes, var vi godt 300 mandlige og ca. 500 kvindelige, der var med, holdstørrelser, der aldrig var set før i den frivillige gymnastik. Vi samlede i København til samtræning et par dage før overfarten over Sundet. Vilhelm Christensen, den udmærkede gymnastikmand og idealist, kunne ikke få holdet i takt på grønsværet i København, vi måtte have Jens Ovesen tilkaldt, og så kan det nok være, der kom gang i sokkerne. Vilhelm Christensen fortsatte dog arbejdet med holdet, og der var ikke noget i vejen. En meget smuk morgenstund sejlede vi over Sundet og sang de forskellige morgensange, efterhånden som solen stod op. Et ekstratog førte os til Stockholm, hvor åbningshøjtideligheden allerede var næste dag. Vi var meget spændt, men blev ikke skuffet. Enestående, storslået og formfuldendt marcherede nationerne ind efter alfabetisk orden og tog opstilling mod kongelogen og fanerne foran. En præst talte først og bød velkommen, hvorefter alle stående sang:

»Vor Gud han er så fast en borg«, hver nation på sit tungemål, og det virkede ganske betagende. Kongen erklærede derefter olympiaden som åbnet, pladsen blev tømt, og så begyndte opvisningerne, der fortsatte de kommende dage. Vi rejste hjem derfra, en meget stor oplevelse rigere.

Ikke ret længe derefter rejste jeg over til København for at få uddannelse på Statens Gymnastikinstitut. Niels Kjems fra Kjmsgård i Sdr. Hygum tog samme uddannelse, og vi slog vore polter sammen og boede i Ravnsborggade og spiste på samme pensionat. Vi gav 15 kr. for værelset og omkring 27 og 28 kr. pr. måned for kost. Skolen lå ude på Tagensvej, så det var ikke så langt derfra, hvor vi boede. Vor uddannelse stod under gymnastikinspektør K. K. Knudsens ledelse og sorterede som institution under Undervisningsministeriet. Der var vel en 60 elever, ligeligt fordelt mellem kvinder og mænd. Fællesskab på instituttet var der ikke meget af, enhver passede sit. Om søndagen var der lejlighed til at gå på museer og på teater, og jeg syntes, vi benyttede os godt af det. Bagefter syntes vi, at vi havde set for lidt, men sådan er det vel altid, vi skulle jo også tænke på pengene og se og komme ind, hvor og når der var gratis adgang. Vi var ellers tro til at følges ad. – Under opholdet derovre var vi en tur i Lund, på universitetets anatomiske afdeling, hvor der var menneskepræparater og anvende vor viden på. Svenskerne fik dengang selvmordere udleveret til det formål. Danmark havde ikke noget tilsvarende og har det vel heller ikke endnu, kun hvis et menneske selv testamenterer sine jordiske rester dertil.

Mens jeg endnu var på instituttet, fik jeg tilbud om at komme på Ladelund og lede skolens elever i gymnastik mod, at jeg fik fri undervisning.

Der var til sommeren 1914 på svensk initiativ foranstaltet en udstilling i Malmø, hvor alle lande omkring det baltiske hav kunne deltage. Ledelsen af Sønderjysk Idrætsforening mente, vi skulle gøre et forsøg på at komme med et hold hernede fra

og vise os for en større offentlighed. En forespørgsel blev rettet til komiteen i Sverige, der ikke havde noget derimod, når ellers holdet da havde en vis størrelse. Forsøget blev gjort, og der meldte sig nogen og tredive, og træningen skulle i gang med mig som leder. Efter nogle måneders øvelse samledes vi først i juli til samtræning i Haderslev, hvorfra turen skulle gå videre til Malmø. Just som vi var der, fik vi meddelelse fra Sverige, at tyskerne havde gjort indsigelse imod vor optræden, når det ikke skete gennem de tyske organisationer, og at vi gik ind sammen med de tyske hold og under samme fane. Det var en vældig skuffelse for os, der blev drøftet frem og tilbage og bestemte endelig, at vi tog af sted, da nu alting var vel tilrettelagt for os, så måtte det gå, som det ville. Vi rejste derover og blev vel modtaget af svenskerne, der atter havde forsøgt, men fået afslag fra Berlin. Vi fik fri adgang til alting i lighed med de deltagende gymnaster. Finnerne var det gået ligesom os med forbud fra russisk side. – Vi modtog en indbydelse fra Hviland højskole, der ligger i nærheden af Lund, om at komme der og give en opvisning, de skulle nok sørge for publikum. Der var just bryllup i byen, så vi fik tilskuere nok, og så lød det endda på fælles kaffebord bagefter, så det gik lystigt med taler og sang. De københavnske aviser havde sat det stort op, og der var tilrettelagt en opvisning i det nyindrettede idrætshus i København. Det var egentlig det mest festlige ved turen, da røde og hvide blomster dryssede ned over os, mens vi syngende marcherede ind. Kort efter brød krigen ud.

Jeg har allerede før nævnt, at Skrave forsamlingshus blev bygget 1892. Hvor mange forsamlingshuse, der var i 1914, ved jeg ikke, men det var ikke så få. Når jeg nok vil nævne det her, så er det fordi, hele ungdomsarbejdet havde en anden målsætning dengang. Vi har haft to krige, genforening og store omvæltninger på mange områder. Før 1914 var der ikke de samfærdselsmidler som nu, man var bundet til hjemstavnen i en hel anden grad end nu, og man var tilfreds i det hjemlige samliv.

Når jeg tænker på, hvad der dengang blev gjort for et godt hjemliv i familiens kreds, ja så kan det i dag slet ikke lade sig gøre af den simple grund, at ungdommen slet ikke er der, enten er de helt flyttet til byen, eller også skal de af sted, når dagens gerning er sluttet.

Da priser jeg samlivet i vort forsamlingshus derhjemme og mindes det med glæde. Vi var mange unge, der levede et rigt ungdomsliv med hinanden og havde mange fornøjelige timer. Der blev også gjort et stort arbejde for at få det til at gå godt, særlig var der mange af de lidt ældre, der var os tro og hjalp godt til. Jeg ved også, at der er brist i det fortalte, og at der var ting, der burde have været med. Til gengæld er jeg meget bange for, at det skal blive for langtrukket, så jeg aldrig bliver færdig, så hellere nogle spredte bidrag bagefter.

Jeg glemte da nok at fortælle, at jeg efter at have været på Ladelund, begyndte min virksomhed som gymnastikinstruktør, og jeg kom omgangen rundt, før krigen brød ud den 1. august 1914, skriver Johs. Juhl, der fortæller bevægende om mange af sine egne oplevelser som dansksindet soldat i den tyske uniform i næsten to års krigsdeltagelse.

I pinsen 1916 kom Johs. Juhl hjem fra krigens gru. Han var blevet hårdt såret, mistede sin højre arm, men fik efter mange omskiftelser i Altona en kunstig arm, hvorefter han blev hjemsendt – Johs. Juhl fortsætter sine optegnelser:

Så var krigen forbi, så var kun savnet tilbage og spekuleren over, hvad man skulle tage fat på, og hvordan det hele skulle forme sig i fremtiden. Nok var fader og moder glade for, at jeg kom hjem, men det var meget hårdt for dem at se deres dreng skamskændet – straks efter min hjemkomst var Hanne Holm der og bad, om jeg ikke kunne komme ned på gården og hjælpe hende med bedriften. Med arbejdet gik det såmænd helt godt, og jeg lærte at bruge den venstre forbavsende hurtigt. På grund af krigen var jeg trods alt kommet noget ud af balance og havde svært ved at finde mig til rette. Efter et års tid rejste jeg ud til

Maren Danielsen, Gerup. Hendes mand, Kristian Danielsen, var død på sygehuset, og hun stod alene med en stor flok russere.

Kristian og jeg var jævnaldrende og nabobørn, så jeg fandt, hun trængte hårdere til min hjælp. Der var jeg så til først i foråret 1919. Da var jeg 32 år og længtes meget efter at få noget at arbejde med selv og tog på togt for om muligt at finde noget, jeg kunne begynde med, det var mig næsten det samme hvad. Før 1914 havde jeg set på en gård i Bjolderup og måtte opgive på grund af krigen. Jeg rejste derfor til Bolderslev til Jørgen Clausen og talte med ham om det, men der var intet at gøre, manden var i krigen kommen på fode og ville ikke sælge. Derimod sagde Jørgen Clausen, at der her i byen er en god vindmølle, var det ikke noget? Vi kunne dog gå hen og se. Det gjorde vi, så på varerne og fik prisen, men det turde jeg ikke binde op med, jeg var ikke møller og var bange for mølleriets fremtid, nej en forpagtning af en gård kunne jeg bedre tænke mig. Jeg tog videre og havnede i Branderup. Der havde min ungdomsven købt en gård kort før krigen og var død ved en jernbaneulykke nede i Ukraine, så der var måske en mulighed for en forpagtning. Jeg var meget velkommen hos Bertha, og vi fik da også talt lidt om bedriften, og om der var mulighed for at få den i forpagtning. Det var der for så vidt ikke noget i vejen for, men hun og lille Aksel skulle jo helst følge med, og enden på historien blev, at vi skulle se, om vi kunne få de ting ordnet i fællesskab, og sådan blev det så.

Jeg blev for det meste her på gården, og der var mange ting at tage fat på. Besætningen havde tyskerne taget, den var nu nede på 7 køer og to heste og en plæg, men der var heden at arbejde i, og den tog vi fat på.

Vi forberedte os så småt på at holde bryllup i efteråret, det var nemlig småt med fødemidler i den første krig, og det er egentlig et stort kapitel for sig, men som jeg ikke mener, jeg må opholde mig ved. Det blev imidlertid ordnet sådan, at de, der boede i Nordslesvig, kunne få lov at hente en pakke på 10 pund

hver 14. dag i Danmark, alt selvfølgelig mod behørigt bevis. Vi havde jo hver vor husholdning og hentede mange pakker hjem fra Ribe på den måde.

Den 3. oktober 1919 holdt vi bryllup, og pastor Jørgensen fra Skærbæk viede os i Bovlund kirke. Af fremmede havde vi de allernærmeste af familie og naboer, og vi mindes dagen med glæde, og så var det en rigtig smuk efterårsdag. – Ja, så har vi levet sammen i 40 år og delt ondt og godt med hinanden, som de siger. Jeg finder dog, der har været mest af det gode, skriver Johs. Juhl, som herefter fortæller om de første år på gården i Branderup, om de svære tider efter krigens forsømte år i landbruget. Efterhånden gik det fremad, og gårdens tilliggende blev udvidet til ca. 50 ha. I 1924 blev der indlagt elektricitet. Johs. Juhls optegnelser standser brat – mit i en sætning! Måske har telefonen ringet, eller en anden forstyrrelse har afbrudt ham. Desværre fik han ikke skrevet mere og f.eks. intet om de 29 år fra 1920 til 1949, hvor han var Sønderjysk Idrætsforenings markante formand.

På 100-årsdagen for Johs. Juhls fødsel den 9. juli 1986 hædrede Sønderjysk Idrætsforening hans minde med en smuk omtale i dagspressen, ligesom SI nedlagde en krans på hans gravsted på Branderup kirkegård. Johs. Juhl døde den 28. marts 1960.

✓. højte folkehøiel

Frø o Hoppaid

Af Marie Jessen, Padborg

(10)

Om somme stoj Midde wæ daw i hind slekbutik,
manne mærkle minneske kom o gik.
Turiste blir de kålt, o de vedst ålt,
det troi de da, men uhawe hawe ha.
Jen daw kom en mand o vild køef none frø.
Midde gloj: None frø, trowe do æ handle med kalgårdssaghe?
Frø kan do få i en gornebutik,
do kan da vel se, tæ æ hæe kun slek.

Han forstoj it en tøddel æe, va hun soj.
»ål rait, ål rait«, han rest o æ hoj.
»Ål seje do, vel do no o køef fisk,
helle vel do hoeld en gammel kuhn for na,
fo så ska do sandle nok få sva.
I kjøffenhavnere troe, vi æ så dum ne å æ saend.
men æ vild da nøj byt med dit lild, kømle fostaend.
Piggel æ øve te de ande affe
rygh o rejs, no trænge æ te min kaffe«.

I grunden var det jo søen fo den stakkels turist,
te hun kun fostoj synnejysk, skuld han bare haj vidst.
For det var jo regtde nok, va han soj,
men det kund Midde it få ind i hind hoj.
Stå hæe o kjæbbs med hind haj inne svek,
så han væend sæ role om o gek.

I æ saem kom æ smejs Kedde stryghen om æ jøen.
Midde fik tit en slurre med byssens bøen.
»Mojn Midde, hva va det da fo en mærkle stabejs,
ham med de små glugge o den skjør nejs?
Æ kund minsandt it la væ o grin,
fo æ kom te o tænk å Hans Pæesens svin.
Det va akkoråt det saem syn,
de æ å føæ føjt med en skjør tryn!«

»Ja, det æ godt Kedde, men no ska do høe,
æ haj den størst løst te o niffel den kjøffenhavnes øre.
Gjern haj æ labbe ham et par å æ skrin,
som han stoj med sit dum grin.
Hva bildt han sæ ind o vild gøe na a en synnejye,
men do kan o tro, det kom han te o fortrye«.

»Fisk vild han køef, ål skuld det væ,
han kålt en ål rait.
Æ gast nok vie, va det betø.
Tøss do no it o kedde, te det va fo galt?
Skidt med et, do ska smagh en chokoladehoppaid!«

U. Niville

Frihed er det bedste guld...

Af H. Bertelsen, Kegnæs (F)

Et tidsbillede tegnet efter en gammel overlevering, og på baggrund af forskellige historiske begivenheder.

Det var det første gode høstår efter svenskekrigen med besættelse og hærgning af fremmede krigsfolk.

Misvækst, hungersnød og sot havde sat sine spor.

Også på Kegnæs var det tyndet slemt ud i befolkningen.

En mils vej fra Drejet lå den lille landsby, Østerby. En snes små énlængede stænderværksgårde lå på række ved hver side af vejen, kun de elleve var beboede. De lå og skutede sig, kun adskilte ved en mødding eller en lille kålgård, som ville de krybe sammen i læ. Der var også en smedie, og på hjørnet, hvor de store sten var lagt i vejen for ikke at blive bundløs, lå kroen.

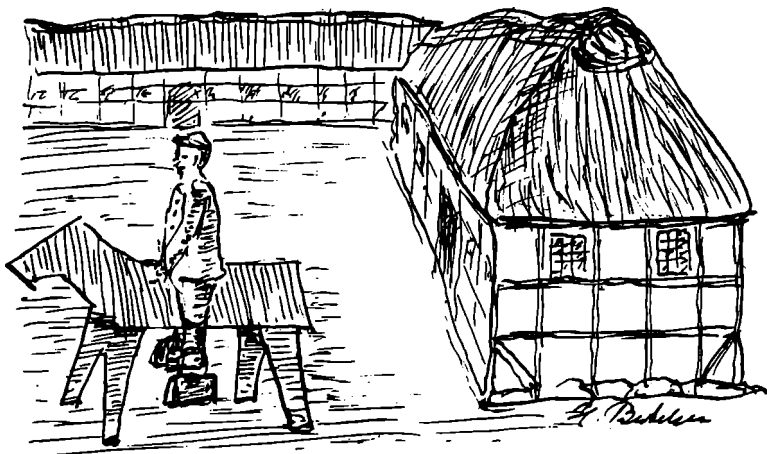
I den sene augustaften kom der en bred mand ud ad kro-døren og gik tungt og usikkert mod smedien. Derefter kom en halv snes bønder, mest midaldrende mænd men også et par yngre.

Efter nogle bemærkninger og fagter gik hver til sin dør.

De gik ludende og tungt med undtagelse af den unge Fogd, der kun bøjede sig for at komme ind ad den lave uddør lige over for kroen.

I e framgoll åbnede han forsigtigt døren til e dørnsk og vendte blikket mod alkoven.

»Sover du Karen«, spurgte han sagte. »Du ved da, jeg falder ikke i søvn, når jeg venter dig hjem, Jørgen. Hvordan gik det på

kroen, fik I forlig med smeden?» Jørgen Fogd klædte sig af og gik også i seng. »Det gik nemt, da først brændevinen kom på bordet, var han såmænd meget medgørlig«. Hvad snakkede I ellers om?» »Ja, du kan jo tænke dig til, at det drejede sig om hoveriarbejdet i denne tid. Nu endelig tegner det til, at vi kan få bjerget noget korn, hvad vi så sandt trænger til, skal folk og fæ overleve endnu en vinter, og så kan vi nu først hjælpe herremandens i hus. Den Rathlau har nu forresten også i flere år snydt præsten for korntiende. Jeg hørte i aften, at nu går også præstens børn ud med tiggerposen lige som de stakler, der endnu lever fra Vesterby«.

»Ja«, sagde Karen, »de fleste siger, at i Vesterby måtte de aldrig have sat sig til modværge, så havde de måske ikke brændt deres huse af«. Men hertil svarede Fogd hurtigt: »Det har vel aldrig været en skam at forsvare sine og sit«.

»Det ligner dig Jørgen at sige sådan, du er ikke som de andre, der kun tænker på at klare dagen og vejen, derfor holder jeg så meget af dig, men sommetider er jeg urolig for dig, du kan

være så stejl, som nu det med Per...« »Jeg kan ikke lide noget luskeri, jeg fandt skovøksen hos ham, den blev borte, da vi ryddede skov på Nymark, øksen havde været fars, han brugte den, da de i sin tid fældede tømmer til hertugen. Siden blev far og mor tvangsforflyttet hertil«.

»Hvor må det have været svært for din mor, der kom fra et borgerhjem i byen«. »Jeg har aldrig hørt mor klage, og far og mor kom godt ud af det sammen, her gjaldt det ord ikke, at når krybben er tom, bides hestene. Men strenge år havde de særligt til sidst, da sygdommen tog dem. Jeg var jo kun en stor dreng«. »Vi bør takke Vorherre, Jørgen, at drengen og vi begge er raske, og hvor er det godt, at vi ikke kender til de slemme heksebål her, som det skal være så skrækeligt med omme i Nørherred«.

»Ja, ja, lille Karen, nu skal vi vist sove, i morgen tidlig skal jeg også stille på Hjortholm«.

Så sov de begge, trætte som de var efter en lang dag.

Næste morgen ved første hanegal var Fogd på benene. Da han lindrede ved stalddøren ud til møddingen, fløj en stor ravn til skovs. Det var et dårligt varsel for dagen.

Efterhånden var bymændene forsamlede, med undtagelse af to, der af svagelighed måtte blive hjemme.

Hovbøndernes egen jord dyrkede de i fællesskab, ligeledes var større markredskaber fælles eje.

Bymændene spændte nu for de to hestevogne, og så humpede de henad den ujævne markvej den halve mil til herregården Hjortholm.

De var alle utidige og fåmælte, de ænsede ikke den skønne morgenstund med et kor af fuglesang fra Hartsøen. Dernede i søen stod fiskehejrene stille som støtter på vagt efter fisk.

Var det forresten ikke hejrefjer Wolf Rathlau førte i sit våbenskjold?

Rasmussen sad og så tankefuldt frem for sig, så sagde han til Wolf og Mathiesen, der sad sammen på agebrættet: »Det står vist sløjt til med den herremands finanser«.

»Ja, har han ingen penge, så har han så meget mere af kæften« kom det fra Nielsen, der lå bagi »Den Rathlau er en grim karl, det er ikke let at gøre ham tilpas. Før da gården var hertugelig, fik man nogenlunde behandling efter fogedens lune, men min oldefar sagde altid, når talen var om hoveri, at i hans ungdom da han havde boel på Als, var de frie bønder, og at uretten nok skulle blive til ret igen for bonden, lige så sikkert som solen gik sin gang«.

Nu skuplede de ind på Hjortholms gårdsplads, Mathiesen fik lige mumlet i skægget, at da var udsigten dertil just ikke så god, og forresten var det så længe siden, at det godt kunne være løgn.

Bønderne fra Sønderby var allerede ved at spænde fra, og hestene blev opstaldede et par timer inden de begyndte at køre ind.

Rathlau var allerede på pladsen, og man hørte hans hæse røst, han skældte ud over nogle Sønderby-bønder, fordi deres heste var så dårlige, og den ene kunne næsten ikke stå oprejst.

Omsider fik de spændt fra, Rathlau var gået ind, og fogeden gav nu hver enkelt, først bønderne, så daglejerne og kvinderne besked på deres arbejde.

Det var om eftermiddagen. De kørte rug ind fra Vesterkøbel. Fogd fra Østerby kørte den ene vogn, en daglejer og en bonde fra Sønderby forkede op til ham. De var netop kommet i snak om herremandens forpligtelser til præsten. Da siger Fogd: »Jeg tror ikke præsten er klar over at vi allerede kører ind, jeg har set mit snit til at tælle alle skok, så præstegården kan få, hvad der tilkommer den af Hjortholms såvel som af vort«.

Da lød med et en hæse røst: »Hvad siger han? Kan han komme ned den tamp«. Der stod nu herremanden med sin korte ridepisk og begge hundene i hælene, han var kommet ubemærket ind på dem.

De to på marken var ganske forskrækkede, men det var naturligvis Fogd han ville have fat i. Nu nærmest skreg Wolf Rath-

lau: »Kom ned, jeg vil snakke med ham«. »I kan godt snakke, hvor I står og jeg hvor jeg står« svarede Fogd og så fast ned på herremanden, og iøvrigt skal vi sørge for, at I kommer til at yde hvad I med rette skal ligesåvel som vi«. »Hundene skulle pudses på dig din laban, han tror han har forstand, ha, ha, I ville vel også helst være fri for jeres forpligtelser her, hvad?«

En anden høstvogn holdt kun to skokrækker derfra, og de tre mænd hørte også hvert ord. »Sig mig engang, hvordan kunne I det? Når nu til Mikkelsdag et koppel udbydes til salg så køb den og I skal blive frie mænd, ha, ha, men I er så fattige som jeres egne lus og har ingen forstand«.

Idet han gik råbte han til Fogd: »Men han skal få en ridetur i aften den karnalie, så kan det være, han bliver klogere«.

Bagefter sagde daglejeren, at han troede herremanden blev bange, da Fogd talte ham til, for han havde vel ikke glemt den gang, de gjorde oprør og gik ind på ham, fordi han så voldeligt for frem også mod kvindfolkene.

Jørgen Fogd bad noget senere Mathiesen sige til Karen, at hun ikke måtte vente ham før ud på natten, da han havde noget særligt for.

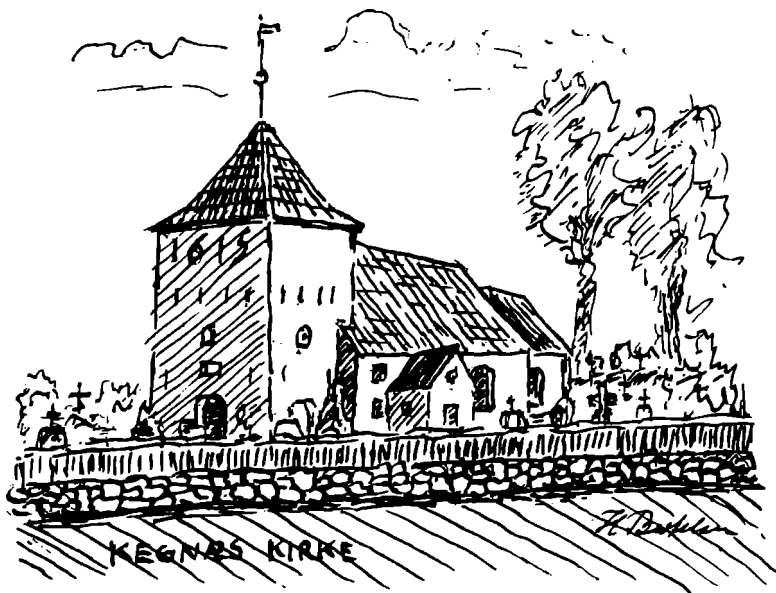
Den aften var Fogd ikke med blandt bymændene, da de kørte hjemad, han sad på træhesten og blev klogere, som Rathlau havde sagt.

Langt om længe blev Fogd taget ned, og nu gik han ikke mod Østerby, men mod Grønmark.

På Grønmarks bakkede græsmarker gik Hjortholms kreaturer og får. Fogd styrede sin gang mod opsynsmandens hus, der lå i en dal ved Vasmose.

Den gamle opsynsmand gik ude ved huset, han var lidt af en filur. »Nej, se, er det dig Fogd, det går tilbage for dig, må jeg sige, sidst jeg så dig, var du til hest«. Han havde også været på høstarbejde. »Kan jeg låne din jolle i aften, du skal senere få en forklaring, nu har jeg travlt« spurgte Fogd. »Uha, uha, hvis du ikke var godt gift med Karen Jensdatter, skulle man tro, der var

piger med i spillet, men tag du den bare, jeg skal ikke spørge. Du haler den nok op igen«.

Fogd trak godt til i årerne og roede med kurs mod Klinting i Sønderskoven. Han var godt øm bagi, men efter en lille halv times tid trak han jollen på land på den anden side Kegnæs-ende.

Hans plan gik ud på at få sin morbror, købmand Petersen i Sønderborg til at kautionere for bønderne i Østerby.

Morbroderen havde i sin tid haft skib i søen og sejlet handelsvarer for hertugen, nu havde sønnen overtaget købmandsgården.

Fogd gik ude på stien ved de høje havklinter mod Sønderborg. Månen lyste mellem skovens træstammer, han havde også som dreng gået den vej og kunne ikke fare vild.

Han gik ind over Blegen, de græsmarker som hørkræmmerne

og borgerne brugte til at blege tøj på. Herfra kunne han se de mørke konturer af borgslottet. Der var nok ikke den herlighed mere som fordem, men de skadede vel ikke borger og bonde, tænkte Fogd.

Fogd brugte dørhammeren, og en pige kom og lukkede op. Fogd bad om at tale med sin morbror. Han var gået i seng og lå i øvrigt meget til sengs i denne tid. Pigen kom igen med besked, at Fogd måtte komme ind i sovekammeret til sin morbror, der gerne ville se ham.

Det var en glad bonde, dagens øvrige begivenheder til trods, der tog turen tilbage til Østerby om natten.

Købmand Petersen havde stillet sig velvillig med hensyn til bøndernes køb af jord, da hans søstersøn fortalte om deres kår.

Dagen for auktionen var berammet til Mikkelsdag. Bønderne mødte i deres bedste tøj, de var højst benøvede ved situationen. Det foregik i borgerstuen, og nogle fremmede herrer, vel-sagtens Wolf Rathlaus kreditorer, var tilstede.

Der var i forvejen aftale med købmand Petersen om prisen, de måtte byde. Herremanden kendte naturligvis ikke noget til denne aftale, hvorfor han straks råbte, da bønderne havde budt en antagelig sum: »Hvor er der kaution?«, og til hans forbauselse rejste købmand Petersen sig og sagde: »Her er kaution«.

Efter forskellige formaliteter måtte herremanden bøje sig og give bønderne frihed for hoveriet, som jo var en betingelse for købet af jorden.

Det var næsten som om bønderne ikke kunne fatte det, men flere gav dog den gamle købmand hånd og lovede at gøre deres bedste.

Den næste søndag stod præsten på prædikestolen i den råkolde kirke og så ud over den lille menighed. På højre side en snes skæggede mænd og på venstre side lidt færre kvinder, fattige og vankundige var de næsten alle, når dertil kom sult og sot, da måtte præsten bede den almægtige Gud forbarme sig over dem.

Ofte var det som præstens ord gik hen over deres bøjede hoveder, og det kunne være en prøvelse for degnen og ham, når de måtte synge en lang salme alene.

I sin prædiken over dagens evangelium formanede han dem, at holde sig til Herrens ord, for at den Almægtiges straf ikke mere måtte ramme dem. Men når man nu så de høstens gaver, som i år var dem forundt, burde de takke ydmygt derfor. En anden nådig gave var den løsning fra hoveriet som nys en forunderlig måde var blevet nogle af hans sognebørn til del. Præsten havde fundet en gammel sangvise til frihedens pris, hvori dette vers forekom:

*Frihed er en stad så skøn,
hvor enigheden bor i løn,
og nabo smukt sig føjer.
Hvor man så skatter egen arv,
at alle ser på næstens tarv,
og ingen retten bøjer.*

Ja, ville nu alle se på næstens tarv og ingen retten bøje, da beder vi vor Herre oplyse jer og velsigne jert virke.

På bjælken under krucifiksgruppen i Kegnæs kirkes korrunding står der på østsiden på latin følgende:

Dette korsmonument lod stedets præst, S. H. Lillius på egen bekostning opsætte år 1691 til minde om den korsfæstede frelser, selv korsfæstet for verden.

Den sidste sætning leder vore tanker hen på alt det som præstefamilien, der var kommet fra helt andre forhold i Flensborg, sammen med den arme menighed måtte gennemgå.

Tyrannen på Hjortholm er nu borte, og de nye folk på den nu kgl. gård er præst og menighed venligt stemte.

Slægt fulgte slægt, børn fødtes men ikke alle nåede støvets år. Men nye tider bragte nye tanker, oplyste mænd førte dem frem. På Kegnæs havde pastor Brolund og forvalteren på Hjortholm

mangen samtale i de lange vinteraftener. Det endte med en plan om udstykning af hele Kegnæs og dermed ophævelse af alt hoveri.

Planen sendtes til myndighederne i København, og kort før jul i året 1765 kom dens godkendelse.

Det var en ufattelig stor julegave.

Mange nye gårde kom til, de gamle blev udflyttet, en ny tids bonde stod på sin toft.

Kirkegården

Af Eske K. Mathiesen – Sorte klip af Åse Rørdam

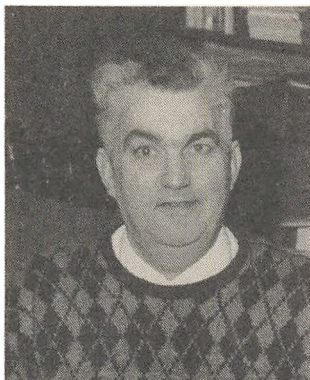
Jeg lærte tidligt,
at kirkegården var et sted,
man kunne komme
og tale
med de døde. Man hørte deres stemmer
i lågens knirken, i grusets knitren,
i suset
fra den ranke række af høje linde,
i vandets dryp fra hanen
hvorfra man fyldte langtudede kander
til blomsterne på graven.

Og skyggerne, der ventede
under træerne,
de tog én ved hånden og talte
med fortrolige stemmer,
og fik lyspletterne fra løvet
til at hoppe som spurve
rundt om én.

Der var tryghed
ved at være hos de døde, ens tanker
gled på plads
som korn ved korn
i et gult og modent aks
bøjet af sin tyngde.

MINDEORD

Henning Jensen

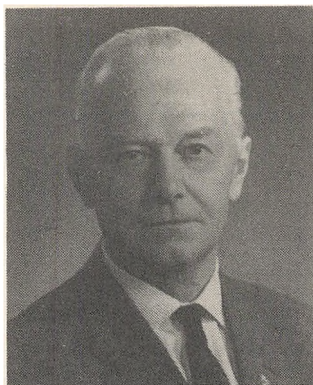
Hatsted

Efter et længere sygeleje døde fhv. landbrugskonsulent Henning Jensen, Hatsted, den 30. august 1986, 61 år gammel. Han var landmands-søn fra Seden ved Odense og startede på en landbrugsuddannelse efter at han i 1945 var blevet student fra Odense Studenterkursus. I 1954 blev han cand. agro. fra Landbohøjskolen i København.

Som landbrugskonsulent startede han i Slogs Herreds Landboforening i Vestslesvig, hvorfra han skiftede til Lolland og til Odense Husdyrkontor. I 1955 kom han til Sydslesvig, hvor han i otte år var konsulent for Landboforeningen for Gottorp amt med bopæl i Slesvig og frem til 1978 for Landboforeningen for Husum og Ejdersted amter samt Før. Ind imellem var han i en kortere periode forstander for Sydvestsjællands Ungdomsskole. I 1978 blev han førtidspensioneret på grund af sygdom.

Henning Jensen deltog ivrigt i den offentlige debat, og i Flensborg Avis' læserbrevsspalter var han et kendt navn. I det hele taget var han en myreflittig skribent, og han havde også artikler i rigsdanske aviser. I en årrække beskæftigede han sig med Sydslesvigs historie, hvor hans speciale var gamle mark- og stednavne. Henning Jensen var en farverig personlighed, som det aldrig var kedeligt at være i stue sammen med. I årenes løb glædede han mange gæster fra Danmark med sin rige viden om Sydslesvig.

K. G.

Simon From

Bygvrå

Den 3. december 1985 døde Simon Johansen From i en alder af 81 år. Han sov stille ind i sit gamle hjem Bygvrå ved Fjelstrup, hvor han var født, og fik sin manddomsgerning som gårdejer i en egn af Sønderjylland, som fra Arilds tid var den fribårne bondes bosted. Her var hans faste ståsted og udgangspunkt. Det var herudfra, hans verden gik også for hans enestående lange virke i det danske folketing i ikke færre end 30 år. Fra 1943 til 1960 valgt i Grenåkredsen og fra 1960 til 1973 valgt i Løgumklosterkredsen efter Fr. Heick. Simon From var folketingets 1. næstformand fra 1964-68 – og 3. næstformand fra 1968 til 1973. Simon From blev født den 23. august 1904 i Fjelstrup som søn af gård-ejer Johan Johansen From og voksede op i et nationalt vågent hjem. Han måtte i tysk skole, men hans forældre, Sara og Johan From, sørgede for, at han sammen med andre danske Fjelstrup-børn også fik undervisning i det danske sprog.

Som 16-årig oplevede han vort slægtleds største begivenhed – Genforeningen i 1920. Den blev en inspirerende faktor for de mange gøremål, Simon From tog sig af for at dygtiggøre sig indenfor landbruget. I 1929 – det år, statsminister Madsen-Mygdal faldt ved folketingsvalget den 30. april for at give plads for det andet ministerium Stauning – overtog Simon From fødegården i forpagtning, og fra 1944 til 1967 drev han Bygvrå som ejer – anskrevet og respekteret som en dygtig landmand.

Simon From havde fået sin landbrugsfaglige uddannelse på Ladelund landbrugsskole – og sin værnepligt aftjente han ved den kongelige livgarde. I 1935-36 var han næstformand for Venstres Ungdoms landsorganisation, og denne post førte ham ind i landspolitikken. Under

krigens og besættelsens vigtige valg i 1943 blev han valgt som folketingsmand i Grenå-kredsen.

Han gik også ind i arbejdet for Danske Samfund i Haderslev Østeramt – og var klar over, at selv om landet var besat af tyskerne, måtte informationsvirksomheden mellem de folkevalgte og vælgerne ikke indskrænkes – tværtimod.

Mens arbejdet foregik på tinge, fik Simon From også mulighed for at nyttiggøre sin store viden forskellige steder i landet. Han var således formand for repræsentantskabet »Vermund« i Århus og med i tilsynsrådet ved fængselsvæsenets drift. Desuden var han i en lang årrække medlem af tilsynsrådet for spiritus- og gærordningen af 1955. Fra 1960 var han medlem af landsskatteretten – og fra 1960 medlem af Grønlandsrådet. På tinge gjorde Simon From sig stærkt gældende i folketingets præsidium. Han havde stor interesse for forsvarssagen. Han var således medlem af udvalget vedr. forsvarsordningen af 1955 – efter at Danmark var blevet medlem af NATO – og kunne være blevet en god forsvarsminister.

Fra 1957 var han medlem af Grønlandsudvalget, og i perioden 1959-64 medlem af finansudvalget. Det var i disse år, finansudvalget foretog en række rejser bl.a. til Grønland, Bornholm, Slesvig-Holsten og Færøerne for ved selvsyn at se på, hvad bevillingerne blev brugt til i disse udkantområder. Det var på disse rejser, jeg lærte Simon From nærmere at kende, Simon From var en god fortæller, og selv om han i langt den overvejende del af de 30 år, han sad i folketinget, var placeret på oppositionsbænkene, ødelagde det ikke hans medfødte gode humør. Selv om han kunne være skarp i replikken på vore vælgermøder, blev han aldrig unfair.

Vi forlod begge folketinget i 1973. Da højskoleforstander Arne Fog Pedersen næsten samtidig som kirkeminister var udtrådt af undervisningsministeriets rådgivende udvalg vedr. danske kulturelle anliggender i Sydslesvig, blev Simon From hans afløser. Her havde vi en række gode samarbejdsår.

Simon From, der også var indtrådt i Dansk Kultursamfund af 1910 og dettes forsamlingshusudvalg, var en god ven af Sydslesvigs danske mindretal og friserne, men han mente også, at det kulturelle arbejde i Nordslesvigs forsamlingshuse ikke måtte forsømmes. Det fik vi ofte understreget ved vore møder – og ved besigtigelser af forsamlingshusene.

Simon Froms sidste aktive år var viet Statens Jordlovsudvalg, hvor han bl.a. havde et udmærket samarbejde med folketingsmand Fritz Teichert. Her følte han sig på hjemmebane og var en god formand,

som forstod formidlingens kunst, når modstående interesser på jordbrugets udvikling skulle tilgodeses samtidig med, at det skulle gavne hans hjemstavn. Simon From var en stout skikkelse i Sønderjyllands nyere historie. Han var ordholdende og trofast over for sine venner og en god mand at gæste. Hans sidste år overskyggedes af sorgen ved sin kære kone, Petras alt for tidlige bortgang.

På Bygvrå vil familien huske Simon From med tak. Det vil mange andre i vor landsdel også gøre. Det kom stærkt frem ved bisættelsen den 6. december 1985. Alle følte, at her var en mand gået bort – en mand, som havde følt et ansvar over for alt, hvad han fik betroet, og derfor vil Simon From blive husket længe både i hans hjemstavn og på Christiansborg.

P. Gorrsen.

J. Kruse Jensen

Lyksborg

Fhv. skoleleder Jacob Kruse Jensen, Lyksborg, der døde 29. august 1986, 68 år, kom i sommeren 1947 til Sydslesvig efter uddannelse på Jelling Seminarium.

Han blev lærer ved skolen i Lyksborg, men allerede i 1949 påtog han sig opgaven som leder af den nyoprettede skole i Askfelt. Med en tilsyneladende uopslidelig energi lykkedes det ham under oprindelig meget primitive forhold at opbygge en treklasset skole, der også efterhånden fik gode ydre rammer. Han var meget afholdt af sine elever og disses forældre, og han var utrættelig, når det drejede sig om at få kontakt til nye mennesker.

I 1967 flyttede Kruse Jensen til Danmark, hvor han blev leder af skolen i Tømmerup ved Kalundborg. Men Kruse Jensen længtes tilbage til Sydslesvig. Efter sin pensionering flyttede han tilbage til landsdelen med sin familie. Det var en glæde for Kruse Jensen, at han kunne være med til at fejre 25-års jubilæum for Askebjerghus og fortælle forsamlingen om, hvordan Askebjerghus blev skabt. I Askfelt og i hele Sydslesvig vil Kruse Jensen blive husket som en af pionererne, der ikke skånede sig selv.

C. T. V.

Chr. Stenz

Aabenraa

Niels Christian Stenz (14.11.1909-29.4.1986) var gårdejersøn fra Kondrup nord for Randers, og det var meningen, at han skulle følge traditionen inden for slægten, der i mange generationer havde siddet på store gårde.

Men i vinteren 1929-30 kom den tidligere landvæsenselev til Askov, et ophold, der påvirkede Christian Stenz så stærkt, at han gerne ville lære mere, og – nærmest ved en tilfældighed – blev det Tønder Seminarium, der blev hans lærested.

I seminarietiden vakte Claus Eskildsen hans interesse for Sydslesvig, men i øvrigt blev studieårene meget præget af den politisk bevægede tid, som man ikke mindst i grænselandet mærkede i dagligdagen.

Årene efter eksamen i 1935 blev omskiftelige.

Efter et årsvikariat i Vejstrup fulgte et tysk kursus i Berlin, og det blev i de kommende år suppleret med flere danske kursus i tysk og dansk.

I 1936 var Stenz så heldig at få en stilling ved den nyoprettede danske privatskole i Ladelund; det betød fem gode år lige syd for grænsen, men i 1941 flyttede familien – i 1938 var han blevet gift med Ingeborg Nielsen, seminariekammeraten fra Tønder – til Nr. Hostrup, da de tyske myndigheders interesse for Ladelundlæreren efterhånden blev generende. Stenz havde aldrig lagt skjul på sin mening om nazismen, og han havde flere gange været udsat for mindre behagelige konfrontationer. Efter mange vanskeligheder fik familien visum og lov til at forlade det storgermanske rige.

I 1944 tog Chr. Stenz faglærereksamen i historie. Han havde i to år fulgt et fjernkursus i historie fra Århus Akademi. Omtrent samtidig fik han kontakt med modstandsbevægelsen.

Allerede i 1945 lykkedes det Stenz at få førstelærerembedet i Nørre Hostrup udskiftet med et tilsvarende ved den nye Vesbyskole en halv snes kilometer fra Ladelund. Vesbyårene stillede store krav til ægteparret Stenz, men det blev lykkelige og virksomme år. I 1949 blev han ansat på Chr. Paulsen-skolen i Flensborg, fra 1951 som viceskoleinspektør.

Og endelig flyttede Ingeborg og Chr. Stenz i 1957 til Aabenraa, hvor de begge kom til at arbejde på Rugkobbelskolen, han som viceskoleinspektør fra 1962, hun som overlærer.

I 1976 tog Chr. Stenz sin afsked.

Chr. Stenz var fra sin ungdom konservativ, og han opstillede til folketingsvalgene som kandidat for det konservative Folkeparti i årene 1964-1971. I 1970-74 var han medlem af Sønderjyllands amtsråd.

Han modtog i 1947 Dansk Historisk Fællesforenings årbogspris for en artikel, der blev publiceret i Sønderjyske Årbøger 1947, side 153-191: »Det danske sprogs stilling i Mellemslesvig i 1946«.

1949 blev han medlem af Sønderjysk Månedsskrifts redaktion, og året efter valgtes han ind i styrelsen for Historisk Samfund for Sønderjylland. Her arbejdede han i en årrække som sekretær og senere som næstformand – en tidlang fungerede han som formand, men bedst huskes han af medlemmerne som den omhyggelige tilrettelægger af den store, årlige egnsvandring.

Chr. Stenz trak sig ud af styrelsen i 1981 og blev udnævnt til æresmedlem som en anerkendelse af de 32 års virke – en rekord, der bliver vanskelig at slå.

Ud over den præmierede årbogsartikel skrev Stenz et stort antal artikler, kommentarer m.m., mest om politiske emner, han udgav i 1958 en meget anvendt Sønderjyllands Historie, Bov Sogns Historie 1969 var han medredaktør af, og i 1982 udgav Historisk Samfund for Sønderjylland hans erindringer »Dansk lærer i grænselandet« fra årene 1930-1949.

Christian Stenz havde sine bestemte meninger og var ikke bange for at hævde dem; i det daglige var han hyggelig, vidende inden for sine interessekredse, især politik og historie, og man kunne næppe føre en samtale med ham, uden at han fiskede en anekdote med tilknytning til samtalemnet frem. Han havde en både vittig og skarp pen, når han gav sig tid til at digte en lejlighedssang, og han havde

en fantastisk og særegen evne til at krydre sine udtalelser med lune bemærkninger, historier og morsomme oplevelser, der også vrimler et utal af i hans erindringsbog. Læser man den, er det som at høre hans stilfærdige stemme igen.

Inger Bjørn Svensson.

Alfred Kronenbitter

Flensborg

Kun 50 år gammel døde hovedkasserer Alfred Kronenbitter, Flensborg den 13. maj 1986.

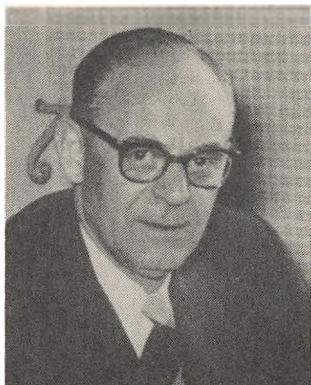
Alfred Kronenbitter var mest kendt fra sin gerning i Union-Bank, hvor han kom i berøring med mange mennesker. Han blev ansat i banken som lærling 1. april 1954 og var – kun afbrudt af et kortere ophold i Københavns Handelsbank – i bankens tjeneste indtil sin død. Alfred Kronenbitter var på grund af sit vindende væsen ikke alene afholdt og vellidt blandt bankens kunder, men også blandt personalet nød han stor tillid. Således var han i flere perioder indvalgt som personalets repræsentant i tilsynsrådet og medlem af driftsrådet.

I en årrække var Alfred Kronenbitter aktiv i det danske ungdomsarbejde. Han var ivrig spejder, og også arbejdet i Flensborg Roklub havde hans store interesse. Efter spejdertiden skiftede han over i Sct. Georgsgildet.

Som stærkt politisk interesseret stillede han sig tidligt til rådighed for SSV. Fra 1966 og frem til kredsammenlægningen i 1974 var han medlem af kredsdagen for det gamle Flensborg amt, hvor han gjorde sig gældende på en række områder. Han var især optaget af økonomiske spørgsmål. På dette tidspunkt boede han i Lyksborg, hvorfra han siden flyttede tilbage til sin fødeby.

K. G.

(Fot. Historiske
Samlinger,
Åbenrå)

Peter Clausen

Åbenrå

Skoleinspektør Peter Clausen fødtes som landmandssøn i Hostrupskov, Ensted sogn 24. oktober 1900. Han havde således alderen til at kunne komme med i den første verdenskrig, som han dog slap fra uden men. Efter hjemkomsten kom den læselystne unge mand først på Jelling seminarium, hvorfra han flyttede med forstander Rørdam til Haderslev. Herfra dimitteredes han 1922, og efter en kort tid at have været lærer på den nyoprettede Rens efterskole virkede han ved forskellige landsbyskoler, først i Bolderslev, Bjolderup sogn, derefter i Borg, Brede sogn og sluttelig i Jejsing, Hostrup sogn. Det var således en hel almindelig karriere som landsbylærer, Peter Clausen havde gennemløbet, før han i 1936 søgte til det kommunale skolevæsen i Sønderborg, hvor han blev viceinspektør ved Sct. Jørgens Skolen. Som tyskkyndig blev den erfarne skolemand efter besættelsen af flygtningeadministrationen udpeget til at medvirke ved opbygningen af et skolevæsen for børnene og de mange unge blandt flygtningene, og kort efter hjemkomsten fra denne krævende opgave fulgte udnævnelsen til skoleinspektør i Åbenrå. Han fik her den betydningsfulde opgave at lede udflytningen af den gamle Skolevejsskole til den nyopførte Rugkobbelskole, som han med en relativ ung lærerstab i løbet af kort tid fik til at fungere på mønstergyldig vis. Herfra tog han sin afsked 1967.

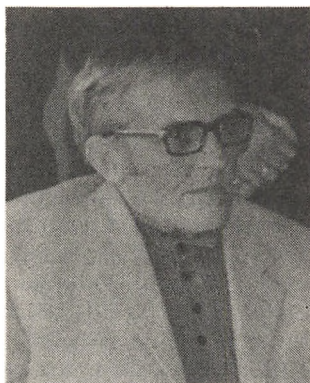
På hans rige evner kaldtes der også udadtil. Stærkt nationalt og kulturelt interesseret var han allerede som helt ung formand for Bolderslev ungdomsforening og også de andre steder, hvor han virkede, var han stærkt engageret i det folkelige arbejde. Især var han interesseret i det danske arbejdes trivsel i Sydslesvig. I 1949 blev han indvalgt i bestyrelsen for fadderskabsforeningen for Tønning, hvis formand han

var fra 1955-64. Han var kredsformand for Foreningen Norden 1953-56 og blev den første formand for Historisk Samfund for Sønderjyllands Åbenrå-kreds 1956 efter året i forvejen at være blevet indvalgt i hovedbestyrelsen.

Fra mange sider har der således været kaldt på og gjort brug af Peter Clausens store arbejdskraft, og overalt vil mindet i taknemmelighed blive bevaret om ham som en inspirerende leder og medarbejder.

Han døde den 2. september 1985.

Peter Kr. Iversen.

Willi Wiemer Flensburg

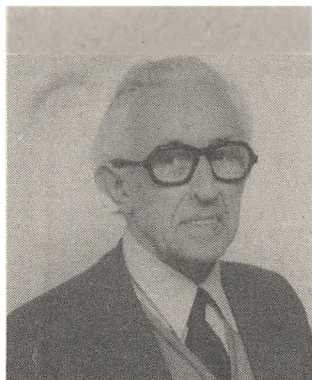
Med Willi Wiemer, der døde den 22. november 1985, 71 år gammel, har danskheden i Flensburg mistet en markant skikkelse.

Wilhelm Ernst Wiemer, som hans fulde navn lød, var født i Ibbenbühen i Vestfalen, men kom som ung til Flensburg, hvor han arbejdede som snedker. Gennem giftermål med Frieda Christiansen, hvis far på dette tidspunkt var formand for det daværende 10. distrikt, kom han ind i det danske arbejde.

Willi Wiemer blev i 1956 valgt til formand for SSV for Flensburg by, og han fortsatte på denne post indtil 1972, hvor han trak sig tilbage efter uoverensstemmelser med SSV's byrådsgruppe. Desuden trak han sig som formand for 5. distrikt og medlem af SSV's landsstyrelse.

Willi Wiemer, der varetog sine tillidshverv med stort engagement, nød sit otium i Margaretha Bremer-Stiftelsen.

K. G.

Claus Moldt

København

Fhv. skoleinspektør Claus Moldt, Classensgade 17, København døde den 26. august 1986 86 år gammel. Han var alsinger, født i Stevning og opvokset i Helved, Notmark sogn, her tilbragte han sin barndom og ungdom og gik i skole samme sted. Hans fader indkaldtes ved krigens udbrud som landstormsmand, og nogle år senere måtte sønnen Claus Moldt følge efter som soldat. Efter en kortvarig uddannelse i Neumünster kom han til vestfronten og deltog i kampene ved St. Quentin samt i forårsoffensiven 1918. Han blev såret, fik underkæben knust, og på lazarettet fik han ringe håb om helbredelse, han havde mistet talens brug. Det lykkedes dog at blive helbredt. Under lazaretopholdet sendte han sin løjtnant en hilsen til kompagniet og fik et svar tilbage. Hilsenen kan let bringes videre, kompagniet eksisterer ikke mere.

Efter genforeningen kom han ind på Skårup seminarium, hvorfra han dimitteredes i 1921, han virkede som lærer flere steder bl.a. på Als, Løgumkloster, Brørup, Rudkøbing og kom i 1924 til Århus, indtil han i 1929 kom til Holsteinsgade skole og fra 1948 som skoleinspektør ved Valby skole og fra 1954 ved Kirkebjerg skole til pensioneringen i 1969.

I årene 1945-48 fungerede han som undervisningsinspektør for flygtningeadministrationen i Kløvermarklejren på Amager, hvor 4800 flygtningebørn skulle undervises. Hans evner på dette felt var fremragende og i årene op til dato modtog han anerkendende ord for sin ledelse. Han har været formand for det unge grænseværns Københavns afdeling og ligeledes for den lokale DSK-forening i København, som var på 65 medlemmer.

Claus Moldt var alsinger i ordets bedste forstand. Han glemte aldrig fødeøen, og i sommerhuset i Helved sås han ofte med sin hustru, Adda. Her skabte de sig en stor vennekreds. Han var en flittig skribent; skabte sig stor viden om hjemstavnsens historie og slægtens herkomst, som han kunne glæde andre med. Et stilfærdigt menneske, der var trofast mod sin hjemstavn og de mennesker, han mødte på sin vej. Tro mod sine idealer, skolen og det land han priste og elskede som sit fædreland. Claus Moldt er stedt til hvile på Holmens kirkegård. Hans minde vil blive holdt i ære.

Hans Lind.

Hermann Bornholdt

Den 8. april 1986 døde SSV's fhv. landssekretær Hermann Bornholdt i en alder af 88 år.

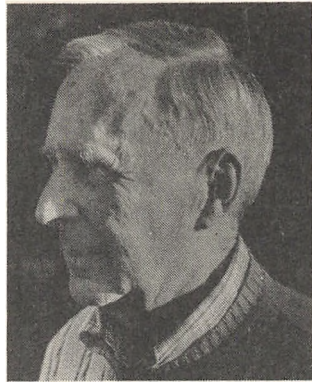
Bornholdt, der varetog landssekretærhvervet i perioden 1950-1966, fødtes 1898 i Sønder Brarup, og han valgte kontorvejen. I 1916 blev han soldat og deltog i 1. verdenskrig, hvor han gjorde tjeneste i Belgien og Frankrig. Efter krigen var han ansat ved flere myndigheder, indtil han fik fast ansættelse ved justitsvæsnet i Kiel. På dette tidspunkt var han SPD-medlem, og han var også aktiv i fagforeningsbevægelsen. Ved nazisternes magtovertagelse i 1933 blev Bornholdt afskediget som uønsket i justitsforvaltningen, men efter et par års arbejdsløshed fik han arbejde inden for marineforvaltningen i Kiel.

Efter at hans lejlighed i 1943 blev ødelagt ved et bombeangreb, flyttede han tilbage til fødebyen. I 1945 fik Sønder Brarup kommune brug for ham som kommunedirektør. Imidlertid kunne grænsetyske kredse ikke forliges med den tanke at have en dansksindet i spidsen for administrationen, og i kommunerådet fik de gennemtrumfet en beslutning, hvorefter Bornholdt blev afskediget uden opsigelsesfrist. Ved arbejdsdomstolen blev opsigelsen annulleret, men i mellemtiden var han tiltrådt som SSV's landssekretær. I denne egenskab blev der stillet store krav til hans organisatoriske evner. Samtidig var Bornholdt sekretær for den danske landdagsgruppe i Kiel, ligesom han var SSV-medlem af Slesvig kreds dag.

Efter sin fratræden som landssekretær boede Bornholdt i en årrække på alderdomshjemmet i Fartorp, men han har også boet i Langsted.

K. G.

Ejnar Dahl

Tønder

Med læge Ejnar Dahls død den 15. maj 1986 er en epoke i Tønders og Sønderjyllands historie endegyldigt forbi.

Han fødtes 30. oktober 1898 og kom som ung læge til Tønder i 1928 sammen med sin hustru Mildred. Klart antifascistiske af indstilling kom de med i kampen mod Hitler helt fra 1933, da de hjalp med at bjærge jødiske og antifascistiske flygtninge over grænsen fra det nazistiske Tyskland. Senere søgte han sammen med en svensk læge gennem en rejse til Berlin at få lov til at hjælpe den tyske nobelpristager Carl von Ossietzky, der som jøde og antifascist var blevet anbragt i en af Hitlers koncentrationslejre. Det lykkedes dem dog ikke at få forbindelse med Ossietzky.

Under besættelsen gik Dahl ind i modstandsbevægelsen og blev Tønders første aktive sabotør, idet han sammen med en gruppe søgte at sprænge drejeskiven på banegården. Aktionen var dog ikke særlig vellykket, og når Dahl senere mindedes den, var det ikke den fare, han og de andre havde udsat sig for med deres modige indsats, men – med ironisk distance – det alt andet end heroiske resultat han talte om. Desuden arbejdede han med fordeling af illegale blade.

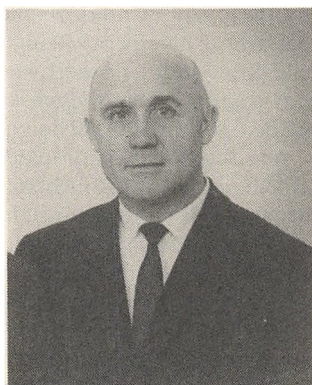
Hans indsats på disse områder førte til tysk arrestation og fra efteråret 1943 til et langt ophold i den berygtede koncentrationslejr Sachsenhausen og en af dens underlejre, hvor han som læge søgte at mildne sine syge medfangers kår, uden at han havde mange hjælpemidler til rådighed. Umiddelbart før befrielsen blev han reddet ud af lejren med de hvide busser.

Under krigen havde han fået kontakt med det kommunistiske parti, og 1945 meldte han sig ind i partiet, hvor han havde sit ståsted til sin

død. 1946-50 var han DKP-medlem af Tønder byråd, og i mange år var han Tønderkredsens folketingskandidat. I en menneskealder var han for mange tøndringer selve indbegrebet af det kommunistiske parti.

For os, der kendte ham – både som partikammerat i en lang årrække og som personlig ven – vil Ejnar Dahl stå som et lysende eksempel. Han var vidende og havde sine meningers mod. Han vidste, hvad han stod for – og hans omgivelser vidste det. Man gik aldrig forgæves til Dahl, og vi vil mindes de mange møder og sammenkomster i hjemmet på Skovrøysvej med glæde og taknemlighed.

H. E. Sørensen.

Jens Bladt

Kegnæs

Den 27. september 1985 fløj det budskab rundt på Kegnæs, at fhv. gdr. Jens Bladt, Nørre Landevej 47, var død. Det vakte sorg i mange hjem, og med ham er en epoke i Kegnæs sogns historie gået i graven.

Jens Bladt var født den 22. august 1911 på Kegnæs på gården Kongshoved, hvis ejer han senere blev. Han var 6. generation i slægten som ejer af gården og den 6. ejer med navnet Jens Bladt, siden gården omkring 1770 kom i slægtens eje. Han blev gift i 1935 med Marie Andersen fra gården Skolekobbøl på Kegnæs, og efter et par år som forpagterfolk på en mindre landejendom overtog det unge par gården Kongshoved som ejendom i 1938 og drev den til 1969, og en søn af samme navn fører den videre. I hjemmet opvoksede 2 sønner og 3 døtre, der alle er kommet godt i vej.

I 1946 ved det første kommunevalg efter besættelsen kom Jens Bladt i Kegnæs sogneråd og blev året efter dets formand og ledede som sådan den lille kommunes anliggender på bedste måde, indtil Kegnæs i 1970 indgik i den nydannede storkommune Sydals. I disse år skete der store forandringer. Nye veje blev anlagt og skolevæsenet centraliseret. Landbruget blev mekaniseret med det resultat, at flere hundrede karle og piger forsvandt fra Kegnæs' gårde, så sognet nu er nede på et indbyggertal på ca. 700. Turismen holdt sit indtog og gik frem, så sognet i dag har mange sommerhuse og 4 campingpladser og ca. 3000 gæster i sommermånederne. Hele denne omvæltende udvikling arbejdede Jens Bladt som sognerådsformand med på på en sådan måde, at da storkommunen Sydals blev dannet, blev han fra mange sider opfordret til at blive dens første borgmester. Et opstået hjerteonde hindrede ham desværre deri. I stedet blev han bestyrer af Sydbanks filial på Kegnæs og fik lov til at møde sognets beboere bag bankskranken til en lille passiar, og han fik ofte lejlighed til at være hjælpsom med råd og dåd. I alle årene indtil sin død var han en flittig og velkommen gæst rundt hos sognets ældre mennesker, var hjælpsom mod dem på forskellig måde og til megen glæde ved snak om »gamle dage«.

Jens Bladt havde stor lokalhistorisk interesse og var medstifter og en af lederne, da Lokalhistorisk Forening for Kegnæs Sogn blev stiftet og begyndte sit virke. Han studerede lokalhistorien meget og var hjemme som få i gårdenes og slægternes historie. Han var en god fortæller og en del brugt som taler. Han var også medforfatter til Kegnæsbogen, der udkom i 1965 i anledning af sognets 350 års jubilæum.

Jens Bladts hjertebarndom var dog kirken og dens budskab. I sine unge år mødte han den kristne ungdomsbevægelse KFUM og K, og det prægede ham for livet. I 1946 kom han ind i Kegnæs menighedsråd og sad der til 1980, det meste af tiden som næstformand, kirkeværge og præstegårdskasserer. Han var en god støtte og behagelig medarbejder for de skiftende præster og gjorde et stort og dygtigt arbejde for Kegnæs kirke og menighed. Hver eneste søndag i de 25 år, undertegnede har kendt ham, har han været deltager i søndagsgudstjenesten, når ikke sygdom, bortrejse og lignende hindrede det. Trods sine mange gøremål var han også en flittig deltager i sognets mødevirksomhed. I kraft af sin stærke og retlinede personlighed, sin dygtighed og sociale forståelse havde han stor indflydelse på sine omgivelser, hvorfor hans store evner også udensogns på forskellig måde blev taget i brug. Vi savner ham meget og vil mindes ham i taknemmelighed. Ære være hans minde.

Hans Madsen.

Franciska Clausen

Åbenrå

Den 5. marts 1986 døde malerinden Franciska Clausen, Åbenrå, 87 år gammel. Hun blev født den 7. januar 1899 i Åbenrå som datter af en velhavende forretningsmand. Allerede som 17-årig blev Franciska Clausen midt under 1. verdenskrig elev på Grossherzogliche Kunstschule i Weimar. Herefter fulgte studieophold i Berlin, København og påny München. Hun søgte kontakt med tidens nye kunstretninger, og det er ikke med urette, at hun senere blev kaldt den første danske, abstrakte maler.

I 1924 kom Franciska Clausen til Paris, hvor hun gik på den store kubist Fernand Légers malerskole. Hun deltog i flere udstillinger og fik nær kontakt med Arp, Mondrian, Kandinsky og andre i dag internationalt kendte kunstnere.

Da Franciska Clausen forlod avantgarde-miljøet i Paris i 1932, hvor hun vendte tilbage til fødebyen Åbenrå, kneb det for hende at slå igennem i den danske kunstverden. Man betragtede hende nok som en fremmed fugl, og selv følte hun sikkert, at hun var kunstnerisk forud for selv de mest moderne danske malere. Hun havde kun få udstillinger, og i mange år levede hun tilbagetrukket i Åbenrå.

En større udstilling, som Sydslesvigs danske Kunstforening arrangerede i Flensborg i 1962, vakte ny interesse for Franciska Clausens kunst. Den viste hendes pionerindsats som abstrakt maler, og den blev efterfulgt af en række betydelige udstillinger i Danmark. Senere deltog hun også i udstillinger i Berlin, Paris og USA. Da hun i 1978 udstillede i Det danske Hus i Paris, mødte hun stor interesse blandt franske kunsthistorikere og museumsfolk.

I 1977 modtog Franciska Clausen Thorvaldsen-medaljen, der er Kunstakademiets højeste udmærkelse til en dansk kunstner. Men anerkendelsen kom nok for sent, for hun glemte aldrig den modgang, hun oplevede i de år, hvor hun havde virkelig brug for forståelse.

Selv om Franciska Clausen ikke helt opgav sit abstrakte maleri efter hjemkomsten fra Paris, blev det portrætmaleriet, der i mange år kom til at dominere hendes tilværelse. Hun udførte mange officielle portrætter, vellignende og med sikker beherskelse af de kunstneriske virkemidler.

I Sønderjylland vil hun nok især blive husket for de mange portrætter, hun malede til Billedsalen på Folkehjem, bl.a. billederne af J. P. Nielsen, Jakob Petersen, J. Th. Arnfred og dronning Ingrid. Også dronning Margrethe portrætterede hun i et maleri til Livgardens kaserne.

Franciska Clausen var på én gang stolt og meget beskednen. Hun kunne være både morsom og skarp i sin replik, og det var spændende at høre hende fortælle om det gamle Åbenrå og om ungdomsårene i udlandet.

I de senere år arbejdede Franciska Clausen med små udtryksfulde collager, kompositioner i farvet papir, og hun holdt aldrig op med – meget selvkritisk – at eksperimentere med de kunstneriske udtryk, der var hendes. Hun er repræsenteret med billeder i flere danske og udenlandske museer, men hun fik ikke den betydning for dansk kunst, som hendes talent og internationale baggrund berettigede hende til.

Jørgen Mågård.

Lieschen Hansen-Borg

Langbjerg

Kun et år efter, at manden var gået bort, døde den 2. marts 1986 Lieschen Hansen-Borg, Langbjerg, 81 år. Med hende er et stykke af det gamle Langbjerg gået bort.

Som 15-årig kom Lieschen i 1920 fra Vestfalen til Sydslesvig, hvor hun blev gift med Matthias Hansen-Borg i Langbjerg. Hun levede sig fuldt og helt ind i det danske og blev sammen med sin mand en af støtterne i det danske arbejde i de svære naziår. På flere måder blev ægteparret i naziårene forfulgt af magthaverne. Bl. a. mistede han sit arbejde, fordi de nægtede at tage deres tre børn ud af Langbjerg danske skole.

I mange år hørte ægteparret til kernen i den danske kreds i Langbjerg. Efter 1945 blev Lieschen styrelsesmedlem i Den slesvigsk Kvindeforening, og hun var også formand for forældrerådet ved Langbjerg skole. Hun var med til at starte det danske amatørteaterarbejde i Sydslesvig, og i en del år virkede hun selv som instruktør.

Med sit lyse humør satte Lieschen Hansen-Borg ofte kolorit over danske møder og sammenkomster.

K. G.

Niels Jensen

Skærbæk

93 år gammel døde karetmager Niels Jensen – kaldet Æ Hjuler – på Skærbæk Plejehjem den 24. marts 1986.

Han var født den 6. marts 1893, og langt op i sin høje alderdom var han i udpræget grad byens hukommelse. Han stammede fra et klart dansk hjem, og det prægede ham livet igennem. Han fortalte gerne om nationalitetskampens tid før 1920, og han var en af de sidste – måske den sidste – som havde en klar erindring om både pastor Jacobsen (præst i Skærbæk 1884-1904 og en fremtrædende skikkelse i den sønderjyske tyskhed) og rigsdagsmand Jens Jessen, »Flensborg Avis«s legendariske redaktør og i øvrigt pastors modkandidat ved valget 1902. Han havde mødt dem begge, og det havde præget sig uudslætteligt i hans sind.

Når man arbejder med Skærbæks lokalhistorie, er det slående, så ofte Niels Jensens navn dukker op. Han var med i det danske arbejde på alle fronter. I sin pure ungdom medstifter af både Skærbæk Fodboldforening, hvor broderen Andreas var formand, og af Vestslesvigs

Ungdomsforening, hvor han selv var lokalformand. Han deltog i 1. verdenskrig som håndværkersoldat, og i 1916 blev han hjemsendt for at overtage hjulmagerværkstedet efter faderens død, og helt op i 1970'erne kunne man træffe ham ved høvlebænken. Han deltog i revolutionen i Skærbæk i 1918 (ganske vist passivt), og i tiden op til afstemningen den 10. februar 1920 var han en virksom dansk agitator. Efter Genforeningen meldte han sig ind i Det Konservative Folkeparti, fordi, som han sagde, »det var det mest danske parti«, hvilket måske nok kunne diskuteres. I 1919 var han med til sammen med bl.a. snedkermester Lassen Christiansen at stifte Skærbæk Håndværkerforening, som han dog forlod få år senere, fordi foreningen efter hans mening ikke var tilstrækkelig national. Man tillod bl.a. ved en messe at udstille tyske varer (!).

Først i 30'erne var han bl.a. sammen med Marie Søgaard – med til at stifte spejderbevægelsen i Skærbæk, ligesom han var aktiv i Det Unge Grænseværn og Danske Samfund.

Under 2. verdenskrig stillede Niels Jensen sig i spidsen for modstandsbevægelsen som byleder i Skærbæk, og det var i og omkring hans hus, at besættelsestidens mest dramatiske episode i Skærbæk fandt sted, om formiddagen den 5. maj 1945, da desperate tyske soldater skød to danske frihedskæmpere, den ene på hjørnet af Nissumgade og Mellemgade og den anden på loftet over Niels Jensens værksted. Efter befrielsen var han bl.a. en af Christmas Møllers tillidsmænd i Sønderjylland og informerede ham om stemningen hernede, selv om Niels Jensen ikke var enig med sin tidligere partiformand om grænsepolitikken.

Samtidig passede Niels Jensen trofast gennem mere end 50 år sin hjulmagerforretning og var i bestyrelsen for egnens mesterforening, i de senere år vistnok den sidste, der var tilbage.

Gennem hele sit liv var Niels Jensen nationalt og historisk bevidst, og på sine gamle dage var han en uudtømmelig kilde for den lokalhistorisk interesserede. Han huskede, hvem der havde boet i byens huse gennem trekvart århundrede, og han fortalte gerne og levende om alt det, han havde set og oplevet i sit lange liv. I 1967 var han med til at stifte Historisk Forening for Skærbæk og Omegn, som han i sine sidste leveår var æresmedlem af.

Gennem mange år havde jeg et nært samarbejde med Niels Jensen, og det var altid berigende at besøge den gamle hjuler. Hans afskedsord til mig nogle måneder før han døde: Tak for godt samarbejde. Det er ord, jeg kan gengælde af et fuldt hjerte.

H. E. Sørensen.

Iver Andersen Damm

Burkal

Iver Andersen Damm blev født på Rundkærgård ved Rødding den 29. oktober 1901. Som seksårig kom han i tysk skole. Den eneste form for danskundervisning han fik i skoletiden, var to timers religionsundervisning i de ældste klasser, og han var blandt dem, der blev konfirmeret på dansk.

I sin drengetid blev Damm inviteret på ferieophold i en præstegård, hvor hans søster havde plads. Hver morgen holdt præsten en andagt, og i forbindelse hermed tog han drengen i skole. Før han rejste hjem igen til sine forældre, sagde præsten til ham, at han skulle være lærer – og det blev han også i ordets bedste forstand.

I 1915 påbegyndte han sin uddannelse på seminariet i Haderslev. Her fik han den tyske del af sin læreruddannelse med mulighed for at færdiggøre denne i Egernførde efter genforeningen i 1920. I stedet for at udnytte denne mulighed valgte han at gøre sin uddannelse færdig i Tønder. Derved fik han en kombineret tysk/dansk læreruddannelse.

Amtsskolekonsulent Nicolai Svendsen havde lagt mærke til den unge nyuddannede lærer og opfordrede ham til at optage sin gerning i Tønder amt. Damm blev dimitteret den 15. juni 1922, overtog derefter et vikariat ved Ravsted skole, senere ved Ellum skole, indtil han 1. september 1923 blev ansat som 2. lærer ved Burkal skole. Her virkede han i 45 år, fra 1945 som førstelærer, dvs. som skolens leder, indtil han i 1968 lod sig pensionere.

Skolen var nyopført og rummede både en dansk og en tysk afdeling. Lærer Damm underviste de små i begge afdelinger skiftevis. Om den gode vekselvirkning mellem de to afdelinger skrev lærer Damm i et erindringsafsnit følgende: »Til begynd så det rosenrødt ud. Tysk og

dansk skole kappedes i et ærligt stræb for at yde sit bedste. Ikke så sjældent blev skolen forevist som et godt eksempel på en grænselandsskole. Vi havde sammen med amtsskolekonsulenten besøg af skolefolk fra andre grænseegne i Europa. Desuden har de forskellige undervisningsministre besøgt os, både Appel, Nina Bang og Borgbjerg. Kongen og dronningen var med til indvielsen og besøgte os en gang senere.“

Med sin kombinerede tysk/danske læreruddannelse var lærer Damm som skabt til at undervise indenfor denne meget idealistiske skoleordning så længe, den bestod. Han arbejdede loyalt og sagligt med tingene og var derved med til at befordre de gode vilkår, der i skolelovgivningen af 1920 var tiltænkt befolkningen her i grænseområdet, hvor to nationaliteter mødes og bor. Hans undervisning var teoretisk/praktisk velafbalanceret. Han elskede naturen og hjemstavnens. Ved hjælp af sine grundige iagttagelser og i et interessevækkende samspil med elever og forældre etablerede han større natursamlinger, der kastede lys over naturens og hjemstavnens forhold og udvikling. Desuden skærpede han elevernes undren og indlæring. Ad mange forskellige veje skabte han en naturlig, stærk vekselvirkning med sine elever.

Lærer Damm var i mange år medlem af Burkal sogns menighedsråd, hvor han repræsenterede Indre Mission. Han forvaltede som kasserer og kirkeværges kirkens midler med omhu. Ligeledes var han i mange år kasserer for Burkal Forsamlingshus, medlem af bestyrelsen for biblioteksforeningen og Danske Samfund i Burkal sogn, leder af Teknisk Skole og formand for sygeplejeforeningen. Han virkede i trofasthed og udholdenhed i sin gerning og var en hverdagens arbejder af høj karat. I den sparsomme fritid, han undte sig, levede han i et rigt familieliv og i et frejdigt forhold til kammerater og venner.

I. A. Damm døde den 5. april 1986. I forbindelse med skolevæsenets strukturændring i området nedlægges Burkal skole i samme kalenderår. Et forhold, der voldte ham sorg og et mærkeligt sammentræf. Alle, der har fulgt skolens udvikling og lærer Damms virke vil vide, at de sammen skrev et smukt kapitel i Burkal sogns historie.

Sv. Christensen.

Andreas Johannsen

Holt

Så har vor danske kreds da atter måttet tage afsked med et af dens trofaste gamle medlemmer: Efter længere tids svaghed hensov fhv. vej-

mand Andreas Johannsen, Holt, den 7. maj 1986 to dage før sin 80-års fødselsdag.

Lige fra starten i 1946 sluttede familien op omkring vor danske skole og vort foreningsliv. I en årrække var afdøde således formand for skolens forældreråd, og i en senere periode fungerede han som formand for den lokale SSF-forening.

Andreas Johannsen var et glad menneske, flittig, hjælpsom og afholdt af alle. Han forstod at bruge sine hænder, og med dem byggede han i bogstaveligste forstand deres hyggelige hjem i Holt, et hjem, som var hans et og alt. Han havde den glæde at se deres syv børn vokse op og komme godt i gang. Men også sorgen holdt sit indtog i det lille hjem da ægteparret mistede en søn og to af deres børnebørn, tre unge mennesker revet ud af deres bedste ungdomsår.

Med sit beskedne væsen og sin tilbageholdende fremtræden vandt Andreas Johannsen sig mange venner, både i de tyske og i de danske kredse. Trofast og stilfærdig som han var, svigtede han sjældent møderne i forsamlingshuset eller i skolestuen. Og sammen med hustruen Christine havde han sin faste plads i vor danske kirkesal.

Denne plads står nu tom, og vi vil savne ham i vor kreds.

E. M.

Johann Petersen

Skovlund

Den 19. juli døde fhv. landmand Johann Petersen, Skovlund, 70 år gammel. Hans død betød et stort tab for de danske foreninger i Skovlund. Johann Petersen var i perioden 1959-70 SSV-repræsentant i Skovlund kommuneråd, og i mange år var han kasserer for SSF og SSV. For denne indsats fik han tildelt SSF's sølvnål.

Videre varetog Johann Petersen i mange år formandshvervet i menighedsrådet, og han var også aktiv i ungdomsforeningen Ydun. Her var han bl.a. med i amatørteaterarbejdet.

Hans skæbne lignede den, mange i hans generation måtte igennem. Militær- og krigstjeneste tog de bedste af hans år. Han tog fat på ny, da krigen sluttede. I de danske foreninger kunne han udfolde sig, og her fandt han sit ståsted. Da indtjeningen fra landbruget ikke mere slog til, arbejdede han en del år på Danfoss, indtil sygdom tvang ham til at lægge op. Bygningen af det nye danske forsamlingshus var ham en stor glæde, og han ydede i al stilfærdighed sin skærv til, at målet blev nået.

(Fot. Historiske
Samlinger,
Åbenrå).

Olav Christensen

Haderslev

En mere typisk Haderslev-dreng end Olav Christensen kan næppe findes. Han var født her den 2. februar 1910, fik sin skolegang her, sluttede med realeksamen fra Haderslev Katedralskole 1927. Han uddannedes derefter som kontormand indenfor Haderslev kommune, hvor han hurtigt rykkede op gennem graderne for at ende som byens højt respekterede socialinspektør. Småkårsfolk i nød kunne altid finde forståelse hos denne humanitært tænkende embedsmand.

Det er imidlertid kun få kommunale tjenestemænd, der får deres nekrolog eller minderune i Sprogforeningens Almanak. Men Olav Christensen var langt mere end sin bys loyale embedsmand. Helt fra sine unge dage var han optaget af sin fødebyes historie, og der er vel næppe den haderslevske forenings eller institutions jubilæumshistorie, han på den ene eller anden måde gennem de sidste årtier ikke har været med til at få udgivet. Som oftest skrev han selv jubilæumsskriftet, og det blev til mange gennem årenes løb. Han har selv i 1956 udgivet en bibliografi over alt, hvad der er skrevet om Haderslev, og allerede her står han opført med 44 bøger og artikler. Ved hans død var hans forfatterskab meget større, men det vil føre alt for vidt her at komme nærmere ind herpå. Dog kan nævnes hans særlige forkærlighed for Haderslev Katedralskole. Gennem en lille menneskealder var han en af hovedmændene bag udgivelsen af Haderslev Samfundets fornemme årsskrift, og sammen med Magnus Favrholt udgav han den mønstergyldige fortegnelse over skolens elever og lærere 1920-70. Han var en fremragende personalhistoriker, og til glæde og hjælp for sønderjyske slægtsforskere udarbejdede han en bibliografi over sønderjysk slægtsværelitteratur, der endda udkom i to udgaver.

I Haderslev vil Olav Christensen vel især blive mindet som skaberen af det byhistoriske arkiv. Her gjorde han en stor indsats ved indsamling af billeder og arkivalier, og dette arbejde, der var en slags pionerarbejde, medførte at han på landsplan blev en af stifterne af Sammenlutningen af lokalhistoriske Arkiver, hvis kasserer han var fra 1949-1976. Også Historisk Samfund for Sønderjylland gjorde brug af hans viden og arbejdskraft, idet han fra 1955-68 var foreningens kasserer. Her som på andre områder viste han en enestående flid.

Når en minderune skal skrives over vennen og medarbejderen Olav Christensen, skal imidlertid ikke glemmes, at han i 1930'erne med hele ungdommens begejstring og virketrang var med i Det unge Grænselværns arbejde og ledelse. Han var formand for foreningens Haderslev-afdeling fra 1937, og fra 1940 var han med i organisationens landsråd. I en årrække var han endvidere den lokale formand for Dansk Ungdomssamvirke og for Haderslev Ungdomsråd. De unges velfærd lå ham stærkt på sinde.

Med til skildringen af hans personlighed hører også, at han var et fremtrædende medlem inden for frimurerbevægelsen, og at han i en årrække var formand for den haderslevske frimenighed. Få har spændt så vidt og magtet så meget som han. På hans ældre dage, da sygdom havde lammet ham fysisk, belønnedes hans indsats i landsdelens nationale og kulturelle arbejde med udnævnelsen til ridder af danebrog og med tildelingen af Johan Ottosens og H. V. Clausens mindelegat. Han døde den 6. januar 1986.

Peter Kr. Iversen.

Helmut Tönnies

Lyksborg

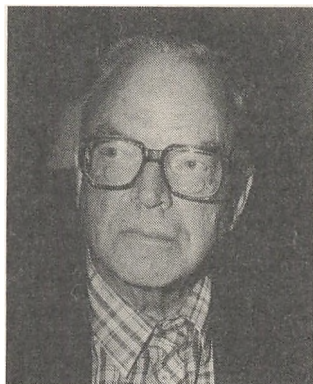
81 år gammel døde fhv. ingeniør Helmut Tönnies, Lyksborg den 16. marts 1986.

Tönnies var født i Flensborg, og efter endt ingeniøruddannelse blev han knyttet til Flensborg kraftværk. Som bestyrer for det daværende el-værk under Flensborg kraftværk kom han til Lyksborg, hvor han hurtigt blev en kendt skikkelse i den danske kreds.

Tönnies var stærkt politisk interesseret og stillede sig efter 1945 til rådighed for SSV. En overgang var han 2. stedfortrædende borgmester i Lyksborg. I flere valgperioder var han byrådsmedlem, tilhørte magistraten og havde i øvrigt et væld af tillidsposter.

Hans navn er dog i første række knyttet til Lyksborg danske kirke. Det var Helmut Tönnies, der allerede i 1948 undfangede ideen til rejsning af stedets danske kirke. Han arbejdede ihærdigt med projektets realisering og var drivkraften i det udvalg, der på begge sider af grænsen indsamlede penge til byggeriet. Det var en stor dag for ham, da grundstenen til kirken kunne nedlægges den 30. august 1953.

K. G.

Johs. Hoffmeyer

Grenå

En af grænselandets kendere og en entusiastisk forkæmper for danskheden i Sydslesvig, fhv. rektor Johannes Hoffmeyer, Grenå, døde den 28. maj 1986, 77 år.

Hoffmeyer blev student i Tønder 1927, cand. mag. i historie og dansk fra Københavns universitet i 1933, hvorefter han fra 1933 til 1947 arbejdede på Holte gymnasium. I 1947-48 var han lærer ved Duborg-Skolen i Flensborg og 1961-77 rektor ved Grenå gymnasium og for kostskolen Løvenholms kollegium 1965-77.

Han beklædte tillidshverv i en lang række foreninger. Bl. a. varetog han formandsposten i foreningen af gymnasie- og seminarielærere i historie, han var formand for den sønderjyske ungdomsforening »18. april« i Holte, og han var formand for Sønderjysk Forening sammesteds indtil 1961. Fra 1944 var Johs. Hoffmeyer medlem af hovedbestyrelsen for Grænseforeningen, hvis ungdomsudvalg han ledede i en årrække. Efter at være flyttet til Grenå blev han formand for Grænseforeningen for Grenå og Omegn, og også Foreningen Norden nød

godt af hans arbejdsindsats, idet han 1975-78 var medlem af dens hovedbestyrelse.

Johs. Hoffmeyer ytrede sig ofte i tale og skrift om emner, der vedrører Sydslesvig – bl. a. havde han ofte kommentarer i Flensborg Avis.

Selv om han tilhørte den ældre generation, gav han ofte udtryk for sympati med de såkaldte »oprørere« i den danske folkedel. I sine artikler slog han ofte på, at der er brug for nytænkning i folkedelen.

Ulla Fedders

Slesvig

Lærer ved Hiort Lorenzen-Skolen i Slesvig, Ulla Fedders, døde den 17. marts 1986, 54 år. Ulla Fedders var smededatteren fra Møn, der fik sin livsgerning i Sydslesvig. På seminariet i Vordingborg traf hun sin senere mand, Hans Fedders.

Det var i 1954 Ulla Fedders startede som lærer i Sydslesvig. Først virkede hun i Vesterland, indtil familien flyttede til Slesvig. Fra 1965 og indtil sygdom slog hende ud, var hun knyttet til Hiort Lorenzen-Skolen.

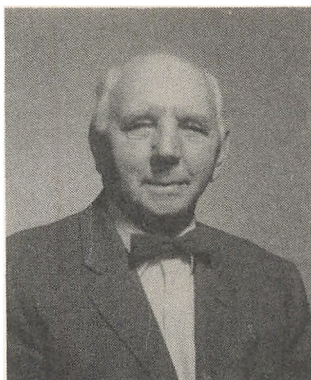
Ulla Fedders var bl. a. en meget inspirerende historielærer, og ved ture i Slesvig og omegn sørgede hun for, at eleverne blev gjort bekendt med deres hjemstavn. Hun tog initiativet til, at der i Sydslesvig blev startet en lokalafdeling under Dansk Historielærereforening. Fra begyndelsen af 80'erne og til få måneder før sin død var hun foreningens inciterende formand.

En anden af hendes mærkesager var hjælp til de svageste elever. Ved specialundervisning hjalp hun gennem årene mange elever til at få et større udbytte af undervisningstilbuddet. I det hele taget havde hun stor kontakt med sine elever og hun fulgte dem også, når de havde forladt skolen.

Ulla Fedders stillede ofte sin viden til rådighed, når lejrskole- eller udvekslingshold fra Danmark besøgte Slesvig. Hun viste dem rundt på Danevirke, i Hedeby eller på Gottorp slot.

Hun var dybt engageret i den sydslesvigske sag, og i det danske foreningsarbejde påtog hun sig mange gøremål. Også det nordiske havde hendes store interesse, og i en årrække var hun styrelsesmedlem i Foreningen Nordens Sydslesvig-afdeling.

K. G.

Jørgen Jørgensen

Busholm

Da tidligere gdr. Jørgen Jørgensen, Busholm, stille sov ind på plejehjemmet »Solgården« i Bedsted den 23. juli, tænkte hele Øster Højst sogn på ham med respekt.

I en sjælden grad blev Jørgen Jørgensen ét med sit sogn og sin landsdel – også til trods for, at han ikke var sønderjyde. I 1923 kom han fra Holsted til Sønderjylland, hvor han sammen med sin hustru, Elsa, overtog den store gård, Busholm, som han hurtigt gjorde til et mønsterbrug. Og dette gjaldt såvel det faglige som på den måde, hvorpå livet i det hele taget formede sig på gården, der ikke blot blev et anerkendt lærested for unge medhjælpere, men også et trygt og godt hjem, som alle glædede sig over at være i.

Offentlige hverv havde Jørgen Jørgensen ikke i hobetal, men hvad han lod sig vælge til, tog han sig af med samvittighedsfuldhed og optagethed på en måde, der vandt hans partners fulde respekt. I mange år var han medlem af Højst menighedsråd og af provstiuudvalget. Politisk var han med til at oprette Venstre i Øster Højst sogn, og efter mange års virke her blev han æresmedlem af foreningen.

Fagligt gjorde Jørgen Jørgensen bl.a. en stor indsats for plantning, ligesom han var virksom for en hensigtsmæssig jordfordeling. Alt dansk arbejde havde i Jørgen Jørgensen en usvigelig støtte. Ud fra et folkeligt og kristeligt grundsyn levede han med i sin tid, som han på sin stilfærdige og ægte måde prægede, hvor han kunne. Løgumkloster Refugium og tankerne bag dets oprettelse havde hans fulde interesse og støtte.

Jørgen Jørgensen vil i Øster Højst sogn og længere ud blive mindet som en helstøbt personlighed, alle så op til, og hvis råd mange fulgte i

respekt for et velafbalanceret menneske, der ud fra et grundtvigsk livs-
syn levede sit liv på en måde, der blev så mange til glæde og gavn.

Arne G. Larsen.

Lorenz Lorenzen

Flensborg

Kun 57 år gammel døde Lorenz Lorenzen, Flensborg, 25. juli 1986.

»Lo«, som han kaldtes, var i mange år noget af en institution inden for SdU. Han blev ansat på ungdomssekretariatet i 1952, men brød af i 1956 for at prøve kræfter i det frie erhverv. Allerede to år senere var han imidlertid tilbage i sekretariatet. Han følte, at arbejdet var skåret efter hans læst, og her lagde han sin livsgerning. Han var ansat for at aflaste ungdomssekretæren, hvilket betød, at han i realiteten kom til at lede sekretariatet og kom til at holde styr på organisationens økonomiske forhold.

I kraft af en god hukommelse magtede Lo at holde rede på de mange tråde i SdU's vidt forgrenede arbejde. Og det krævede sin mand, fordi SdU led af vokseværk i de år.

Det er ingen hemmelighed, at Lo's hjerte især bankede for idrætsarbejdet. Mange idrætsledere vil have ham i erindring som en person, der kunne klare selv de mest højrøstede diskussioner med knusende ro og nøgternhed. Hans saglige og afbalancerede holdning var ofte med til at få tingene til at falde på plads.

I 1983 fejrede Lo 25 års jubilæet på ungdomssekretariatet, men kort tid senere måtte han lade sig førtidspensionere på grund af sygdom.

K. G.

Ina Carstensen

Husum

Den 29. december 1985 døde fhv. stadsskoleråd Ina Carstensen, Husum, i en alder af 87 år. Med hende har den danske folkedel mistet en særpræget personlighed.

Ina Carstensen var født i Husum som datter af den ansete skolemand, konrektor Carstensen. Hun tog studentereksamen i Kiel og læste derefter til lærer. Efter at have taget fagprøverne til grundskolen, mellemskolen og gymnasiet var hun i en årrække knyttet til den kommunale mellemskole i Husum, hvor hun var meget afholdt af eleverne. Når hendes gamle elever var på besøg, undlod de aldrig at besøge hende.

Ina Carstensen havde længe før krigen haft danske sympatier, og efter 1945 gik hun aktivt ind i den danske bevægelse. I 1948 fulgte hun et kald fra Flensborg, hvor hun efter forslag fra den danske byrådsgruppe valgtes til stadsskoleråd for det kommunale skolevæsen. Med dette embede påtog Ina Carstensen sig en højst vanskelig opgave, hvor det gjaldt om at tilpasse skolevæsenet en ny tids krav. I hendes periode som stadsskoleråd blev der i Flensborg rejst talrige nye kommunale skoler. Både i danske og tyske kredse stod der respekt om hendes måde at løse problemerne på, hvad der også kom til udtryk i de taler, der holdtes, da hun i 1962 blev pensioneret.

Efter sin pensionering rejste Ina Carstensen tilbage til Husum, hvor hun flyttede ind i barndomshjemmet på Erichsenvej. Hun var politisk og nationalt meget tilbageholdende, men var dog en hyppig gæst i de danske foreninger, når hun blev bedt om at holde foredrag om hjemstavnen og især om digteren Theodor Storm, der var hendes yndlings-

forfatter. Hun var tit ude sammen med en barndomsven, afdøde sagfører Goslar Carstens, for at fortælle om Husum og Th. Storm.

K. G.

Hanne Petersen

Flensborg

I en alder af 83 år døde den 13. december 1985 Hanne Petersen, født Lausten, Flensborg. Hanne Lausten var datter af den kendte danske foregangsmand, faktor L. K. Lausten, der i mellemkrigsårene var en af de store skikkelser i det danske arbejde. Med denne arv og opvokset i et nationalt bevidst hjem var det ikke mærkeligt, at Hanne Lausten selv tog opgaver op inden for folkedelen.

Hanne Lausten gjorde sig først og fremmest gældende i det danske ungdomsarbejde efter 1920. Det var hende, der i 1921 tog initiativet til oprettelse af det danske pigespejderarbejde i Sydslesvig – to år efter, at drengespejderne havde startet deres første trop med broderen, Viggo Lausten som en af lederne. Hanne Lausten stod som pigespejderen tropsfører i Flensborg indtil 1929. Senere var hun i en årrække medlem af korpsstyrelsen, og efter anden verdenskrig udnævntes hun til spejderen æresmedlem. Sideløbende med spejderarbejde var hun aktiv i Flensborg Ungdomsforening.

Efter giftermålet med sekretær Frederik Petersen – den daværende leder af Dansk Generalsekretariat – var hun midt i 30'erne med til at starte Flensborg Roklub. I ægteskabet fødtes to børn, en datter, der er lærerinde i Slesvig, og en søn, der var ingeniør i Odense, men for nogle år siden dræbtes ved en færdselsulykke. Frederik Petersen faldt som soldat under den anden verdenskrig, hvorfor det blev Hanne Petersens lod at opdrage børnene alene.

Efter krigen var Hanne Petersen i nogle år knyttet til Sydslesvig-Hjælpen, og hun var også en meget flittig og trofast tillidskvinde for Flensborg Sygeplejeforening. Samtidig gik hun ind i arbejdet for de gamle, og i mange år hørte hun til de gode støtter inden for Gamles Værn i Flensborg.

Hanne Petersen var kendt som en venlig, stilfærdig og hjælpsom kvinde, der altid var rede til at gøre en indsats for danskheden.

K. G.

Almanakregistrering

Arne G. Larsen i Kolding Folkeblad

Bibliotekar Jørgen Mathiasen, Holstebro, har ydet et enestående registreringsarbejde i form af en oversigt over indholdet i de første 90 års udgivelser af den sønderjyske Sprogforenings Almanak.

Sprogforeningen, der blev oprettet i 1880 med det formål at bevare det danske sprog på trods af alle fortyskningsbestræbelser, begyndte i 1894 at udgive Sprogforeningens Almanak, der blev et værdsat led i danskhedens arbejde. Ved Genforeningen i 1920 havde almanakken en så stærk position i hele den sønderjyske landsdel, at den givetvis måtte fortsætte. Og derfor er der siden år efter år i december udkommet en ny årgang af Sprogforeningens Almanak.

Det er de første 90 år af Sprogforeningens Almanak, som Jørgen Mathiasen har bearbejdet. Et kæmpearbejde, der har stået på i årevis og som betyder, at man nu med lethed kan slå en hvilken som helst artikel efter i de første 90 årgange.

Noget ganske særligt i Sprogforeningens Almanak er det personalhistoriske afsnit, der alene omfatter ca. 1200 numre. Mange biografiske artikler samt nekrologer i tidens løb er her katalogiseret.

Almanakkens mange digte er registreret efter titler og begyndelseslinje, og samtlige forfattere samt alle person- og stednavne er opført i særlige og let overskuelige registre.

På 164 sider er her udført en historisk registreringsbedrift, der burde indbringe bibliotekar Jørgen Mathiasen en hæderspris. Alle med interesse for sønderjysk historie og personalforhold kan i dette register hente værdifulde oplysninger. Sprogforeningen har da også fået adskillige økonomiske tilskud til udgivelsen i anerkendelse af det væsentlige i et sådant register over indholdet i Sprogforeningens Almanak, der er uløseligt forbundet med den sønderjyske landsdel.

ALMANAKKENS HÅNDBOG

Sønderjysk vejviser

Forslag til supplering af vejviseren modtages gerne.

Sprogforeningens Almanak:

Arne G. Larsen, Øster-Lindet, 6630 Rødding.

Telefon 04 84 63 50

DET DANSKE KONGEHUS

MARGRETHE II, Danmarks Dronning, født 16. april 1940, succederede 14. januar 1972, gift 10. juni 1967 med prins *Henrik* af Danmark, født greve de Laborde de Monpezat, født 11. juni 1934.

Sønner: 1) *Frederik André* Henrik Christian, født 26. maj 1968. 2) *Joachim* Holger Waldemar Christian, født 7. juni 1969.

Søstre: 1) *Benedikte* Astrid Ingeborg Ingrid, født 29. april 1944, gift 3. februar 1968 med *Richard* Casimir Karl August Konstantin, prins til Sayn-Wittgenstein-Berleburg, født 29. oktober 1934. Børn: a) *Gustav* Frederik Philip Richard, født 12. januar 1969. b) *Alexandra* Rosemarie Ingrid Benedikte, født 20. november 1970. c) *Nathalie* Xenia Margareta Benedikte, født 2. maj 1975. 2) *Anne-Marie* Dagmar Ingrid, født 30. august 1946, gift 18. september 1964 med Hans Majestæt *Konstantin*, forhen Hellenernes konge, født 2. juni 1940.

Moder: Dronning *Ingrid* Victoria Sofia Louise Margareta, født Sveriges prinsesse, født 28. marts 1910, gift 24. maj 1935 med *Kong Frederik IX*, født 11. marts 1899, død 14. januar 1972.

Farbroder: Arveprins *Knud* Christian Frederik Michael, født 27. juli 1900, død 14. juni 1976, gift 8. september 1933 med *Caroline-Mathilde* Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid (se nedenfor). Datter: *Elisabeth* Caroline-Mathilde Alexandrine Helena Olga Thyra Feodora Estrid Margarethe Désirée, født 8. maj 1935.

Farfaders broders børn: a) *Caroline-Mathilde* Louise Dagmar Christiane Maud Augusta Ingeborg Thyra Adelheid, født 27. april 1912, gift 8. september 1933 (se ovenfor), b) *Gorm* Christian Frederik Hans Harald, født 24. februar 1919.

Farfaders farbroders børn: 1) *Axel* Christian Georg, født 12. august 1888, død 14. juli 1964, gift 22. maj 1919 med *Margaretha* Sofia Lovisa Ingeborg, født Sveriges prinsesse, født 25. juni 1899, død 4. januar 1977. Søn: *Georg* Valdemar Carl Axel, født 16. april 1920, gift 16. september 1950 med *Anne* Fereolith Fenella, født Bowes-Lyon, født 4. december 1917, død 26. september 1980. 2) *Margrethe* Françoise Louise Marie Helene, født 17. september 1895, gift 9. juni 1921 med *Renatus* Karl Maria Joseph, prins af Bourbon-Parma, født 17. oktober 1894, død 30. juli 1962.

REGERING OG FOLKETING

Ministeriet Poul Schlüter

Udnævnt den 10. januar 1984

Statsminister	<i>Poul Schlüter</i>
Udenrigsminister	<i>Uffe Ellemann-Jensen</i>
Finansminister	<i>Palle Simonsen</i>
Justitsminister	<i>Erik Ninn-Hansen</i>
Økonomiminister	<i>Anders Andersen</i>
Indenrigsminister	<i>Knud Enggaard</i>
Miljøminister og minister for nordiske anliggender	<i>Christian Christensen</i>
Undervisningsminister	<i>Bertel Haarder</i>
Minister f. offentlige arbejder	<i>F. Nør Christensen</i>
Socialminister	<i>Mimi Stilling Jakobsen</i>
Landbrugsminister	<i>Britta Schall Holberg</i>
Minister for skatter og afgifter	<i>Isi Foighel</i>
Minister for Grønland	<i>Tom Høyem</i>
Forsvarsminister	<i>Hans Engell</i>
Kirkeminister	<i>Mette Madsen</i>
Energiminister	<i>Svend Erik Hovmand</i>
Fiskeriminister	<i>Lars P. Gammelgaard</i>
Arbejdsminister	<i>Henning Dyremose</i>
Boligminister	<i>Thor Pedersen</i>
Minister for kulturelle anliggender	<i>H. P. Clausen</i>
Industriminister	<i>Nils Wilhjelm</i>

Folketingsvalget den 10. januar 1984

Stemmeprocent 88,4

Socialdemokratiet	1.062.561 stemmer	56 mandater
Radikale Venstre	184.642 stemmer	10 mandater
Konservative Folkeparti	788.224 stemmer	42 mandater
Retsforbundet	50.381 stemmer	0 mandater
Socialistisk Folkeparti	387.122 stemmer	21 mandater
Inter.-Social.-Arbejderparti	2.151 stemmer	0 mandater
Kommunistisk Parti	23.085 stemmer	0 mandater
Centrum Demokraterne	154.553 stemmer	8 mandater
Kristeligt Folkeparti	91.623 stemmer	5 mandater
Arbejderpartiet KAP	978 stemmer	0 mandater
Venstre	405.737 stemmer	22 mandater
Venstresocialisterne	89.356 stemmer	5 mandater
Fremskridtspartiet	120.641 stemmer	6 mandater
Udenfor partierne	956 stemmer	0 mandater
I alt	3.362.010 stemmer	175 mandater
Færøerne		2 mandater
Grønland		2 mandater
		<hr/> 179 mandater

Stemmetal i Sønderjyllands amtskreds den 10. januar 1984

Stemmeprocent 87,7

Socialdemokratiet	47.596 stemmer	3 mandater
Radikale Venstre	6.690 stemmer	0 mandater
Konservative Folkeparti	44.608 stemmer	3 mandater
Retsforbundet	1.872 stemmer	0 mandater
Socialistisk Folkeparti	9.818 stemmer	1 mandater
Inter.-Social.-Arbejderparti	70 stemmer	0 mandater
Kommunistisk Parti	455 stemmer	0 mandater
Centrum Demokraterne	6.953 stemmer	0 mandater
Kristeligt Folkeparti	5.723 stemmer	0 mandater
Venstre	25.008 stemmer	1 mandater
Venstresocialisterne	1.506 stemmer	0 mandater
Fremskridtspartiet	9.104 stemmer	1 mandater
I alt	159.403 stemmer	9 mandater

Valgt i Sønderjyllands amtskreds

- Socialdemokratiet:** J. K. Hansen, fhv. minister
Poul Qvist Jørgensen, afdel.led.
Svend Taanquist, labor.mest.
- Konservative Folkeparti:** Kaj Ikast, major
Jens P. Rønholt, gårdejer
Svend Åge Petersen, rådg. ing.
- Socialistisk Folkeparti:** Inger Harms, kontorassistent
- Venstre:** Peder Sønderby, gårdejer
- Fremskridtspartiet:** Helge Dohrmann, entreprenør

Undervisningsministeriets udvalg vedrørende danske kulturelle anliggender i Sydslesvig

(Beskikkelse af 21. maj 1984 - efter folketingsvalget den 10. januar 1984)

S fhv. viceamtsborgmester Peter Gorrsen (formand), Gl. Færgevej 48, 6300 Gråsten	V folketingsmedlem, gårdejer Peder Sønderby, Ørderup, 6520 Toftlund
SF viceamtsskatteinspektør Rolf Lütken, Birkholmsvej 4, 2800 Lyngby	R generalkonsul, professor Troels Fink, Vægtergården 1, 6200 Åbenrå
K direktør, cand. polit. E. Haunstrup Clemmensen, (næstfmd.), Gl. Vartovvej 19, 2900 Hellerup	Sekretær: kontorchef C. E. Lautrup, Undervisningsministeriet, Direktoratet for de videre- gående uddannelser, Frederiksholms Kanal 26, 1220 København K. tlf.: 01 92 54 37.

AMT OG KOMMUNER

Sønderjyllands statsamt

Statsamtmand

Ole Perch Nielsen
H. P. Hanssensgade 42, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 12 36. Kontortid: 10-15,
samt torsdag 16-17. Lørdag lukket.

Tilsynsrådet for Sønderjyllands amt

H. P. Hanssensgade 42, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 12 36. Kontortid: 10-15,
samt torsdag 16-17. Lørdag lukket.

Sønderjyllands amtskommune

Amtsgården, Skelbækvej 2,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 50 50.

Amtsborgmester: Kresten Philipsen.
Amtskommunaldirektør: Finn Hansen.

Kort over Sønderjyllands amt

Amtsrådsmedlemmer pr. 1. januar 1986

- V Kresten Philipsen, amtsborgmester, gårdejer, »Lundtoftbjerg«, 6200 Åbenrå.
- A Dycke Hoff, 1. viceamtsborgmester, distriktsmontør, Farversmøllevej 125, 6200 Åbenrå.
- V Helge Jensen, 2. viceamtsborgm., overlærer, Landevejen 34, Døstrup, 6780 Skærbæk.
- V Chr. Ullerup Petersen, direktør, Kastanievej 3, 6520 Toftlund.
- A Børge Bisgaard Hansen, toldpatrujlemester, Ringgade 240, 6400 Sønderborg.
- C Sven Tarp, installatør, Jernbanesvinget 7, 6392 Bolderslev.
- V J. Kloppenborg-Skrumsager, gårdejer, Bejstruggård, Københavned, 6600 Vejen.
- A Knud Tejlgård Jensen, skoleinspektør, Rosenvej 29, Ullerup, 6400 Sønderborg.
- A Per Friis, lærer, Færgevej 71, 6100 Haderslev.
- C K. M. Laursen, major, Grønlandsvej 39, 6100 Haderslev.
- A Erik Oksborg, konsulent, Egevej 6, Hammelev, 6500 Vojens.
- F Jan Nøjsen, overassistent, Simmerstedvej 62, 6100 Haderslev.
- V J. Børsting-Andersen, reg. revisor, Vinkelvej 15, Rørkær, 6270 Tønder.
- V Edith Aalling, landbohusmoder, Selskærvej 5, 6560 Sommersted.
- A Chr. P. Johannsen, skoleinspektør, Nyboder 41, 6520 Toftlund.
- C Inger M. Poulsen, hjemmesygepl., Kirkepladsen 7, 6270 Tønder.
- A Heine Andersen, lærer, Birkevænget 2, Abild, 6270 Tønder.
- V Erik Rytter, statslandinspektør, Henrik Ibsens Vej 3, 6400 Sønderborg.
- S Hermann Heil, regnskabschef, Farversmøllevej 97, 6200 Åbenrå.
- A Else Jæger, sygeplejelærer, Rådyrvej 26, 6400 Sønderborg.
- V Andreas Madsen, gårdejer, Udsigtsvejen 22, 6510 Gram.
- B Ruth Nielsen, husmor, Østergade 19, 6270 Tønder.
- C Ernst Weng, skoleinspektør, Skovbrynet 29, 6400 Sønderborg.
- A Bente W. Tietlje, distriktssekr., Skovtoften 2, Havnbjerg, 6430 Nordborg.
- V Arne Kindberg, gårdejer, Nybølgård, Nybøl Bygade 3, 6230 Rødekro.
- A Karen Bertelsen, sygehjælper, Frejasvej 12, 6070 Christiansfeld.
- F Jan Hedegaard Petersen, landpostbud, Jomfrusti 3a st., 6400 Sønderborg.
- V Grete Zachariassen, husmor, Mølmark 27, 6310 Broager.
- Q Knud Olav Knudsen, dyrlæge, Solbakken 20, 6100 Haderslev.

Amtsprogramrådet

V. P. Leonhardt,
Carstensgade 90, 6270 Tønder.

Karlo Christensen,
Nygade 13, 6270 Tønder.

Jens Erik Rasmussen,
Eskærhøjvej 39c, 6100 Haderslev.

Poul Stenderup,
Kromai 109, Løjt Kirkeby, 6200 Åbenrå.

Claus Christensen,
Nyrøjsvej 6a, Lavensby, 6430 Nordborg.

Solvejg Buhrkall,
Vårvej 4, Ø. Lindet, 6630 Rødding.

Erling Åskov,
Højgade 13, 6630 Rødding.

Børge Buhl,
Tulipanvej 4, Bedsted,
6240 Løgumkloster.

Peter Holst,
Bregnegårdsvej 13, 6630 Rødding.

Otto Drimer,
Nørrevang 23, Løjt Kirkeby,
6200 Åbenrå.

Jørgen Nielsen,
Kirkevej 23, 6360 Tinglev.

Marion Nygaard,
Vejstruprødvej 6, 6093 Sjølund.

Philipp Iwersen,
Skovfennen 12, 6360 Tinglev.

Amtrådsmedlem Erik Rytter,
Ringriervej 23, 6400 Sønderborg.

Amtrådsmedlem
Børge Bisgaard Hansen,
Ringgade 240, 6400 Sønderborg.

Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2381 Lürschau.

Kommuner i Sønderjyllands amt

- Augustenborg kommune,**
6440 Augustenborg. Tlf. 04 47 15 82.
Borgmester: Regnar Liboriussen.
Kæmner: M. Thomsen.
- Bov kommune, 6330 Padborg.**
Tlf. 04 67 00 67.
Borgmester: Preben Johannsen.
Kontorchef: N. C. Andersen.
- Bredebro kommune, 6261 Bredebro.**
Tlf. 04 74 16 50.
Borgmester: Peter Kjær.
Kæmner: Gert Horn.
- Broager kommune, 6310 Broager.**
Tlf. 04 44 10 33.
Borgmester: Peter Nielsen.
Kæmner: Knud Møller.
- Christiansfeld kommune,**
6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 14 05.
Borgmester: Bent Skriver.
Kommunaldirektør: Jørgen E. Lund.
- Gram kommune, 6510 Gram.**
Tlf. 04 82 21 31.
Borgmester: Anton Paulsen.
Kommunaldirektør:
Keld Brøchner Nielsen.
- Gråsten kommune, 6300 Gråsten.**
Tlf. 04 65 12 30.
Borgmester: Uwe Nannsen.
Kæmner: N. Bahlke.
- Haderslev kommune,**
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 65 05.
Borgmester: Kurt Dørflinger.
Kommunaldirektør: Arne Otto Bak.
- Højer kommune, 6280 Højer.**
Tlf. 04 74 23 27.
Borgmester: Knud Hansen.
Kæmner: Thomas Uhre Knudsen.
- Lundtoft kommune, Felsted,**
6200 Åbenrå. Tlf. 04 68 55 11.
Borgmester: P. M. Buus Madsen.
Kommunaldirektør: Jens Bundesen.
- Løgumkloster kommune,**
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 45 11.
Borgmester: Hans Jessen Hansen.
Kæmner: R. Rømer.
- Nordborg kommune, 6430 Nordborg.**
Tlf. 04 45 04 15.
Borgmester: Jens Chr. Jensen.
Kæmner: Anton Nielsen.
- Nørre-Rangstrup kommune,**
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 19 34.
Borgmester: Chresten Jacobsen.
Kommunaldirektør:
Jacob Jacobsen Haugaard.
- Rødding kommune, 6630 Rødding.**
Tlf. 04 84 21 61.
Borgmester: Gunnar Juul.
Kommunaldirektør: Carlo Jensen.
- Rødekro kommune, 6230 Rødekro.**
Tlf. 04 66 28 75.
Borgmester: Erik Larsen.
Kommunaldirektør: Ervin Mølgård.
- Skærbæk kommune, 6780 Skærbæk.**
Tlf. 04 75 22 11.
Borgmester: Hans Bonde Møller.
Kommunaldirektør: H. Thomasen.
- Sundeved kommune, Avnbøvej 12,**
Ullerup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 46 12 16.
Borgmester: Chr. Møller.
Kæmner: Erik Petersen.
- Sydals kommune, Skovsholm 1,**
Hørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 44 52 20.
Borgmester: Thomas Jacobsen.
Kæmner: Poul-Erik Johansen.
- Sønderborg kommune,**
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 93 00.
Borgmester: Harry Christensen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Henning Neerhøj.
- Tinglev kommune, Tinglev Midt 2,**
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 40 39.
Borgmester: Hardy Knudsen.
Kommunaldirektør:
cand. jur. Morten Knudsen.

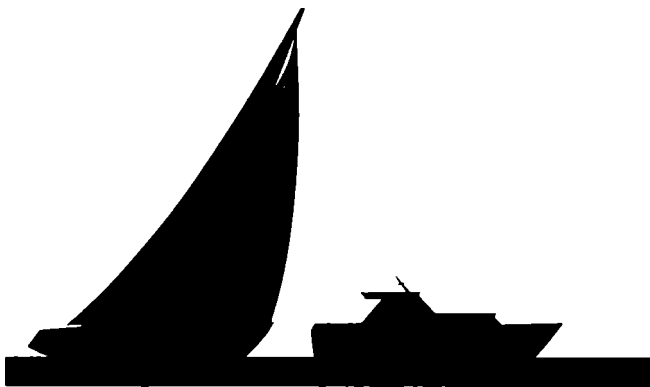
Tønder kommune, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 18 10.
Borgmester: Kurt Sandahl Sørensen.
Kommunaldirektør: Egon Nielsen.

Vojens kommune, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 07 54.
Borgmester: Peter Petersen.
Kommunaldirektør: Mogens Olsen.

Åbenrå kommune, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 12 00.
Borgmester: Jens Terp-Nielsen.
Kommunaldirektør: Ehlert B. Nielsen.

Kommuneforeningen
i Sønderjyllands amt.
Kommunekontoret, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 21 61.
Formand: Borgmester Gunnar Juul.
Sekretær:
Kommunaldirektør Carlo Jensen.

Bådfinansiering med bådforsikring til lav præmie

Kom og tal med os, før du skriver under på noget.

 ANDELSBANKEN
Vi arbejder med penge - for mennesker.

FORENINGER, ORGANISATIONER, INSTITUTIONER M. V.

Nationale og historiske foreninger m. v.

Sprogforeningen

Folkkehjem, Haderslevvej 7, Åbenrå.
Tlf. 04 62 11 50.
Kontortid: Tirsdag og fredag 16-18.

Sekretær: Lis Mågård.

Bestyrelse:

Formand: O. bibliot. Jørgen Mågård,
Svangkærvej 9, Smedeby, 6340 Kruså.
Tlf. 04 67 21 14 eller 04 67 34 54.

Skoleleder Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt
(Sydslesvig). Tlf. 009 49 4671 - 42 57.

Sognepræst Th. Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 12 27.

Direktør H. P. Jensen,
Åbakken 24, 6534 Agerskov.
Tlf. 04 83 36 35.

Fru gdr. Mette Jepsen,
Skovfennen 5, Rørkær, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 24 86.

Naturlæge Hermann Liebers,
Hochstrasse 11,
D-2390 Flensburg.
Tlf. 009 49 461 - 59 402.

Dommer Ditlev Nielsen,
Sundquistsgade 36, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 43 01 81.

Skoleforeningen

Formand: Gdr. Hans Schmidt,
»Sandet« 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 41 08.

Næstformand: Elsebeth Schmidt,
Tanderupgård, 6760 Ribe.

Kasserer: Bankass. Hanne Clausen,
Sydbanks afdeling, 6270 Tønder.

Sekretær: Fhv. gdr. Jens Friis Styrk,
Catharinasvej 22, Visby,
6261 Bredebro. Tlf. 04 76 32 81.

Grænseforeningen

Kontor: Peder Skramsgade 5,
1054 København K. Tlf. 01 11 30 63.

Fg. formand: Amtsskolekonsulent
Viggo Witt-Hansen, Rugvænget 16,
6600 Vejen. Tlf. 05 36 06 12.

Sekretær: Direktør, cand. jur.
O. M. Olesen.

Haderslev Vestre kreds:

Formand: Arne Juhl,
Højskolevænget 6, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 19 70.

Haderslev Østre kreds:

Formand: Fhv. skoleinspektør
Jørgen Pors, Sjællandsgade 13,
6500 Vojens. Tlf. 04 54 17 42.

Åbenrå kreds:

Formand: Skoleinspektør Ove Nissen,
Dalsmarksgade 3, Rinkeby,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 07 45.

Sønderborg kreds:

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanieallé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 49 13.

Tønder kreds:

Formand: Bagermester Chr. Buch,
Vinklen 12, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 51 64.

Grænseegnens Arbejdsudvalg

Formand: Lærer Knud Nielsen,
6261 Bredebro. Tlf. 04 74 12 31.

Sekretær: Lærer Tage Madsen,
6372 Bylderup. Tlf. 04 76 21 27.

Slesvigsk Samfund

Kontor: Kapelvej 17, 3. th.,
2200 København N. Tlf. 01 35 63 37.

Den Nordslesvigske Kvindeforening

Formand: Fru Mette Julius,
Algade 68, Frifelt, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 72 34.

Næstformand: Fru Kirsten Gjelstrup,
Hjarupvej 15, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 31 47.

Kasserer: Hedvig Møller,
Brobølvej 21, 6400 Sønderborg.

Sekretær: Inge Fogtmann,
Højgade 57, 6630 Rødding.

Hvilehjemmet: Havnebyvej 119,
6791 Kongsmark, Rømø.
Tlf. 04 75 52 14.

Historisk Samfund for Sønderjylland

Sekretariat og ekspedition:
Landsarkivet, Haderslevvej 45,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 46 83.
Åbningstid: 9-16, lørdag lukket.

Forretningsudvalg: Formand: landsarkivar Hans H. Worsøe, Åbenrå.
Næstformand: rektor Knud Fanø, Flensborg.
Kasserer: afdelingsleder Rasmus Callesen, Åbenrå.
Sekretær: lektor Henrik Fangel, Åbenrå.

Redaktionsadresser:

Sønderjyske Årbøger:

Artikelstof: Dorrit Andersen,
Landsarkivet for Fyn, Jernbanegade
36, 5000 Odense C. Tlf. 09 12 58 85.
Øvrige stof: Knud Fanø, Postboks 100,
6340 Kruså. Tlf. 009 49 461 22 331.

Sønderjysk Månedsskrift:

Henrik Fangel, Institut for sønderjysk
lokalhistorie, Haderslevvej 45,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 58 60.

Skriftrækken:

N. H. Kragh Nielsen, Rødding bibliotek
Kongevej 6, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 12 88.

Amtsudvalgsformænd:

Gårdejer Søren Rasmussen, Hygum-
skov, Rødding (Haderslev amtskreds).
Gårdejer E. Posselt, Møgeltønder,
(Tønder amtskreds)
Overlærer Hans H. Bang, Bov
(Åbenrå amtskreds).
Boghandler Briks Iversen, Baså,
Sønderborg (Sønderborg amtskreds).
Dr. Johann Runge, Flensborg
(Slesvig).

Øvrige medlemmer af styrelsen:

Advokat Svend Oksen, Skærbæk.
Stiftamtmand O. Perch-Nielsen.

Historisk Samfund for Als og Sundeved

Formand: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 46 63.

Sekretær: Museumsinspektør
J. Slettebo, Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 25 39.

Det unge Grænseværn (D. N. U.)

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24 a,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 49 13.

Næstformand: Gdr. Poul la Cour Møller,
Højbjerggaard, Fjordvej 7, Bækken,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 81 65.

**Bankrådgiveren,
kun i Privatbanken**

PRIVATbanken

GRAM AFDELING
Slotsvej 11 . 6510 Gram
Telefon 04 82 16 21

CIMBRIA

- en central for byggematerialer

6200 AABENRAA - TLF. 04 62 20 00

**padborg
boghandel**

v/ Launi Pedersen

Tlf. 04 67 31 08

BOGCENTRET VED GRÆNSEN

Sønderjydske litteratur i stort udvalg

**Thomsens
Boghandel**

STORETORV 2 . Aabenraa . Tlf. 04 62 37 20 . 04 62 22 29

KVALITET på TRYK

er ikke dyrere

AABENRAA BOGTRYKKERI

BOGTRYK - OFFSET

v/ Leif Mogensen

Aabenraa . Vestermarksvej 21 . Telefon 04 62 25 49

HOLM HANSEN'S BOGHANDEL

Løgumkloster - Telefon 04 74 35 57

Sønderjydsk Forsamlingshusforening

Formand: Hans Christian Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 64 74 71.

Næstformand: Boy Nissen,
Sønderbyvej 14, Møgeltønder,
6270 Tønder. Tlf. 04 77 83 50.

Kasserer: Holger Bonde,
Lysmosen 34, Marstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 57 52 74.

Sekretær: Karen Christensen,
Bøgevangen 9, 6541 Bevtøft.
Tlf. 04 54 43 49.

Landsforeningen af Forsamlingshuse i Danmark

Formand: Jens Chr. Bendorff,
Holmevej 3, Øster-Højst,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 77 51 23.

I bestyrelsen: Hans Chr. Hansen,
Havstedvej 33, Ravsted,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 64 74 71.

Institut for Grænseregionsforskning

Persillegade 6, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 55 50.

Forskningsledere:
mag.art. Henrik Becker-Christensen
cand.oecon. Valdemar Smith.

Naturhistorisk Forening for Sønderjylland

Formand: Cand. scient. Vagn Heckmann,
Birkevej 3, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 27 65.

Kræftens Bekæmpelse

Den Syd- og Sønderjydske Fond.
Formand: Sognepræst M. K. Hvalseø,
Hørup, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 44 53 25.

Dansk Kvindesamfund

Formand: Ingrid Lund Larsen,
Fuglebakkevej 10, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 46 33.

Slægtshistorisk Forening Sønderjylland

Formand: Jørgen Wangel,
Mosevang 29, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 75 33.

Sønderjydsk Idrætsforening

Formand: Claus Christensen,
Nyrøjsvej 6, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 19 21.

Forretningsfører: Jens Olesen,
Øbeningvej 5, Nr. Hostrup,
6230 Røddekro. Tlf. 04 66 92 69.

1. næstformand: Ingolf Skousen,
Mågevej 2, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 28 48.

2. næstformand og formand for
Fælles kursusudvalg: Elna Petersen,
Hasselvej 14, Hammelev, 6500 Vojens.
Tlf. 04 57 73 77.

Formand for skydning: A. T. Hansen,
Thrigesvej 94, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 60 69.

A/S Sønderjydsk Frøforsyning

FRØAVL og FRØHANDEL

Aabenraa - Telefon 04 62 30 47

Formand for gymnastik:
Anne Grethe Cornelsen,
Bøgelhusvej 7, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 81 80.

Formand for folkedans:
Jørgen H. Nissen, Hjartbro Byvej 8,
6541 Bevtoft. Tlf. 04 54 43 92.

Formand for idrætsudvalget:
Erik Stockholm, Hajstrupgade 53,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 42 42.

Foreningen er delt i 5 hovedkredse.
Formænd:
Midtsønderjyllands hovedkreds:
John Petersen, Bovlund
Nymarksvej 1, 6534 Agerskov.
Tlf. 04 83 35 55.
Haderslev østeramt:
Helge Moosmann,
Hjort Lorensensvej 47, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 14 43.

Åbenrå hovedkreds:
Kristian Kjær Nielsen, Sønderhavvej
13, Sønderhav, 6340 Kruså.
Tlf. 04 67 88 33.

Sønderborg hovedkreds:
Chr. Caspersen, Gammelmarksvej 16,
6310 Broager. Tlf. 04 44 17 42.

Tønder hovedkreds:
Svend Kristiansen, Nygade 15,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 59 70.

Røddingegnens Gymnastik- og Ungdomsforening

Formand: Trine Jørgensen,
Møgelmosevej 26 D, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 15 35.

Forretningsfører: Anna Bruun,
Skovvænget 17, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 10 17.

Formand for håndboldudvalget:
Thomas From, Galgetoftens 68,
6630 Rødding.

Formand for folkedanseudvalget:
Ole Sørensen, Lauenborgvej 11,
Stenderup, 6630 Rødding.

Formand for gymnastikudvalget:
Margit Rindom, Mojbølvej 4,
Øster Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 61 01.

Formand for volleyballudvalget:
Elin Jepsen, Skovvænget 1,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 24 15.

Formand for svømmeudvalget:
Peter Fredslund, Sdr. Hygum,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 53 05.

Formand for klub- og mødeudvalg:
Folmer Petersen, Nyvej 16,
6660 Lintrup.

Bund deutscher Nordschleswiger
Deutsches Generalsekretariat,
Vestergade 30, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 38 33.

Formand: Landmand Gerhard Schmidt,
Ladegårdskov, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 18 90.

Generalsekretær: Peter Iver Johannsen.

Deutscher Jugendverband für Nordschleswig

Vestergade 30, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 38 45.

Formand: Viceskoleinspektør
Armin Nickelsen, Skovfennen 16,
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 45 57.

Forretningsfører: Knut Lippert.

Deutscher Schul- und Sprachverein für Nordschleswig

Jørgensgård 5, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 41 03.

Formand: Landmand Andreas Bucka,
Hostrupvej 32, 6270 Tønder.
Tlf. 04 76 43 12.

Musik – Teater – Kunst

Sønderjyllands Symfoniorkester

Institutionens bestyrelse:

Stiftamtmand Ole Perch-Nielsen,
formand.

Administration:

Jørgen Billesbølle, forretningsfører.

Programudvalg:

Basunist Elvin Primdal Sørensen,
formand.

Adresse:

Musikhuset, Skovvej 16,
DK 6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 61 61.

Ib Niensens Fløjtekvartet

Ib Nielsen, Peter Fievé,
Børge Larsen, Urban Ericsson.

Henvendelse: Børge Larsen,
Primulavej 30, 6440 Augustenborg.
Tlf. 04 47 17 74.

Spillemandskvartetten

Torben Jensen: Violin.
Børge Larsen: Bratsch.
Kurt Flørup: Bas.
Henning Jensen: Klarinet.

Henvendelse: Tlf. 04 42 72 13.
Dalsvinget 6, 6400 Sønderborg.

Den sønderjyske Duo

Elin Bruun, Dybbølbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 58 86.
Thomas Jensen, Ertebjergvej 28,
6473 Tandslet. Tlf. 04 44 75 18.

Sønderjyllands Strygekvarter

v/ Arne Møller Jørgensen,
Dybbølbjerg 16, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 58 86.

Duo Klassik

Arne Møller Jørgensen, violin
Elin Bruun, klaver.

Henv.: Dybbølbjerg 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 48 68 86.

Collegium danicum

Thomas Jensen, fløjte
Arne Møller Jørgensen, violin
Johan Korsfeldt, bratsch
Finn Sigfusson, cello
Elin Bruun, piano/cembalo.

Henv. bedes rettet til:

Wilhelm Hansen Koncertdirection,
Gothersgade 9-11, DK-1123
København K. Tlf. 01 11 78 88
eller til: Collegium danicum,
Dybbølbjerg 16, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 48 68 86.

Den alsiske Blæserkvartet

Ib Nielsen, Tove Steensgård,
Henning Jensen, Søren Friis,
Henrik Soelmark.

Henvendelse: Ib Nielsen,
Skt. Jørgensgade 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 43 06 58.

Sønderjydsk Teaterforening

Formand: Preben Rasmussen, Viben 75,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 12 26.

Sekretær: Kai Hansen,
Borgm. Andersensvej 16,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 56 20.

Dansk Amatør Teater Samvirke

Landsformand: Bruno Gaston,
Fensmark, 4700 Næstved.
Tlf. 03 74 61 55.

Forretningsfører: Asger Hulgaard,
Blegevej 7, 8300 Odder.
Tlf. 06 54 08 31.

Redaktør af »Rampelyset«:
Bent Jacobsen, redaktionens adresse:
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.

Landssekretariat: Ladegårdskov 14,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 11 03.

Forlaget DRAMA,
Ladegårdskov 14, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 11 41.

**Christiansfeld Kunst- og
Museumsforening**

Formand: Fru Ilse Søgaard,
Lysetøbervej 3, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 11 11.

Haderslev Kunstforening

Formand: O. Gellert Nielsen,
Højgade 5, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 52 43.

Sønderborg Kunstforening

Formand: Lektor Karen Løvig,
Peter Graus Vej 5, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 18 16.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schröder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensborg.
Tlf. 009 49 461 - 1 79 53.

Massey Ferguson

6630 RØDDING 04 84 12 34*

**RØDDING
TØMMERHANDEL A/S**

Industrivej - 6630 Rødding - Telefon: 04 84 11 50

JELS AFDELING

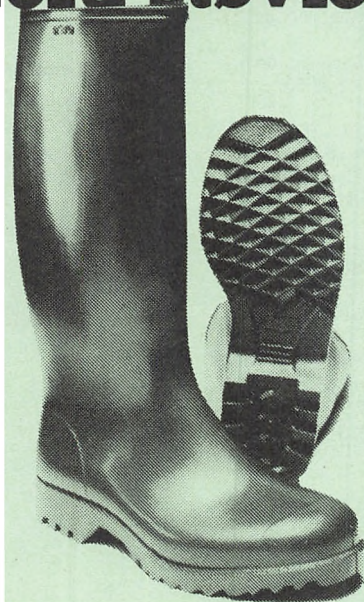
6630 RØDDING . TELEFON 04 55 21 28

BYGGEMARKED

Biblioteker

- Augustenborg, Augustenborg Kommunebibliotek, 6440 Augustenborg.**
Tlf. 04 47 16 71. Filialer i Asserballe, Fynshav, Notmark.
- Brødrebro, Brødrebro Bibliotek, 6261 Brødrebro.** Tlf. 04 74 14 28.
Filialer i: Ballum, Visby.
- Broager, Broager Bibliotek, 6310 Broager.** Tlf. 04 44 16 13.
Filial i: Egersund skole.
- Christiansfeld Bibliotek, Nørregade 12, 6070 Christiansfeld.**
Tlf. 04 56 18 37.
Filialer i: Aller, Fjelstrup, Hejls, Hjerndrup, Stepping, Taps, Vejstrup.
- Deutsche Bücherei, Åstrupvej 9, 6100 Haderslev.** Tlf. 04 52 15 29.
- Felsted, Lundtoft Kommunes Biblioteker, 6200 Åbenrå.** Tlf. 04 68 53 20.
Filialer i: Bovrup, Kliple, Søgård.
- Gram, Gram Bibliotek, Østergade 10, 6510 Gram.** Tlf. 04 82 19 70.
Filialer i: Arnum, Fole.
- Gråsten, Gråsten Bibliotek, 6300 Gråsten.** Tlf. 04 65 13 75.
Filialer i: Rinkenæs og Kværs.
- Haderslev, Haderslev Bibliotek, Bispegade 15-17, 6100 Haderslev.**
Tlf. 04 52 55 33. Filialer i: Halk, Hoptrup, Marstrup, Vilstrup, Øsby, Årø.
- Højer, Højer Bibliotek, Digeskolen, 6280 Højer.** Tlf. 04 74 26 86.
Filial i: Sdr. Sejerslev.
- Hørup, Sydals Kommunebibliotek, Holtvej 2, Hørup, 6400 Sønderborg.**
Tlf. 04 44 54 29.
Filialer i: Lysabild, Tandslet, Kegnæs.
- Løgumkloster, Løgumkloster Bibliotek, Storegade 16, 6240 Løgumkloster.**
Tlf. 04 74 30 42. Filialer i: Bedsted, Nr. Løgum, Ø. Højst.
- Nordborg, Nordborg Bibliotek, Løjtertoft, 6430 Nordborg.** Tlf. 04 45 03 36. Filialer i: Guderup, Havnbjerg samt bogbus.
- Padborg, Bov Bibliotek, Bovvej 4, 6330 Padborg.** Tlf. 04 67 34 54.
Filialer i: Holbøl, Kollund.
- Rødding, Rødding Bibliotek, Kongevej 6, 6630 Rødding.** Tlf. 04 84 12 88.
Filialer i: Hygum, Jels, Lintrup, Skodborg, Skrave, Øster Lindet.
- Rødekro, Rødekro Bibliotek, Vestergade 20, 6230 Rødekro.** Tlf. 04 66 26 23.
Filialer i: Gønner, Hellevad, Hjordkær, Hovslund.
- Skærbæk, Skærbæk Bibliotek, Falckvej 19, 6780 Skærbæk.** Tlf. 04 75 17 80.
Bibliotekssamarbejde mellem Skærbæk og Tønder kommuner. Bogbus med 12 holdsteder i kommunen uden for Skærbæk by.
- Sønderborg, Sønderborg Kommunes Biblioteker, 6400 Sønderborg.**
Tlf. 04 42 26 31. Filialer i: Ulkebøl (Torvet, Ulkebøl). Tlf. 04 42 82 58.
Dybbøl (på Dybbølskolen). Tlf. 04 48 84 88.
- Sønderborg Tekniske Bibliotek, Voldgade 5, (Indg.: Blegen 9) 6400 Sønderborg.**
Åbn.tider: man.-fre. 8-15.30, tors. till. 15.30-18.30 (1/9 - 30/4).
- Handelshøjskole Syd Biblioteket - Sønderborg Sdr. Landevej 30, 6400 Sønderborg.**
Tlf. 04 43 42 25.

Nu kan du få jægergrønne Nora støvler!

nora
- støvlestærk!

C. Borregaard Nielsen A/S

6200 Aabenraa . Telefon 04 62 29 50

Deutsche Bücherei, Rønhaveplads 12,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 57 65.

Tinglev, Tinglev Bibliotek, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 41 69. Filialer i: Bolderslev,
Bylderup-Bov, Ravsted, Rens.

Tønder, Tønder Bibliotek, Richtsensgade
10, 6270 Tønder. Tlf. 04 72 33 26.
Bibliotekssamarbejde mellem Tønder
og Skærbæk kommuner. Bogbus med
12 holdsteder uden for Tønder.

Deutsche Bücherei, Popsensgade 6,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 33 59.

Toftlund, Nørre Rangstrup Bibliotek,
Torvegade, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 13 03. Filialer i: Agerskov,
Arrild, Bevtoft, Branderup.

Vester-Sottrup, Sundeved Bibliotek,
Skolevej 21, Vester-Sottrup,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 48 72 42.
Filialer i: Nybøl og Ullerup.

Vojens, Vojens Bibliotek, Rådhuscentret
5, 6500 Vojens. Tlf. 04 54 16 80.
Filialer i: Hammelev, Jegerup,
Maugstrup, Nustrup, Over Jerstal,
Oksenvad, Skrydstrup, Sommersted,
Vedsted.

Åbenrå, Det sønderjydske Landsbiblio-
tek, Haderslevvej 3, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 25 62. Filialer i:
Løjt Kirkeby, Skolegade 23.
Tlf. 04 66 75 28.
Rugkobbøl, Farversmøllevej 28.
Tlf. 04 62 14 80.

Deutsche Büchereizentrale Apenrade,
Vestergade 30, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 11 58.

Sønderjyllands Amts Biblioteksforening
(Amtskreds af Danmarks
Biblioteksforening)

Formand: Konsulent Hans M. Bille,
Kirkegårdsvej 43, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 14 52.

Sekretær: Oplandsbibliotekar
Karl Posselt,
Det Sønderjydske Landsbibliotek,
Haderslevvej 3, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 25 62.

Bøger & Papir? så 04 65 1-2-3-4

Gråsten Boghandel ApS
Nygade 1 6300 Gråsten Tlf. 04 65 1-2-3-4

Undervisning

Ungdoms- og efterskoler

Agerskov Ungdomsskole, 6534 Agerskov.
Tlf. 04 83 33 15.

Forstanderpar: Inger og
Johs. Svenningsen.

Højer Ungdomsskole, 6280 Højer.
Tlf. 04 74 21 40.

Forstander Bodil Keldorff og
Daniel Eiler.

Kongeådalens Efterskole,
Dover, 6660 Lintrup. Tlf. 04 85 53 33.
Forstander Martin Ottosen.

Luthersk Missionsforenings Efterskole,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 36 52.
Forstander H. P. Mogensen.

Nordborg Slots Efterskole,
6430 Nordborg. Tlf. 04 45 15 28.
Forstander Arley D. Bastiansen.

Rens Ungdomsskole, 6372 Bylderup-Bov.
Tlf. 04 64 83 70.
Forstander Herluf Rølsfager.

Rinkenæs Ungdomsskole,
Rinkenæs, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 13 08.
Forstander Erling Mølgaard.

Skamlingsbanke Ungdomsskole,
6093 Sjølund. Tlf. 05 57 40 26.
Forstander Johannes Larsen.

Sommersted Ungdomsskole,
6560 Sommersted. Tlf. 04 55 41 68.
Forstanderpar:
Birgitte og Knud Erik Hansen.

Sundeved Ungdomsskole, Bovrup,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 68 03 11.
Forstander Kr. Kristensen.

Vojens Ungdomsskole, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 11 29.
Forstander Henning Balle.

Åbæk Efterskole, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 50 63.
Forstander Jørgen Kusk.

Deutsche Nachschule, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 68 20.
Forstander Horst Jacobsen.

Foreningen af Frie Ungdoms- og
Efterskoler:

Formand: Forstander Knud Brusgaard
Nielsen, Flakkebjerg 4200 Slagelse.
Tlf. 03 58 60 25.

Sekretariat: Vartov, Farvergade 27,
opg. K, 1463 København K.
Tlf. 01 12 86 80.

Højskoler og landbrugsskoler

Danebod Højskole, Fynshav,
6440 Augustenborg. Tlf. 04 46 41 12.
Forstander Mogens Hemmingsen.

Gråsten Landbrugsskole,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 10 24.
Forstander Filt Jensen.

Forsknings-Højskolen,
Ribe Landevej 3, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 09 60.

Forstander Bent Jensen og
Gerda Schlanbusch.

Hoptrup Højskole, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 57 52 13.
Forstanderpar:
Maja og Arne Bechmann.

Jaruplund Højskole, Jaruplund,
D-2390 Jaruplund-Wedding.
Tlf. 009 49 46 30 - 382.
Forstander Egon Rasmussen.

Løgumkloster Højskole,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 40 40.
Forstander Harald Nielsen.

Rødding Højskole, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 15 68.
Forstander Kirsten og Erik Overgaard.

Rønshoved Højskole, 6340 Kruså.
Tlf. 04 65 83 18.
Konst. forstander J. Dall.

Ildrætshøjskolen i Sønderborg,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 18 48.
Forstander Hans Jørgen Nielsen.

Højskolen Strand,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 21 60 og
04 42 85 90. Kontor daglig 8-16.
Forstander Oluf Steinlein.

Volkshochschule Tingleff,
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 48 20.
Forstander Horst Jacobsen.

Uge Folkehøjskole, Den nordisk-
europæiske folkelige højskole,
Uge, 6360 Tinglev. Tlf. 04 64 30 00.
Forstandere Myrna og Carl Vilbæk.

Kvindehøjskolen,
Visby, 6261 Bredebro. Tlf. 04 76 34 93.
Kollektivt ledet.

Tønder Landbrugsskole
6270 Tønder. Tlf. 04 72 41 00.
Konst. forstander
Kresten K. Skrumager.

Den Sønderjyske Højskole for
musik og teater,
Herstedgade 6-8, 6520 Toftlund.
Telefon 04 83 01 04.
Forstander Henrik Svane.

Løgumkloster Kirkemusikskole
Vestergade 13, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 40 70.
Rektor Peter Langberg,
Sølstedgaardvej 13 B,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 48 70.

Husholdningsskoler

Søgårdhus, Husholdningsskolen på
Flensborg Landevej 23, 6200 Åbenrå.
Forstander: Dorte Bindel.
Tlf. 04 68 78 29.

Sønderjyllands Husholdningsskole,
Præstegårdsvej 11, 6630 Rødding.
Forstander: Anne Pedersen.
Tlf. 04 84 25 00.

Forskellige

Løgumkloster Refugium,
Refugievej 1, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 33 01.
Forstanderpar
Martha og Kurt Andersen.

Den Sønderjyske Forening af
Menighedsrådsmedlemmer:
Formand: Lektor Aage Laursen,
Skinderbro 24, 6200 Åbenrå.

Sekretær: Forstander Boye Andersen,
Storegade 84, 6430 Nordborg.
Sdj. Landsstyrelsesmedlemmer:
Lektor Laursen,
Skinderbro 24, 6200 Åbenrå.
Viceskoleinsp. Bent F. Petersen,
Parkvej 11, Brøns, 6780 Skærbæk.

Landsforeningen af Menighedsråds-
medlemmer:

Formand: Henning Rasmussen,
Tjennemarkevej 17, 4952 Stokke-
marke. Tlf. 03 91 10 73.

Forenings kontor: Vesterbro Torv 1-3,
8000 Århus C.

Leder: Forretningsfører Anker Honoré.
Tlf. 06 19 70 77.

Amnesty International,
Frederiksborggade 1,
1360 København K. Tlf. 01 11 75 41.

Dansk Kirke i Udlandet,
Nørrevænget 43 B, Postboks 83,
5100 Odense C. Tlf. 09 13 95 31.
Postgiro 9 00 13 95.

Præsident: Biskop Johs. W. Jacobsen,
Nytorv 2, 3., 8800 Viborg.
Tlf. 06 61 18 12.

Formand: Sognepræst
Christian Dickmeiss, Platanvej 10,
5230 Odense M. Tlf. 09 12 56 78.

Generalsekretær og kasserer:
Egon Christiansen, Store Klaus 39,
5270 Odense N. Tlf. 09 18 20 17.

Landssekretær: Poul Fabricius,
Rørmaen 10, 5270 Odense N.
Tlf. 09 18 04 05.

Bestyrelsesmedlem i Sønderjylland:
Fru Gerda Dørflinger,
Lembckesvej 43, 2. tv., 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 51 35.

Teatergruppen Møllen
Møllepladsen 4, 6100 Haderslev.
Administrator: Torben René.
Tlf. 04 52 66 79 mellem kl. 11 og kl. 15.

**UNION
BANK**

i Flensborg siden 1875

Storegade 2
FLENSBORG
Telefon (00949461) 1 77 57
Telefax 17756

Søndergade 89
HARRESLEV
Telefon (00949461) 7 13 35

Banken for erhvervslivets nord-syd-kontakter!

**Mange danske virksomheder benytter sig af
DM - KONTI
hos os. - Det bringer store fordele for firmaet og dets kunder!**

Lokalhistoriske samlinger og arkiver

Landsarkivet for de sønderjyske Landsdele

Haderslevvej 45, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 58 58.
Åben 9-16, lørdag 9-17. Fra 15. 6.-15. 8.
dog lukket om lørdagen.
Landsarkivar Hans H. Worsøe.
Arkivarer Lars N. Henningsen og
Jørgen Witte.

Institut for sønderjysk lokalhistorie

(Historiske Samlinger)
Haderslevvej 45, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 58 60.
Åben: Tirsdag til fredag, kl. 10-14
og efter aftale.

Formand: Landsarkivar Hans H. Worsøe.

Leder: Lokalhistorisk konsulent
Henrik Fangel.

Augustenborg

Lokalhistorisk arkiv for Augusten-
borg kommune
v/ fuldmægtig Hans Lind,
Mosevænget 9, 6440 Augustenborg.

Bov

Bov Biblioteks lokalhistoriske samling
Bovvej 4, 6330 Padborg.

Historisk forening for Vis herred
v/ overlærer H. H. C. Bang,
Padborgvej 27, Bov 6330 Padborg.

Bredebro

Lokalhistorisk samling
Brede Bygade 14, 6261 Bredebro.

Broager

Lokalhistorisk forening for Broagerland
v/ Svend Hollensen
Mølmark 25, 6310 Broager.

Lokalhistorisk Arkiv
Møllegade 5, åbent tirsdag 16-18.
Telefon tirsdag 04 44 16 13.

Christiansfeld

Christiansfeld lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Nørregade 12,
v/ Ole Sørensen. Tlf. 04 56 18 37.

Fjelstrup lokalhistoriske afd.
under Fjelstrup Idrætsforening
v/ Vagn Rasmussen, Avnøvej 20,
Fjelstrup, 6100 Haderslev.

Gram

Lokalhistorisk arkiv for Gram kommune
v/ Karl Gunnar Gregersen,
Åvej 14, 6510 Gram.

Gråsten

Gråsten kommunes lokalhistoriske arkiv
Biblioteket, Ahlmannsparken,
6300 Gråsten.

Haderslev

Haderslev byhistoriske arkiv
Biblioteket, Bispegade 15-17,
6100 Haderslev.

Halk-Hejsager lokalhistoriske arkiv
v/ Verner Jensen,
Halkvej 134, 6100 Haderslev.

Højer

Højeregns Lokalhistoriske Arkiv
v/ Folmer Christiansen,
Strandvejen 16, 6280 Højer.

Lundtoft

Lokalhistorisk samling for Kliplev sogn
v/ gårdejer Jørgen Hansen,
Potterhusvej 7, Kliplev, 6200 Åbenrå.

Bovrup-Varnæs sognearkiv
v/ overlærer Ib Andersen, Reffstoft,
Lindeallé 7, Varnæs, 6200 Åbenrå.

Løgumkloster

Lokalhistorisk arkiv for Løgumkloster
kommune
v/ lærer Frede Gotthardsen,
Ringgade 15, 6240 Løgumkloster.

Nordborg

Lokalhistorisk arkiv
Løjtetoft 52, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 08 29.
Åbningstider annonceres i
dagspressen.

Rødding

Brændstrup Hjemstavnsforening
v/ Niels Kristensen, Låsledevej 18,
Brændstrup, 6510 Gram.

Hygum Hjemstavnsarkiv
v/ Aksel Fredslund,
Skolegade 4, Sdr. Hygum,
6630 Rødding.

Lokalhistorisk forening for Jels sogn
v/ Margit Ottosen,
Jelsvej 39, Grønnebæk, 6630 Rødding.

Lintrup lokalhistoriske udvalg
v/ radiotekniker Knud Pedersen,
Nyvej 1, 6660 Lintrup.

Rødding lokalhistoriske Arkiv
v/ bibliotekar Niels H. Kragh Nielsen,
Biblioteket, Kongevej 6,
6630 Rødding.

Skodborg Hjemstavnsforening
v/ fru Helga Hørlück,
Kirkevej 5, Skodborg, 6600 Vøjen.

Skrave Hjemstavnsforening
v/ Hans J. Matthiesen,
Skravevej 17, Københoved,
6600 Vøjen.

Lokalhistorisk Udvalg for
Øster Lindet Sogn
v/ gdr. Arne Buhrkal, Vråvej 4,
Øster Lindet, 6630 Rødding.

Lokalhistoriske foreninger i Haderslev amtskreds

Lokalhistorisk forening for Vojens
kommune
v/ Kurt Jespersen, Ternevej 12,
6500 Vojens.

Nykredit
dækker hele landet
– lokalt!

Nykredit
den nye danske kreditforening

Åstrupvej 13
6100 Haderslev
Tlf. 04 52 70 00

Lokalhistorisk forening for Oksenvad
v/ Ernst K. Svendsen, Vadstedvej 10,
6560 Sommersted.

Nørre Rangstrup lokalhistoriske arkiv
v/ Ejnar Friis, Østergade 48,
6520 Toftlund.

Historisk Udvalg H.J.V.R.III
v/ Mette M. Andersen, Rurup,
6520 Toftlund.

Hoptrup sogns lokalhistoriske forening
v/ Holger Bonde, Lysemosen 34,
Marstrup, 6100 Haderslev.

Øsby, Vonsbæk og omegns lokal-
historiske forening
v/ Lasse Petersen, Øsby 6, Øsby,
6100 Haderslev.

Moltrup sogneforening
v/ Tage Herskind, Bramdrup Bygade,
Bramdrup, 6100 Haderslev.

Vilstrup og omegns lokalhistoriske
forening
v/ Frede Scherrebeck, Sdr. Vilstrup
Bygade 40, 6100 Haderslev.

Haderslev og omegns Slægtsforsker-
forening
v/ Lizzie Knop, Christiansfeldvej 13,
6100 Haderslev.

Historisk samling i Hjerting
v/ Jes Friis, Hjertingskovvej 1,
Hjerting, 6630 Rødding.

Rødekro

Lokalhistorisk forening for Rødekro-
kommune
v/ Thomas Heisel,
Horsbyggårdevej 1, 6230 Rødekro.

Skærbæk

Historisk Samfund i Brøns
v/ hr. Godtfred Degn,
Astrupvej 68, 6780 Skærbæk.

Rejsby-arkivet
Formand: Ejendomsægler Niels L.
Petersen, Hovedvejen 33,
Kærbølling, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 33 64.

Historisk forening for Skærbæk
og omegn
H. E. Sørensen, Melbyhus,
Melbyvej 27, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 17 04.

Sundeved

Hjemstavnforeningen for Nybøl sogn
v/ fhv. gdr. Peter Petersen,
Tørvemosen 5, Stenderup,
6400 Sønderborg.

Lokalhistorisk forening for Sottrup sogn
v/ fmd. Jens Paulsen,
Sottrupsmark 3, 6400 Sønderborg.

Ullerup sogns hjemstavnforening
v/ Johannes Jørgensen,,
Kalvetoft 1, Ullerup, 6400 Sønderborg.

Sydals

Lokalhistorisk forening for Hørup sogn
v/ Hans Th. Tækker,
Nedergaden 18, Mjang,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 44 53 76.

Lysabild sognehistoriske forening
v/ fmd., skoleinsp. Viggo Vandkær
Thomsen, Lysabild Degnegård,
6470 Sydals. Tlf. 04 44 42 84.

Lokalhistorisk arkiv for Tandslet sogn
v/ gartner Sven Iversen, Østkystvej 117
Ertebjerg, 6470 Sydals.

Sønderborg

Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl-Ulkebøl-Sønderborg
Kirke Allé 9, tlf. 04 43 27 10
(ma. 9-12, on. 16-18) og
Ulkebøl-Centret, Torvet 2
(on. 19.30-21, fr. 10-12)
6400 Sønderborg.

Tinglev

Lokalhistorisk Arkiv for Tinglev
kommune
Hovedgaden 17, Bylderup Bov,
v/ bibliotekar Ester Feddersen,
Nørreagervej 6 A, 6360 Tinglev.

Tønder

Lokalhistorisk arkiv
Jomfrustien 8, Tønder.

Lokalhistorisk forening for
Tønder kommune.
Tlf. 04 72 12 27
att. Thorbjørn Heick,
Kirkepladsen 3, 6270 Tønder.

Åbenrå

Løjt sogns lokalhistoriske forening
sekr. Bent B. Thomsen,
Barsøvej 3, LøjtKirkeby, 6200 Åbenrå.

Åbenrå byhistoriske Forening.

Foreningens billedarkiv er anbragt i
Institut for sønderjysk lokalhistorie,
Åbenrå.

Sydslesvig

Den slesvigske Samlings arkiv
Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig
6340 Kruså.

Andels - Kartoffelmelsfabrikken

»Sønderjylland«

Tøndervej 3, 6520 Toftlund

Tlf. 04 83 13 43

Museer

Brødremenighedens Museum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-11.30, 14-17, mandag lukket. Besøg uden for disse tider efter aftale med S. Aa. Kjær Steffensen Kongensgade 41, 6070 Christiansfeld. Tlf. 04 56 26 22.

Sønderjysk Brandværnsmuseum,
Enkehuset, 6070 Christiansfeld.
Åben: Som Brødremenighedens Museum.

Frøsløvlejrens Museum,
6330 Padborg. Tlf. 04 67 65 57.
Ny åbningstid:
1/10-30/4: mandag-fredag 9-14
1/5 -24/6: tirsdag-søndag 9-16
Sommerferien: tirsdag-søndag 10-17
11/8-30/9: tirsdag-søndag 9-16.
Tlf. 04 67 65 57 kun i åbningstiden.

Bov Museum,
»Oldemorstofte«, Bovvej 2,
6330 Padborg. Tlf. 04 67 16 18.
Åbent 1/4 til 30/9 – onsdag og lørdag 15-17. (Besøg af selskaber og skoler udenfor disse tider efter aftale med P. Fejerskov, tlf. 04 67 13 27).

Højer Mølle- og marskmuseum,
6280 Højer. Tlf. 04 74 29 11.
Åben: 1.4.-31.10.: 10-16, fredag lukket.
Lejrskole- og gruppebesøg uden for åbningstiden kun efter aftale.
Tlf. 04 74 29 11 eller 04 74 25 13.

Midtsønderjyllands Museum,
Gram Slot, 6510 Gram.
Tlf. 04 82 10 00, aften evt. 04 82 24 24.
Åbent palmesøndag -1.11: Tirsdag-fredag 10-12 og 13-17. Lørdag, søn- og helligdage 10-17 og efter aftale. Mandag lukket.

Haderslev Museum, Dalgade 7,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 75 66.
Åbningstid:
Sommer (1/5-30/9): tirsd.-fred. 10-17,
lørd.-sønd. 12-17.
Vinter (1/10-30/4): tirsd.-sønd. 12-16.30.

Ehlers samlingen,
Slotsgade 20, 6100 Haderslev.
Åbningstider:
15/6 til 15/8: alle dage kl. 14-17.
16/8 til 14/6: tirsdag, torsdag, lørdag og søndag samt alle helligdage kl. 14-17.
Besøg eller studier herudover kan aftales på tlf. 04 53 08 58 – Slotsgade 20.

Museet Holmen, Østergade 13,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 41 65.
Åben: Påske til 30. juni samt 16. august til 1. november:
lørdage, søn- og helligdage kl. 14-17.
1. juli til 15. august samt efterårsferien: daglig 14-17.
Henvendelse ang. besøg udenfor disse tider: 04 74 41 65 eller 04 74 47 19.

Nationalmuseets Kommandørgård,
Juvrevvej 60, Rømø, 6791 Kongsmark.
Tlf. 04 75 52 76.
Åben 1/5-30/9 fra kl. 10.00-18.00.
Åben oktober fra kl. 10.00-15.00.
Mandage lukket.

Sønderjyllands Kunstmuseum og Tønder Museum, Kongevej 55,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 26 57.
Åben: Sommerhalvår: 10-17. Vinterhalvår: 13-17. Mandag lukket hele året.

Museet på Sønderborg Slot,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 25 39.
Åben: 1.5.-30.9.: 10-17. 1.10.-31.10: 10-16. 1.11.-31.3.: 13-16. 14.-30.4.: 10-16.

Åbenrå Museum,
H. P. Hanssensgade 33,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 26 45.
Åben: 1.6.-31.8.: 10-16, mandag lukket.
1.9.-31.5.: 13-16, mandag lukket.

Skærbækegnens Museum
Storegade 47, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 20 52. Leder: H. E. Sørensen, Melbyvej 27. Tlf. 04 75 17 04.

Flensborg Bymuseum,
Lutherplatz, Flensborg.
Åben: 10-13, 15-17. Søndag 10-13.
Mandag lukket.

Lyksborg Slot, Lyksborg.
Åben: 10-12, 14-16. Søndag
14-17. Mandag lukket.

Det slesvig-holstenske landsmuseum,
Gottorp Slot, Slesvig.
Åben: 9-17, mandag lukket.

Det slesvig-holstenske landsmuseum
for forhistorie og tidlig historie,
Gottorp Slot, Slesvig.
Åben: 9-17, mandag lukket.

Nissen-Haus, det nordfrisiske museum,
Herzog Adolfstrasse 25, Husum.
Åben: 10-12, 14-17. Søndag 10-17.

Det slesvig-holstenske Frilandsmuseum
Rammsee 23, Kiel.
Åben: 9-17. Mandag lukket.
16.11.-31.3. kun søndag 10-16.

Nolde-museet,
Seebüll ved Neukirchen.
Åben: 1.3.-30.11.: 10-18.

Slesvig Bymuseum, Frederiksstrasse,
Slesvig.

Isted Mindehal, Isted.

Hjemstavns museet, det gamle rådhus,
Rendsborg.

Jernkunstmuseet, Carlshütte,
Büdelisdorf ved Rendsborg.

Frisisk Hjemstavnsmuseum,
Osterweg 76, Nibøl.

Ostenfeld-gården, Nordhusumstrasse,
Husum.

Ejdersted Hjemstavnsmuseum,
St. Peter.

Häberlin-Frisermuseum,
Vyk på Før.

Silds Hjemstavnsmuseum, Keitum.

Burg Hjemstavnsmuseum, Fehmern.
Museer i Sydslesvig er i reglen
lukket om mandagen.

Flensborg Søfartsmuseum,
Schiffbrücke 39, Flensborg.
Åben: Tirsdag-lørdag 10-13 og 15-17,
søndag 10-13. Mandag lukket.

Naturzentrum Nordfriesland,
Bahnhofstrasse 23, tlf. 04671/4555,
2257 Bredstedt.
Fra maj til september dagligt åbent
fra kl. 14.00 til kl. 18.00.
Ved aftenforanstaltninger også fra
kl. 19.00-22.00.

Vikingsmuseet Hedeby
Åben: 10-17.30. Tirsdag lukket.

LAURSEN · TØNDER

TH. LAURSENS BOGTRYKKERI A/S

BOX 133 · 6270 TØNDER · TLF. 04 72 15 50

Landbrug

Jordbrugsdirektoratet

Sankt Annæ Plads 19,
1250 København K. Tlf. 01 15 61 31.
Direktør J. Priemé.

Kontor i Tønder: Allégade 4,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 13 80.
Kontorchef Knud Aavang Jensen.

Teknisk afdeling:
Afdelingsleder Aksel Pedersen.

Jordlovsudvalget

Formand:
Gårdejer Søren Jensen,
Bygaden 42, Hasseris, 9000 Ålborg.
Tlf. 08 18 10 62.

Medlem for Sønderjyllands amt:
Husmand Poul Rosager-Hansen,
Kravlund Møllevej 14, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 40 67.

Jordbrugskommissionen for Sønderjyllands amtskommune:

Formand:
Husmand Poul Rosager-Hansen,
Kravlund Møllevej 14, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 40 67.

Medlemmer:
Husmand Holger Hjort-Pedersen,
Hærvejen 62, Bommerlund,
6330 Padborg. Tlf. 04 67 21 78.

Gårdejer Jørgen Jensen,
V. Åbøllingvej 8, V. Åbølling,
6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 32 70.

Viceformænd:
Gårdejer Nis V. Christensen,
Nordborgvej 63, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 10 31.

Husmand Niels Nielsen,
Sofiedalsvej 33, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 67 66 89.

Tiltrædende formand i henhold
til jordfordelingsloven:
Dommer Ib Lind Larsen,
Haderslev civilret.

Realkreditkyndigt medlem:
Landmand Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, Vester Terp,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 33 83.

Landbrugsrådet

Kontor: Axelborg, Axeltorv 31,
1609 København V. Tlf. 01 14 56 72.
Præsident: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 08 63 16 90.
Direktør: K. Ejler.

Det kgl. danske

Landhusholdningsselskab

Rolighedsvej 26, 1958 Frederiksberg C.
Tlf. 01 35 02 27.

Ledende præsident:

Professor, dr.med.vet.
A. Neimann-Sørensen, R.,
Rolighedsvej 25, 1958 Frederiksberg C
(Ledende præsident f. 1986/87).

Bestyrelsesmedlemmer i Sønderjylland:
Forstander Kr. Hardy Knudsen,
Surreroj 7, 6372 Bylderup Bov.

Det danske Hødeselskab

Hovedkontor: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 06 62 61 11.

Direktør K. Sandahl Skov.

Formand: Hofjægmester, godsejer
O. von Lowzow, R.,
Estruplund, 8950 Ørsted.

Grundforbedringsafdelingen

Viborg: Klostermarken 12,
postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 06 62 61 11.

Afdelingschef Søren Stisen.

Haderslev: Teaterstien 4,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 58 80.
Distr.chef Chr. Nielsen.

Sønderborg: Agtoftsvej 4, Ulkebøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 19 07.
Filialleder Kr. Pedersen.

Tønder: Ribe Landevej 34,
6270 Tønder. Tlf. 04 72 23 61.

Filialleder J. Schøler.

Skovbrugsafdelingen
Viborg: Postboks 110, 8800 Viborg.
Tlf. 06 62 61 11.
Afdelingschef Peter Friis.
Sønderjylland: Brøndlundvej 2,
6500 Vojens. Tlf. 04 85 16 00.
Skovrider L. Nannestad.

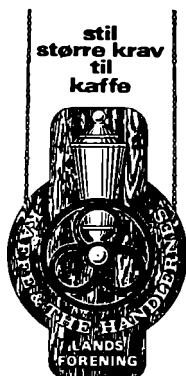
Grænseforeningens Landbrugsudvalg
Formand: Forstander Filt Jensen,
Gråsten Landbrugsskole,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 10 24.

H. E. Sørensen
SØNDERJYLLANDBESKRIVELSE
(6 bind) ...smukke gavebøger . pr. stk. **120,00**

GÅGADENS BOGLADE

Perlegade 31 - Sønderborg
Tlf. 04 42 13 31

- og husk

Kaffen
skal være fra

J. LAURIDSEN

KAFFEFORRETNING

Søndergade 17 . Aabenraa . Telefon 04 62 10 28

Landboforeninger

De danske Landboforeninger

Kontor: Axelborg, Vesterbrogade 4 A4,
1620 København V. Tlf. 01 12 75 61.

Formandskab:

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, Østrup, 9600 Års.

Tlf. 08 63 16 90.

1. viceformand: Gdr. Lars J. Larsen,
Vestermarie, 3720 Åkirkeby.

Tlf. 03 97 21 71.

2. viceformand: Gdr. Axel Ladegaard
Jensen, Grønvang, Børkopvej 11,
Pjedsted, 7000 Fredericia.

Tlf. 05 95 41 14.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Torben Bagge Hansen,

Abildgård, Fjelstrupvej 118,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 61 44.

Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgårdsvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 04 64 73 57.

Foreningen af Jydske Landboforeninger

Kontor: Kongsgårdsvej 28, 8260 Viby J.
Tlf. 06 11 08 88.

Formand: Proprietær H. O. A. Kjeldsen,
Lerkenfeldt, 9600 Års. Tlf. 08 63 16 90.

Sønderjyder i bestyrelsen:

Gdr. Torben Bagge Hansen,
Abildgård, Fjelstrupvej 118,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 61 44.

Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormsgård, Stormsgårdsvej 38,
6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 64 73 57.

Fælleslandboforeningen for Nordslesvig

Formand: Torben Bagge Hansen,
Abildgård - Fjelstrupvej 118,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 61 44.

Sekretær: Gunnar Fink, Landbogården,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 01 01.

Den nordslesvigiske Landboforening

Formand: Gdr. Niels Schultz,
Kastbjerggård, Tornumvej 28,
6660 Lintrup. Tlf. 04 85 53 08.

Sekretær: Chr. Paulsen,
Sdr. Tingvej 6, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 17 65.

Haderslev Amts Landboforening

Kontor: Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 04 31.

Formand: Gdr. Torben Bagge Hansen,
Fjelstrupvej 118, Fjelstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 58 61 44.

Sekretær: Konsulent N. P. Bladt,
Åstrupvej 36, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 04 31.

Nr. Rangstrup Herreds Landboforening

Formand: Gdr. Henning Duedahl,
Horsbyvej 7, Rangstrup,
6534 Agerskov. Tlf. 04 54 91 10.

Sekretær: Konsulent F. Dyhr,
Ørderup Kirkevej 50, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 22 11.

Åbenrå Amts Landboforening

Formand: Gdr. Johan Andresen,
Perbølvej 5, Perbøl, 6200 Åbenrå.

Sekretær: Konsulent Hans Lausten
Hansen, Landbogården, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 01 01.

Vis Herreds Landboforening

Kontor: Nederbyvej 1a, Hokkerup,
6382 Tørsbøl. Tlf. 04 65 82 12.

Formand: Gdr. Ebbe Fink-Nielsen,
Buskmose, Buskmosevej 27,
Rinkenæs, 6300 Gråsten.

Sekretær: Konsulent
Bent Laue Petersen,
Melskovvej 15, Rinkenæs,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 03 12.

Den sundevedske Landboforening

Formand: Gdr. Tøge Tychsen, Krammark,
6310 Broager. Tlf. 04 44 17 46.

Clausen-bøger

ANDR. CLAUSEN BOGHANDEL ApS.

Tlf. 04 42 38 00 - 6400 SØNDERBORG

Jeppe
GAARDE

Tlf. 04 83 13 53 - 6520 Toftlund

LOKALHISTORISKE BØGER:

Schmidt Petersen: <i>Optegnelser fra en bevæget tid</i>	kr. 54,00
Anders Johnsen: <i>Fra et sønderjydsk arbejderhjem</i>	kr. 51,00
Mikkel Lund: <i>Om Stinne Wind og Julle Præst</i>	kr. 35,00
H. V. Gregersen: <i>Egnen omkring Vojens (indb.)</i>	kr. 168,00
Chr. Seeberg: <i>En jensejers jul. Digte i Røddingmål</i>	kr. 19,00
Aage Gram: <i>Fra Flintepil til Hagpatron</i>	kr. 32,50

P.J. SCHMIDT A/S

VESTERGADE 14 - 6500 VOJENS

04 54 12 26

Sekretær: Gdr. Jørgen Frandsen,
Cosmusgård, Bøgevej 1, Nybøl,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 48 77 62.

Als Nørherreds Landboforening

Formand: Gdr. Georg Clausen,
»Graagård«, Rambøgevej 3,
Pøl, 6430 Nordborg. Tlf. 04 45 13 15.

Sekretær: Konsulent Aage Johansen,
Hulvej 2, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 03 00.

Den alsiske Landboforening

Formand: Hans Jørgen Clausen,
Kettingskov, Østkystvej 2,
6440 Augustenborg. Tlf. 04 46 41 77.

Sekretær: Hans Marcussen,
»Langmosegård«, Kanalvej, Hundslev.
6440 Augustenborg. Tlf. 04 46 47 50.

Det bl. distrikts Landboforening

Formand: Jørgen Rode Andersen,
Ribe Landevej 79, 6270 Tønder.

Sekretær: Per Emdal,
Åbenråvej 22, 6240 Løgumkloster.

Landboforeningen for Løgumkloster og Omegn

Formand: Gdr. Carl Martin Olesen,
Visbjergvej 23, Visbjerg,
6240 Løgumkloster.

Sekretær: Gdr. Jørn Outzen,
Skansen 8, Ellum, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 31 38.

Landboforeningen for Skærbæk og Omegn

Formand: Gdr. Per Frandsen,
Store Kæpslund, Øster-Gasse.
6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 16 03.

Sekretær: Landbrugsled. Ejner Nielsen,
Statsfængslet Renbæk,
6780 Skærbæk. Tlf. 04 83 41 18.

Vestslesvigs Landbrugscenter

Åbenråvej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 42 88.

Formand: Gdr. Jørgen Rode Andersen,
Ribe Landevej 79, Tønder.

Tlf. 04 72 33 89.

Sekretær: Konsulent Per Silius Emdal.

Slogs Herreds Landboforening

Formand: Gdr. Thorkild Dahl Nielsen,
Stormgårdsvvej 38, 6372 Bylderup Bov.
Tlf. 04 64 73 57.

Sekretær: Konsulent Per Emdal,
Vestslesvigs Landbrugscenter,
Åbenråvej 22, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 42 88.

Landwirtschaftlicher Hauptverein für Nordschleswig

Formand: Gdr. Fedder P. Hindrichsen,
Tøndervej 1, 6280 Højer.

Sekretær: Pl.kons. Claus Erichsen,
Skibbroen 6 II, 6200 Åbenrå.

Matrikeldirektoratet – sønderjysk afdeling

Afdelingskontor i Åbenrå:
Bjerggade 6, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 93 55.

Afdelingschef: Jens Wolters.
Herunder hører:
Teknisk sektion i Toftlund, Skovvej 8,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 10 22.

De sønderjyske

landinspektørkontorer:

Åbenrå: Bjerggade 6, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 37 55.

Statslandinspektør: Bjarne Albinus.
Område: Åbenrå, Rødekro,
Lundtoft og Bov kommuner.

Haderslev-Toftlund: Moltrupvej 1,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 16 11.

Statslandinspektør: Jes Ryttersgaard.
Område: Haderslev, Christiansfeld
(bortset fra Hejls, Taps og
Vejstrup sogne), Vojens, Nørre Rang-
strup, Gram og Rødding kommuner
samt Hviding, Roager og Spandet
sogne i Ribe kommune.

Daglig leder af Toftlund-kontoret:
Landinspektør H. Marott Poulsen,
Skovvej 8, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 10 22.

Sønderborg: Ringridervej 23,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 36 36.
Statslandinspektør: Erik Rytter.
Område: Nordborg, Augustenborg,
Sydals, Sønderborg, Sundevad,
Broager og Gråsten kommuner.

Tønder: Ribe Landevej 30, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 10 34.
Statslandinspektør: (vakant).
Område: Tønder, Højer, Bredebro,
Skærbæk, Løgumkloster og
Tinglev kommuner.

LAUSTEN ISENKRAM

Nygade 16, Gråsten, tlf. 04 65 10 44

KØB SALG BYTTE

– sikkert resultat
opnår De
bedst med en annonce i

ugeavisen
for MIDTSØNDERJYLLAND

Vestergade 35
6520 Toftlund
☎ 04 83 19 90

12.600

ugeavisen
for MIDTSØNDERJYLLAND

<p>EFTERÅRS SLACKS</p> <p>88.00 68.00 68.00 100.00</p> <p>Forstlevninger spør på forhånd!</p>	<p>KLADDEBOK</p> <p>78.00 8.00 15.00 2.00 15.00 1.00</p> <p>KLADDEBOK</p> <p>27.80</p> <p>KLADDEBOK</p> <p>29.80</p> <p>KLADDEBOK</p> <p>39.90</p> <p>KLADDEBOK</p> <p>43.90</p> <p>KLADDEBOK</p> <p>22.00</p>
---	--

12.600

Husmandsforeninger

Danske Husmandsforeninger

Kontor: Vester Farimagsgade 6,
1606 København V. Tlf. 01 12 99 50.

Formand: Husmand Chr. Sørensen,
Tirslundvej 11, Tirslund, 6670 Holsted.
Tlf. 05 39 25 57.

Sønderjyder i bestyrelsen:
Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 31 69.

Jyske Husmandsforeninger

Kontor: Viborgvej 128, 8210 Århus V.
Tlf. 06 15 52 33.

Formand: Hans Larsen-Ledet,
Ejstrup Møllevej 17, Asferg,
8990 Fårup. Tlf. 06 47 81 31.

Sekretær: Olav Povlsgaard,
Bispevænget 11, 8464 Galten.
Tlf. 06 94 41 70.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeninger

Kontor: Markledgade 17, 6240 Løgum-
kloster. Tlf. 04 74 32 29.

Formand: Husmand Peter Petersen,
Tørvebjergvej 2, Ellum Mark,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 74 31 69.

Sekretær: Konsulent Erik Christensen,
Markledgade 17, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 32 29.

Haderslev Østeramts Husmandsforeninger

Formand: Arne Sørensen,
Fjelstrupvej 79, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 58 64 82.

Sekretær: Husmand Svend Aage Peter-
sen, Christiansfeldvej 124,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 10 99.

Haderslev Vesteramts Husmandsforeninger

Formand: Husmand Ole Brink,
Hølleskov, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 17 12.

Sekretær: Husmand Erich Erichsen,
Bovlund Nymark, 6534 Agerskov.

Sønderborg Amts Husmandsforeninger

Formand: Hans Chr. Brink,
Folehaven 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 81 69.

Tønder Amts Husmandsforeninger

Formand: Husmand Hans P. Bjørn,
Noldevej 42, 6372 Bylderup-Bov.
Tlf. 04 76 22 58.

Husmandsforeningerne

Åbenrå-kredsen:

Formand: Husmand Knud Strøm,
Øster Løgumvej 63,
Genner, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 69 87 41.

Husholdningsforeninger

De samvirkende danske Husholdningsforeninger

Landsformand: Gyriith Bahner,
Svinget 26, 4840 Nr. Alslev.
Tlf. 03 83 45 11.

Sekretariat: Dronning Emmasvej 11,
4000 Roskilde. Tlf. 02 35 02 86.

Medlem af bladudvalget: Birte Thyssen,
»Egede«, Allerupvej 24, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 14 21.

Sønderjyllandskredsen af D. s. d. H.:

Formand: Karen Margrethe Schultz,
Kastbjerggård, Tornumvej 28,
6660 Lintrup. Tlf. 04 85 53 08.

Det sønderjydske Husholdningsrepræsentantskab

Formand: Katrine Rodenberg,
Vester Terp 10, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 33 83.

De samvirkende sønderjydske Husmandsforeningers husholdningsudvalg

Amtsformand: Tove Ketelsen,
Vongshøjvej 4, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 38 78.

Konsulent: Inga Boldt, Rundkærvej 6,
6630 Rødding. Tlf. 04 84 11 65.

Lokalforeningernes formænd:
Arrild: Helga Nissen, Rurup Møllegård,
Skovlundvej 5, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 51 53.

Emmerske-Ellehus: Astrid Fosgerau,
Åbenråvej 7, Adelvad, 6270 Tønder.
Tlf. 04 76 42 81.

Nørre Rangstrup: Else Larsen,
Kærmoesevej 6, Stenderup,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 14 82.

Rise: Marie Asmussen, Sivkærvej 3,
Søest Mark, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 20 61.

Rødding-Gram: Ruth Gram,
Holtvej 2, V. Lindet, 6510 Gram.
Tlf. 04 82 16 99.

Sundeved: Lis Raeder,
Tansellevej 25, Tanselle,
6470 Sydals. Tlf. 04 44 79 77.

Haderslev Amts Landbohusholdningsforening

Formand: Sonja Besendahl,
Ribevej 43, Skrydstrup,
6500 Vojens. Tlf. 04 54 20 05.

Nørre Rangstrup Hørrøds Husholdningsforening

Formand: Fru Elisabeth Prahll,
Præstegården, Kirkevej 4,
6535 Branderup.

Løgumkloster og Omegns Husholdningsforening

Formand: Annemarie Olesen,
Visbjergvej 23, 6240 Løgumkloster.

Det blandede distrikts Husholdningsforening

Formand: Sonja Hansen, Hovlundgård,
6261 Bredebro. Tlf. 04 74 11 92.

Sammensluttede Sønderjydske Husholdningsforeninger

Kredsformand: Inger M. Thaysen,
Nybøl Bygade 6, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 65 69.

Lokalformænd:
Bedsted Lø: Eva Kragelund,
Bjergvej 6, Bedsted Lø,
6240 Løgumkloster. Tlf. 04 77 71 63.
Bjolderup: Frida Carstensen,
Mellerup Toftevej 2, 6392 Bolderslev.
Tlf. 04 66 66 78.

Egvad: Karen Petersen,
Egvadvej 4, Nr. Hostrup, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 66 24 33.

Ensted: Elin Sørensen,
Buen 118, Stubbæk, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 66 31 55.

Felsted: Jutta Schmidt,
Nygade 26, Felsted,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 68 54 66.

Genner: Anna Friis,
Kirkevænget 9, Genner,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 69 86 38.
Hellevad: Jonna Petersen,
Ørslevvej 28, Hellevad, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 93 25.
Hjordkær: Inger M. Thaysen,
Nybøl Bygade 6, 6230 Rødekro.
Hovslund: Cathrine Haugaard,
Rugbjergvej 24, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 68 44 44.
Kassø: Jytte Katborg, Kassøvej 46,
Kassø 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 64 96.
Kværs: Susanne Bensen, Nørretoft 12,
Kværs, 6382 Tørsbøl.
Tlf. 04 65 94 01.
Løjt: Kirstine Andersen, »Lilleholt«,
Nørbyvej 88, Løjt, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 66 73 73.
Nordals: Petra Jørgensen,
Hindbærvej 2, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 19 41.
Sydals: Kirsten Schmidt,
Lambjergvej 6, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 44 53 78.
Vis Herred: Ellen Christiansen,
Kragelundvej 28, 6330 Padborg.
Tlf. 04 67 66 50.

Broager og Omegns Husholdningsforening

Formand: Fru Annemarie Mortensen,
Nejsvej 18, 6310 Broager.
Tlf. 04 44 16 78.

Kegnæs Husholdningsforening

Formand: Fru Ingeborg Christensen,
Nymark, Østerby, 6470 Sydals.
Tlf. 04 46 53 44.

Sundeved Husholdningsforening

Formand: Fru Kirsten Andresen,
Snogbæk Nederby 9, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 48 73 90.

Slogs Herreds Husholdningsforening

Formand: Rigmor Lauridsen,
Agertoften 18 Jejsing, 6270 Tønder.
Tlf. 04 76 43 58.

Dybbøl Sogns Husholdningsforening

Formand: Fru Erica Hansen,
Sandbjergvej 2, Stougaard,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 48 62 80.

Lysabild Husholdningsforening

Formand: Fru Lilian Fangel,
Lillehave 21, Lysabild, 6470 Sydals.
Tlf. 04 44 45 54.

Husdyrbrugsorganisationer

Sønderjydsk Avlsforening for sortbroget dansk Malkekvvæg

Formand: Gdr. Eskild Wind,
Nørregård, Hjerting, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 14 66.

Salgsdirektør: Gdr. A. M. Lund, Poppen-
bøl, 6280 Højer. Tlf. 04 74 81 11.

Salgsdirektør: W. Sønnichsen,
Søndergade 25, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 21 79.

Kreatureksportforeningen for Nordslesvig

Formand: Gdr. Adolf Lund, Byvang,
6280 Højer. Tlf. 04 74 22 62.

Avlsforeningen Den jydsk Hest

Kontor: Kongsgårdsvej 28, 8260 Viby J.
Tlf. 06 11 08 88.

Formand: Gdr. Niels Busk,
Kolstrupvej 4, 8581 Nimtofte.

Bestyrelsesmedlem fra Sønderjylland:
Thorkild Thomsen, Djernæsvej 25,
6100 Haderslev.

Sønderjysk Fællesledelse af Kvægavl

Kontor: Østergade 11,
6500 Vojens. Tlf. 04 54 00 00.

Formand: Bent Holsteen Jessen,
Ribevej 6, Brunde, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 21 03.

Landsudvalget for Fjerkræ

Slagtekyllinger:
Anker Ammitzbøll,
Konsulenttjenesten, Middelfart.
Tlf. 09 41 02 00.
Bopæl: Vestervang 15, 6230 Rødekro.
Tlf. 04 66 23 12.
Arbejdsområde: Sønderjylland og Fyn.

Rugeægproduktion:
Sønderjylland.

Konsumægproduktion:
Keld Juul Nielsen,
Konsulenttjenesten, Middelfart.
Tlf. 09 41 02 00.
Arbejdsområde: Sønderjylland og Fyn.

Kalkuner, gæs og ænder:
Christian Høg, Konsulenttjenesten,
Middelfart. Tlf. 09 41 02 00.
Bopæl: Præstevænget 3, Nim,
8700 Horsens. Tlf. 05 67 13 67.
Arbejdsområde: Hele landet.

Teknik:
Palle V. Larsen og Lars H. Thomsen,
Konsulenttjenesten, Middelfart.
Arbejdsområde: Hele landet.

Produktionskonsulent:
Jørgen Hald, Konsulenttjenesten,
Middelfart. Tlf. 09 41 02 00.

Mejeriforeninger

De danske Mejeriers Fællesorganisation

Kontor: Frederiks Allé 22, 8000 Århus C.
Tlf. 06 13 26 11.

Formand: Gdr. Thomas Jørgensen,
Dorthealund, Pjedsted,
7000 Fredericia. Tlf. 05 95 40 71.

Direktører: A. Tirsgaard (adm.)
og L. Raun.

Det Sydjyske Mejeribrugs Samarbejdsregion

Formand: Gdr. Nis P. Hansen,
Krusgaard, Saksborgvej 10,
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 45 72.

Sekretær: Mejerikonsulent
N. Bruun Johannessen,
Margrethevej 33, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 14 31.

Skovbrug

Skovdyrkerforeningen Sønderjylland

Formand: Gdr. Peter Madsen, Nygård,
Stevningnorvej 19, Stevning.
Tlf. 04 45 86 08.

Konsulent: Skovrider Edv. Hvidt,
Felstedskov, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 68 54 11.

Sydøstjysk Skovdyrkerforening

Formand: Gdr. Jens Otto Gæmelke,
»Røjgård«, Egholtvej 38, 6600 Vejen.
Tlf. 05 55 50 10.

Konsulent: Skovrider Kjeld Ramsing,
Stranden 8, Rebæk, 6000 Kolding.
Tlf. 05 52 58 27.

Småskovenes Salgsforening

Formand: Gdr. Nis Jessen, Årslev,
6230 Rødekro. Tlf. 04 66 67 42.
Skovrider Edv. Hvidt,
Felstedskov, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 68 54 11.

Slagterier

Andelsslagterier

Slagteriregion SYD, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 12 11.

Formand: Gdr. Kresten Bonefeld,
Langagergård, Pøl, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 14 12.

Direktør: Gert S. Haurum.

Afdelinger:

6372 Bylderup-Bov. Tlf. 04 76 23 11.

6300 Gråsten. Tlf. 04 65 12 11.

Blans, 6400 Sønderborg.

Tlf. 04 46 16 11.

6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 39 23.

Vestjyske Slagterier A. M. B. A.,
Hovedkontor:

7600 Struer, P.O.Box 506.

Tlf. 07 85 07 00.

6701 Esbjerg, P.O.BOX 199.

Tlf. 05 12 55 00.

Formand: Gdr. Egon Kristensen,

Nørlundvej 9, Kjærgaard Mark,

6740 Bramming.

Adm. direktør: Svend Sønnichsen

Afdelinger:

Gimsing, 7600 Struer. Tlf. 07 85 07 00.

Nopa, 7600 Struer. Tlf. 07 85 07 00.

7760 Hurup Thy. Tlf. 07 95 18 77.

7620 Lemvig. Tlf. 07 82 12 22.

6630 Rødding. Tlf. 04 84 11 24.

6823 Ansager. Tlf. 05 29 70 44.

6270 Tønder. Tlf. 04 72 23 56.

Danish Crown Slagterierne

6000 Kolding. Tlf. 05 52 12 11.

Formand: Gdr. Erik M. Platz, Kærholm,

6621 Gesten. Tlf. 05 55 71 23.

Adm. direktør: K. Bertelsen.

Salgs- og marketingchef:

Tage Petersen.

Afdelinger:

6000 Kolding. Tlf. 05 52 12 11.

6500 Vojens. Tlf. 04 54 11 11.

6100 Haderslev. Tlf. 04 52 58 22.

Skærbæk Eksportslagteri A. M. B. A.

6780 Skærbæk. Tlf. 04 75 19 11.

Formand: Gdr. Egon Kristensen,

Nørlundvej 9, Kjærgårds Mark,

6740 Bramming. Tlf. 05 17 35 26.

Direktør: H. Frost Larsen.

Organisationen Danske Slagterier

Axelborg, 1609 København V.

Tlf. 01 11 60 50.

Formand: Gdr. Bent Sloth,

Sønderkær,

Agersted,

9330 Dronninglund.

Tlf. 08 85 42 92.

Det jydskes Haveselskab

Åby Bækgårdsvej 6, 8230 Åbyhøj.
Tlf. 06 15 56 88.

Regionalsammenslutning IV Sønderjylland

Formand: Forvaltningsleder
Jørgen C. P. Møller,
Erlevvej 82, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 49 01 eller 04 52 34 34.

Konsulenter i området

Erik Kiel, Sandager 8, Hovslund,
6230 Rødekro. Tlf. 04 68 41 65.

Olav J. Nissen, Kystvej 2, Ballum,
6261 Bredebro. Tlf. 04 77 62 29.

Handel

Det Danske Handelskammer

Børsen, 1217 København K.
Tlf. 01 15 53 20.

Formand: Direktør Aage Rask-Pedersen,
København.

Provinshandelskammeret

Formand: Direktør, konsul H. E. Hempel-
Hansen, Odense. Tlf. 09 11 83 83.

Sekretariat: Landemærket 32,
1119 København K.
Tlf. 01 13 90 66.

Jyllands-afdelingen: Ny Banegårdsgade
45, 8100 Århus C. Tlf. 06 13 53 55.

Sønderjyske medlemmer af
bestyrelsen:
Direktør Jens Terp-Nielsen,
Sækko A/S,
Egelund, 6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 18 18.

Indkøbsforeninger

Dansk Landbrugs Grovvarereselskab.
Hovedkontor: Axelborg,
1503 København V. Telex 2 29 68.
Tlf. 01 15 11 13.

Formand: Gdr. Martin Nielsen.

Sønderjyske medlemmer af repræsentantskabet:

Gdr. Konrad Jensen,
Birkelev 4, 6780 Skærbæk.
Tlf. 04 75 73 01.

Gdr. Chresten Lorensen,
V. Snogbæk 4, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 46 73 27.

Gdr. H. Lembke Jensen,
Visø, Mosevej 50, Løjt Vestermark,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 66 74 13.

Gdr. Peter Hanquist,
Bovlundbjergvej 38,
6535 Branderup. Tlf. 04 83 51 97.

Gdr. Hans Beck, Pamhulegård,
Pamhulevej 44, Marstrup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 57 57 34.

Gdr. Knud Kristensen,
Kummelev 19, 6261 Bredebro.
Tlf. 04 74 12 72.

Gdr. Poul Villadsen,
Terpvej 51, Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 61 08.

Brugsforeninger

Formand for F. D. B.s bestyrelse:
Bjarne Møgelhøj.

Administrerende direktør:
Bent Lefevre.

FDB's bestyrelsesmedlem
i region Vejen:
Major Aage Christensen,
Havremarksvej 13, Skrydstrup,
6500 Vojens. Tlf. 04 54 10 70.

Kredsformænd:
Gdr. Jørgen Bjerrum, Indre Bjerrum,
6760 Ribe. Tlf. 05 42 03 64.
Kreds 36, Ribe-Tønder.

Matrikelkontrollør Johs. Stenderup,
Torvegade 6, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 21 57.
Kreds 37, Åbenrå.

Uddeler Arnold Lauridsen,
Svalevej 10, Langesø, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 12 44.
Kreds 38, Sønderborg.

Handelsstandsforeninger og handelsforeninger i Sønderjylland (formænd)

Gråsten Handelsstandsforening:
Revisor Arnt Sørensen,
Ringgade, 6300 Gråsten.

Haderslev Handelsstandsforening
af 1844:
Direktør Vagn Dahl,
Euroskan Rejsebureau,
Lavgade, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 62 75 – privat 04 57 54 50.

Sønderborg Handelsstandsforening:
Købmand Hans Michaelsen,
Mika-Favør Supermarked,
Perlegade 48, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 43 65.

Toftlund Handels- & Håndværker-
forening:
Herreekviperingshdl. Claus Frej,
Østergade 4, 6520 Toftlund.

Tønder Handelsstandsforening:
Statsautoriseret revisor Willy Kragh,
Vestergade 31, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 36 80.

Vojens Handelsstandsforening:
Herreekviperingshdl. Bent Lausen,
Far og Søn Tøj, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 16 26.

Åbenrå Handelsstandsforening:
Direktør Erik Skifter Andersen,
Skifter Andersen Bil A/S.
Tlf. 04 66 31 33. Lundsbjerg
Industrivej 1. 6200 Åbenrå.

De samvirkende købmandsforeninger i Danmark

Hovedkontor – Sekretariat:
Svanemøllevej 41, 2900 Hellerup.
Tlf. 01 62 16 16.

Formand: Købmand Preben Høyen,
S&E, Frederikssundsvej 5,
2400 København NV.

Centralorganisationen for Jylland:
Formand: Købmand Henning Mark,
Ballerumvej 113, 7700 Thisted.
Tlf. 07 98 14 29.

Derunder De sønderjydske Købmands-
foreningers Sammenslutning:
Formand: Købmd. Helmuth Carstens.
Hj. af Kystvej/Tøndervej, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 20 13.

Handelsforeningen for Gråsten
og Omegn:
Formand: Købmand Hans E. Lautrup,
Nygade 27, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 15 56.

Haderslev og Omegns
Købmandsforening:
Formand: Købmand Laue Hansen,
Huginsvang 87, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 32 12.

Sønderborg og Omegns
Købmandsforening:
Formand: Mogens Holm-Pedersen,
Storegade 7, 6440 Augustenborg.
Tlf. 04 47 15 47.

Midtsønderjyllands Købmandsforening:
Formand: Købmand Markus Kjær,
Lindevej 17, Ø. Lindet, 6630 Rødding.
Tlf. 04 84 61 18.

Tønder Amts Købmandsforening:
Formand: Købmand Asbjørn Eriksen,
Nørremarksvej 7, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 13 00.

Håndværk og industri

Håndværksrådet

Organisationen for dansk håndværk
og mindre industri.

Kontor: Amaliegade 15,
1256 København K. Tlf. 01 12 36 76.

Formand: Oldermann, malermester
Klaus Bonde Larsen, København.

Jyllands-afdeling:

Lille Sct. Hansgade 20, 8800 Viborg.
Tlf. 06 62 77 11.

Bestyrelsesmedlemmer i Sønderjylland:

Malermester Jes Christiansen,
Allegade 33-37, 6500 Vojens.
El-installatør Jens Lauridsen,
Vestergade 23, 6771 Gredstedbro.
Muremester Erik Sørensen,
Postboks 142, 6200 Åbenrå.

Sønderjyllands Erhvervsråd

Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 23 84.

Formand: Borgm. K. Sandahl Sørensen,
Anne Marie Vej 5, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 31 42.

Næstformand: Fhv. folketingsmedlem
P. Gorssen, Gl. Færgevej 48,
Alnor, 6300 Gråsten. Tlf. 04 65 15 09.

Forretningsfører Andreas Warncke,
Langelandsvej 2, Starup,
6100 Haderslev. Tlf. 04 52 24 08.

Byrådsmedlem Gunnar Aagaard Jensen,
Slotsgade 14, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 53 09 50.

Bankdirektør Carsten Andersen,
Farverhus 172, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 21 41.

Amtsrådsmedlem Lauge Jepsen,
Bakkevej 4, 6261 Bredebro.
Tlf. 04 74 15 33.

Sekretær: Erhvervsrådssekretær
P. Groth Bruun, 6200 Åbenrå.

Lokale erhvervsråd

Agerskov Sogns Erhvervsudvikling ApS:
Direktør H. Mathiasen,
Nørregade 14 A, 6534 Agerskov.
Tlf. 04 83 34 66.

Sønderborg kommunes erhvervskontor:
Nørrebro 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 92 22.
Erhvervssekretær Gerda Vang.
Tlf. privat 04 42 34 19.

Padborg-Kruså Erhvervsråd:
Sekretariat: Bovvej 2, 6330 Padborg.
Tlf. 04 67 27 02.
Formand: Direktør Hans Raun,
Padborg Godsregistrering a. m. b. a.
Sekretær: Erhvervschef, dipl.-ing.
Hermann Lengerke.

Gram Erhvervsråd:
Revisor Johan Pedersen, Slotsvej 15,
6510 Gram. Tlf. 04 82 27 10.

Haderslev Erhvervsråd:

Erhvervschef Finn Bagger,
Norgesvej 51, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 53 00 53.

Rødning Erhvervsråd:

Formand: Valdemar Feddersen,
Vestergade 6, 6630 Rødning.
Tlf. 04 84 11 38.
Sekretær: Kom.dir. Carlo Jensen,
kommunekontoret, Østergade 28,
6630 Rødning. Tlf. 04 84 21 61.

Toftlund Erhvervsråd:

Direktør Bent Thomsen,
Mariavænget 5, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 20 83.

Tønderegnens Erhvervsråd:

Formand: Frank Kirchheiner,
Postboks 106, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 55 60.

Erhvervsrådet for Tinglev Kommune:

Erhvervsrådssekretær
Finn-Erik Enderlein, Hovedgaden 78,
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 40 51.

Vojens Erhvervsråd:

Erhvervschef Poul E. Fredsted,
Rådhuset, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 07 54.

**Erhvervsrådet for Lundtoft, Rødekro
og Aabenraa:**

Kirkeplads 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 49 62.

Christiansfeld Erhvervsråd:

Erhvervssekretær Bent Hörlyck,
Lindegade 58, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 14 05, lokal 261.

Håndværker- og Industriforeninger**Gråsten Håndværkerforening:**

Formand: VVS-install. Bent Pedersen,
Fredensgade 7, 6300 Gråsten.
Tlf. 04 65 18 65.

Haderslev Håndværkerforening:

Formand: Murermester Flemming
Jensen, Tjørnebakken 3,
6100 Haderslev. Tlf. 04 53 22 05.

Højer Handels- og Industriforening:

Formand: Direktør Hans Lagoni,
Sparekassen Højer, Storegade 10,
6280 Højer. Tlf. 04 74 26 33.

**Løgumkloster Handels- og Håndværker-
forening:**

Formand: Revisor Jacob Sørensen,
Møllegade 3, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 40 25.

**Sønderborg Håndværker- og
Industriforening:**

Formand: Isoleringsmester
Aage Land Hansen,
Nørre Kelttingskov 7,
Blommeskobbøl. 6440 Augustenborg.
Tlf. 04 46 46 55.

Tønder Håndværkerforening:

Formand: Snedkermest. A. H. Storck,
Nørregade 73, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 23 15.

**Åbenrå Håndværker- og
Industriforening:**

Formand: Bygmester L. A. Quist,
Nørrehesselvej 40, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 34 30.

Finansiering

Sønderjyllands Lånekasse

Sekretariat: Storegade 12,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 15 67,
(Sparekassen Sønderjylland).

Sekretær: Sparekassefuldmægtig
Hans Iversen.

Bestyrelse: Sparekassedirektør
Hans Lagoni (formand), Højer.
Kontorchef cand. jur. Ib Frederiksen,
Direktoratet for Egnsudvikling,
Silkeborg.
Kontorchef Kirsten Kleist,
Kongeriget Danmarks Hypotekbank
og Finansforvaltning, København.
Sparekassedirektør
Mogens Jørgensen, Haderslev.
Skoleinspektør
Christian P. Johannsen, Toflund.

Sønderjyllands Investeringsfond

Kirkepladsen 4, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 23 84.

Formand: Fhv. folketingsmedlem
P. Gorrson, Gl. Færgevej 48, Alnor,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 15 09.
Bankdirektør Poul Hansen,
Den danske Bank, Perlegade,
6400 Sønderborg.
Kontorchef, cand. jur. Ib Frederiksen,
Direktoratet for Egnsudvikling,
Søndergade 25, 8600 Silkeborg.
Tlf. 06 82 56 55.
Fhv. bankdirektør Arne Skov,
Borgmester Andersensvej 20,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 37 00.
Kontorchef cand. jur. Kirsten Kleist,
Finansministeriet, Landgreven 4,
1301 København K.
Fhv. direktør M. F. Schøler,
Skovkobbøl, Ny Stavensbøl,
6440 Augustenborg. Tlf. 04 47 13 23.
Formand Niels Jakobsen,
Kalvetofte 9, Ullerup,
6400 Sønderborg.

Sekretær: Erhvervsrådssekretær
cand. oecon. P. Groth Bruun,
6200 Åbenrå.

Nykredit

- den nye danske kreditforening

Formand:

Fhv. amtsborgmester Erik Jessen,
Åbenrå.

Hovedkontorer:

6100 Haderslev: Åstrupvej 13.
Tlf. 04 52 70 00.

1503 Kbh. V. Box 333:
Otto Mønstedts Plads 11.
Tlf. 01 15 34 34.

5100 Odense C: Mageløs 2.
Tlf. 09 11 77 77.

6950 Ringkøbing: Herningvej 3.
Tlf. 07 32 01 11.

8800 Viborg: Sct. Mathiasgade 1-3.
Tlf. 06 62 33 33.

9100 Aalborg: Boulevarden 43.
Tlf. 08 12 38 77.

8260 Århus-Viby J: Kongsgårdsvej 6.
Tlf. 06 14 88 00.

Lokalkontor Sønderborg:

Perlegade 26. Tlf. 04 43 11 66.

Lokalkontor Åbenrå:

Redergården, Storetorv 9.
Tlf. 04 63 01 66.

Lokalkontor Tønder:

Storegade 14, 1. Tlf. 04 72 10 66.,

Dansk Landbrugs Realkreditfond

Nyropsgade 21, 1503 København V.
Tlf. 01 15 11 00.

Direktion:

Direktør, cand. agro. J. Fløystrup
Jensen, adm.

Direktør, cand. jur. P. Wegge-Olsen.

Formand for repræsentantskab og

bestyrelse: Bankdirektør
Bent Hansen, Himmerlandsbanken,
Adelgade 31, 9500 Hobro.
Tlf. 08 52 10 00.

Kredittforeningen Danmark

Hovedsædet i Herning, Viborgvej 1,
7400 Herning. Tlf. 07 12 53 00.

Direktion:

Arkitekt Kaj Halse.

Hovedsædet i Århus, Åboulevarden 69,
8100 Århus C. Tlf. 06 12 53 00.

Direktion: Statsautoriseret revisor
N. J. Kold Jensen.

Distriktschef for Sønderjyllands amt:
Tommy Jensen, Storegade 311,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 62 74 00.

Sønderjysk medlem af bestyrelsen:
Gdr. Arne Kindberg, Nybølgård,
Hjordkær, 6230 Rødekro.

BRF/Byggeriets Realkreditfond

Klampenborgvej 205, 2800 Lyngby.
Tlf. 02 93 93 93.

BRF/Haderslev

Byggesagkyndig Ole Weile,
Nederbyvænget 101, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 53 14 31.

BRF/Sønderborg

Byggesagkyndig Ole Hansen,
Perlegade 34, 1, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 43 33 32 - 04 44 77 77.
Privat 04 43 44 43.

BRF/Tønder

Byggesagkyndig Thomas Selmer,
Markgade 26 A, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 18 48.

BRF/Åbenrå

Byggesagkyndig Mads Thuesen Møl-
ler, Gl. Kongevej 54, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 65 95.

Byggesagkyndig Preben Christensen,
Gl. Kongevej 54, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 63 00 65. Privat 04 63 05 07.

Landeværnet

Kontor: Jernbanegade 4, 6360 Tinglev.
Tlf. 04 64 40 54.

Formand: Gdr. Bahne Nicolaisen,
Bøgelhusvej 4, St. Jyndevad,
6360 Tinglev. Tlf. 04 64 83 81.

Næstformand: Gdr. Arne Kindberg,
»Nybølgård«, Nybøl Bygade 3,
6230 Rødekro. Tlf. 04 66 66 17.

Sekretær: Gdr. Thomas Rodenberg,
Vester Terpvej 10, 6240 Løgumkloster.
Tlf. 04 74 33 83.

Forretningsfører: Bankbestyrer
Werner Jensen, 6360 Tinglev.

Turistforeninger

Samvirkende danske Turistforeninger

Svaleygården, Hasserris, 9000 Ålborg.
Tlf. 08 13 81 22.

Formand: Direktør Chr. R. Hunderup,
Bella Centret, Centerboulevard,
2300 København S. Tlf. 01 51 88 11.

Sekretariatschef: K. Ellesøe.

Samvirkende jyske Turistforeninger

Svaleygården, Hasserris, 9000 Ålborg.
Tlf. 08 13 81 22.

Formand: Skolekonsulent Ole Bisp,
Røndevej 18, Egsmark, 8400 Ebeltoft.
Tlf. 06 34 17 09.

Sekretariatschef: K. Ellesøe.

Sønderjysk Turistkreds

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 49 13.

Kredskontoret:

Amtsturistchef Bente Færgemand,
Amtsgården, Skelbækvej 2,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 63 01 30.

Augustenborg Turistforening

Bureau: Storegade 28,
6440 Augustenborg. Tlf. 04 47 17 20.

Formand: Hanne Lund,
Mommærkvej 17, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 39 90.

Turistforeningen for Broagerland

Formand: Chr. Caspersen,
Gammelmark Camping,
6310 Broager.

Bureau: Ihle's Papirhandel,
Storegade 23, 6310 Broager.
Tlf. 04 44 11 00.

Turistforeningen for Christiansfeld og Omegn

Formand: Direktør Viggo Bunkenborg,
Skovvænget 8, 6070 Christiansfeld.
Tlf. 04 56 18 04.

Bureau: Kongensgade 5,
6070 Christiansfeld. Tlf. 04 56 16 30.

Gram Turistforening

Formand: Advokat Erik Høgh,
Kirkeallé 3, 6510 Gram.
Tlf. 04 82 33 11.

Bureau: Alli Andersen,
Gram Bogtrykkeri, Torvegade 13,
6510 Gram. Tlf. 04 82 13 35.

Højer og Omegns Turistforening

Formand: Hans Kallehave, Hotel Højer,
6280 Højer. Tlf. 04 74 26 50.

Bureau: Højer Mølle. Tlf. 04 74 29 11.

Gråsten Turistforening

Ahlmannsparken, Ahlefildvej 4,
6300 Gråsten. Tlf. 04 65 09 55.

Åbningstider: 1. 6. - 1. 9.

Mandag til fredag: kl. 9-12 og 14-17.

Lørdage kl. 9-12.

1. 9. - 1. 3. Torsdage kl. 10-12.

1. 3. - 1. 6. Torsdage kl. 10-12 og 14-17.

Formand: Postmester H. G. Nielsen,
Ahlefildvej 1, 6300 Gråsten.

Haderslev Turistforening

Formand: Fotograf Metha Andersen,
Nørregade 2, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 65 79.

Bureau: Apotekergade 1, 6100 Haderslev.
Tlf. 04 52 55 50.

Turistchef: Svend Aage Mattson.

Erhvervs- og Turistforeningen for Rødding Kommune

Formand: Overlærer O. Finnemann,
Barsbøl Markvej, Jels, 6630 Rødding.
Tlf. 04 55 23 56.

Bureau: Den Gamle Mølle, Jels,
6630 Rødding. Tlf. 04 55 21 10.

Leder: Fru E. Ankjer Jensen.

Nord-Als Turistforening

Formand: Disponent Arne Asmussen,
Tranebærvej 5, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 19 65.

Bureau: Nord-Als Turistbureau,
Storegade 16-18, 6430 Nordborg.
Tlf. 04 45 05 92.

Turistchef: Steen Andrés.

Turistforeningen for Rømø-Skærbæk og Omegn

Formand: Adm. chef Bodil Glistrup,
Vibevej 24, 6792 Havneby.
Tlf. 04 75 54 92.

Bureau: Tvismark, 6791 Kongsmark.
Tlf. 04 75 51 30.

Turistchef: Sole Hansen.

Turistforeningen for Sønderborg og Omegn

Formand: Revalideringschef
Sv. A. Hellesen, Kastanie Allé 24a,
6400 Sønderborg. Tlf. 04 42 49 13.

Bureau: Sønderborg Turistbureau,
Rådhusforvet 7, 6400 Sønderborg.
Tlf. 04 42 35 55.

Turistchef: Per Christensen.

Nørre-Rangstrup Turistforening

Formand: Filialdirektør Kjeld H.
Markussen, Kærvej 12, 6520 Toftlund.
Tlf. 04 83 21 93.

Bureau: Toftlund Bog- og Papirhandel,
Bente Born, Søndergade 5,
6520 Toftlund. Tlf. 04 83 11 19.

Tønder og Omegns Turistforening

Formand: Bankdirektør
Arne Hermansen, Den danske Bank,
Vestergade, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 21 22.

Bureau: Østergade 2a, 6270 Tønder.
Tlf. 04 72 12 20.

Vojens Turistforening

Formand: Sven Bork, Topmejsvej 18,
6500 Vojens.

Bureau: Vojens Bibliotek,
Rådhuscentret 5, 6500 Vojens.
Tlf. 04 54 06 00.

Turistforeningen for Åbenrå og Omegn

Formand: Bankdirektør F. Rudolph.
Tlf. 04 62 20 30.

Bureau: Turistforeningen for Åbenrå
og Omegn
H. P. Hanssensgade 5, 6200 Åbenrå.
Tlf. 04 62 35 00.

Turistchef: Birte Rasmussen.

DANSKE OG FRISISKE INSTITUTIONER I SYDSLESVIG

Sprogforeningen

Sydslesvigafdeling.

Formand: Ejnar Ramsing Lorenz,
Grosse Strasse 83,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/8000.

Kgl. dansk Konsulat

Nordergraben 19, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/23305.

Generalkonsul: Jørgen Peder Hansen.

Konsul: Holger Nyvang Knudsen.

Vicekonsul: H. Hansen.

Dansk Generalsekretariat

Flensborghus, Norderstrasse 76,
D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17821 - 17822 - 26329.

Generalsekretær: Karl Kring.
Sekretær Ebba Hede.

Regnskabsafdelingen:
Fuldmægtig Hans Chr. Hansen.

Kulturafdelingen:

Fuldmægtig Marianne Wulff.

Dansk postadresse: Postbox 90,
6340 Kruså.

Dansk Kirke i Sydslesvig

Dansk Kirkekontor,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52925.

Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52565.

Forretningsfører: Detlev Lorenzen.

Dansk Skoleforening for Sydslesvig

Formand:
Holger Christiansen,
Ulmenweg 10, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608-6713.

Skoledirektør:
Chr. Thorup Nielsen,
Teichweg 2, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/52498.

Kontor: Stuhrs Allee 22,
Postfach 1461, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52044 - 52045 - 52046 - 52047.
Dansk postadresse: Postboks 99,
6340 Kruså.

Feriekontoret: Marienhölungsweg 41,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/56664.

Skolepsykologisk kontor:
Waldstrasse 43, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52055.

Duborg-Skolen

Ritterstrasse 27, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/22331.

Privat dansk gymnasium og realskole.
Rektor: Knud Fanø.
Dansk postadresse: Box 100,
6340 Kruså.

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Norderstrasse 59, D-2390 Flensburg.
Dansk postadresse: 6340 Kruså.
Tlf. 0461/17953 - 17954.

Åbningstider:

Sommerhalvåret 10-18, lørdag 10-14.
Vinterhalvåret 10-20, lørdag 10-14.
Overgangsdatoer mellem halvårene
meddeles i Flensburg Avis.

Overbibliotekar Jørgen Hamre.
Studieafdelingen: Bibliotekslektor,
dr. Johann Runge.

Det danske Bibliotek i Husum,
Neustadt 81, D-2250 Husum.
Tlf. Husum 04841/2292.
Leder: Bibliotekar
Keld Klemith Madsen.

Det danske Bibliotek i Slesvig,
Lollfuss 69, D-2380 Slesvig.
Tlf. Slesvig 04621/24263.
Leder: Bibliotekar Karen Hansen.

Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig

Waldstrasse 45, D-2390 Flensburg,
Dansk postadresse: Box 119,
6340 Kruså. Tlf. 0461/52071.

Formand for sundhedsrådet og
forretningsudvalget:
Pastor Paul Tappe, Osterstrasse 5,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/2443.

Kontorchef: Hasso Petersen.

Ledende sygeplejerske: Søster Asta
Bogh. Tlf. 0461/52072.

Lyksborghjemmet

Dansk Børnehjem, Grosse Strasse 54,
D-2392 Glücksburg. Tlf. 04631/2456.

Bestyrer: Ulla og Carl Sauer-Petersen.

Dansk Sygeplejeforening, Flensburg

Formand: Bibliotekar Kirsten Fabricius,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17953.

Dansk Mønhedspleje, Flensburg

Waldstrasse 45, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52071.

Gamles Værn

Formand: Pastor Morten Mortensen,
Kappeler Strasse 38,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/25986.

Sønderjysk Arbejderforening (S A F)

Formand: Hans Hinrichsen,
Carstensstr. 32, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/29671.

Den slesvigske Kvindeforening

Formand: Edith Sigaard-Madsen,
Den danske Skole, D-2381 Strukstrup.
Tlf. 04623/541.

De sydslesvigske Husmoderforeninger

Formand: Lektor Elva Thorup Nielsen,
Stuhrs Allé 22, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52498.

»Borgerforening«, selskabelig forening

Formand: Redaktionssekretær Ejnar
Ramsing Lorenz, Grosse Strasse 83,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/80016.

Sydsløvigs Erhvervsfond

Formand for tilsynsrådet: Kontorchef
Franz Wingender, Timm Kröger Weg 8,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/57510.

Kontor: Norderstrasse 76 III,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/26621.

Dansk Erhvervsforening i Sydsløvig

Formand: Direktør Preben Bjerregaard,
Westend 1, D-2387 Böklund.
Tlf. 04623/7266.

Sekretariat: v/ Bruno Kramer,
Union-Bank, Grosse Strasse 4,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17757.

Union-Bank A/S

Grosse Strasse 2, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17757.
Süderstrasse 89, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71335.

Direktion: Hans Erik Hansen,
Otto Christiansen.

Slesvigske Kreditforening

Formand for tilsynsrådet:
Gdr. Hans Detlev Andresen,
Birkering 7, D-2262 Achtrup.
Tlf. 04662/3738.

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Forretningsfører: Nis Hansen.

Det sydslesvigske Samråd

Formand: Pastor Paul Tappe,
Osterstrasse 5, D-2262 Leck.
Tlf. 04662/2443.

Næstformand: Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Sekretær: Chr. Thorup Nielsen,
Stuhrs Allee 22, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52044.

Sydsløvig danske Ungdomsforeninger

Formand: Tove Vynne,
Neuer Weg 5, D-2381 Neuberend.
Tlf. 04621/5951.

Dansk Ungdomssekretariat:
Moltkestrasse 20a, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51051.

Forretningsfører: Ingolf Julius.

Dansk Gymnastikforening Flensburg

Formand: Heinz Dieter Franz,
Nikolaiallee 1-3, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/55836.

Klubhuset: Marienhölungsweg 62,
D-2390 Flensburg. (Frueskovens
Idrætspark). Tlf. 0461/54819.

Det lille Teater

Hjemmet, Mariegade 20, Flensburg.
Tlf. 009-49-461-24835.

Post til: Sonja Lehfeldt,
Twedter Mark 74, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/37207.

Sydsløvigsk Folkedansere

Formand: Knud Sørensen,
Rüderstrasse 13, D-2394 Satrup.
Tlf. 04633/8443.

Idrætshallen

Moltkestrasse 20c, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51053.

Inspektør: John Larsen.

»Tydal« Spejdgård

D-2382 Eggebek.
Tlf. 04609/263.

Bestyrer: Kurt Brodersen.

»Christianslyst«

Lejrskole- og kursushjem.
D-2347 Nottfeld, Post Süderbrarup.
Tlf. 04641/2229.

Forstander: Jørgen Birch.

Lejrskolehjemmet »Skipperhuset«

Am Hafen 30, D-2253 Tönning.
Tlf. 04861/5493.

Bestyrer: Svøn Lekkat.

**Sydsløvigg Forening
(S S F)**

Formand: Overlærer Ernst Vollertsen,
Seekamp 19, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4795.

Flensborg by:

Formand: Gerhard Ernst,
Wachholderbogen 35,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/32082.
Sekretariat: Schiffbrücke 42,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/24766.
Sekretær: Manfred von Domarus.

Flensborg amt:

Formand: Helmut Lothar,
Birkenweg 4, D-2391 Oeversee.
Tlf. 04630/261.
Sekretariat: Norderstrasse 74,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/25827.
Sekretær: Monika Jansen.

Gottorp amt:

Formand: Andreas Lorenzen, Dansk
Forsamlingshus, Hühölzer Strasse 1,
Dammholm, 2381 Havetoftloft.
Tlf. 04623/7150.
Sekretariat: Lollfuss 69, D-2380
Schleswig. Tlf. 04621/23888.
Sekretær: Gudrun Schulz.

Husum amt:

Formand: Sigfred Andresen,
Mühlendamm 7, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/4257.
Sekretariat: Neustadt 95,
D-2250 Husum. Tlf. 04841/2612.
Sekretær: Hendrik Clausen.

Rendsborg/Egernfôrde amt:

Formand: Joachim Martin,
Gartenstr. 24, D-2371 Borgstedt.
Tlf. 04331/32950.
Sekretariat: »Amtsmandsgården«,
Torstrasse 4, D-2370 Rendsborg.
Tlf. 04331/23376 (tirsdag og torsdag
kl. 9-12) og Noorstrasse 18, D-2330
Eckernfôrde. Tlf. 04351/2527 (onsdag
og fredag kl. 9-12).
Sekretær: Friedrich Thomsen.

Sydtønder amt:

Formand: Johan Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.

Sekretariat: Kokkedaler Weg 87,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/1245.
Sekretær: Astrid Fries.

Ejderstedt amt:

Formand: Peter Jacob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/265.
Sekretariat: Am Hafen 30,
D-2253 Tønning. Tlf. 04861/5493.
Sekretær: Sven Lekkat.

Jaruplund Højskole

Forstander: Egon Rasmussen,
D-2390 Jaruplund-Weding.
Tlf. 04630/382.

Flensborg Avis

Grosse Strasse 83-85, D-2390
Flensborg. Tlf. 0461/8000.

Chefredaktør: Paul Weede.

Direktør: Uffe Mayland.

Flensborg danske Journalistforening

Formand: Svend Gaarn Larsen,
Grosse Strasse 83, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/8000.

**Sydsløvigg Vælgerforening
(S S V)**

Formand: Skoleinspektør Gerhard
Wehlitz, Kiekut 8, D-2340 Kappeln.
Tlf. 04642/3389.

Landssekretariat: Norderstrasse 741,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/17421.

Landssekretær: Rolf Lehfeldt.

Sekretær: Jakob Meyer.

Landdagsmand: Karl Otto Meyer,
Buchauweg 2, D-2391 Schafflund.
Tlf. 04639/517.

Dansk Lærerforening for Sydsløvigg

Formand: Jytte Mehlsen Hegelund,
Buchenweg 2, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608/6145.

KFUM og KFUK i Sydsløvigg

Formand: Berith Bang-Møller,
Apenraderstrasse 121,
D-2390 Flensborg. Tlf. 0461/41239.

Sekretær: Povl Aksel Bang-Møller,
Apenraderstrasse 121,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/41239.

Dansk Spejderkorps Sydslesvig

Formand: Hans Christian Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Korpschef: Viceskoleinspektør
Dirch Jørgensen, Husumer Strasse 69,
D-2380 Schleswig. Tlf. 04621/26262.

Foreningen »Norden«, Sydslesvig afdeling

Formand: Provst C. B. Karstoft,
Wrangelstrasse 14, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/52565.

Sekretariat: Norderstrasse 76,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/17821.

Frivilligt Dreng- og Pigeforbund i Sydslesvig

Distriktsleder: Preben Vognsen,
Dorfstrasse 1, D-2341 Rabenkirchen.
Tlf. 04642/2114.

Lejrskoler og hytter: »Trenehytten«,
D-2399 Tarp. Tlf. 04638/527.
Udlejning v/ Friedrich Thomsen,
Pastorenstrasse 2, D-2380 Schleswig.
Tlf. 04621/22498.

»Kongenshus«, D-2251 Tetenbüll.
Udlejning v/ Ole Hübertz Knudsen,
Yurian-Oven-Strasse 19,
D-2253 Tönning. Tlf. 04861/476.

Sydslesvigs danske Kunstforening

Formand: Advokat Steen Schrøder,
Norderstrasse 59, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/17953.

De unges Kunstkreds i Sydslesvig

Formand: Mucki Kvist,
Marienalle 49, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/51673.

Torsdagskoret

v/ Kirsten Krienke,
Michelsenstr. 16, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/45408.

Dirigent: Else Salomonsen,
Jaruplund Højskole, D-2391
Jaruplund. Tlf. 04630/382.

Foriining for nationale Friiske (Friserforeningen)

Formand: Alfred Boysen,
Mooringer Wai 5, D-2263 Risum-
Lindholm. Tlf. 04661/8735.

Sekretariat: D-2255 Oster-Bargum.
Tlf. 04672/1677.

Sekretær: Manfred Nissen.

Nordfriisk Instituut

Osterstrasse 63, D-2257 Bredstedt.
Tlf. 04671/2360.

Sct. Georgs-Gildet

Gildemester: Roland van Oettingen,
Zum Dorfteich 7, D-2395 Husby.
Tlf. 04634/9647.

Sct. Knuds-Gildet

Oldermænd: Ole Olesen,
Skovglimt 13, DK 6340 Kruså.

Ungdomskollegiet

Marienhölungsweg 66,
D-2390 Flensburg. Tlf. 0461/52444.

Forstander: Uwe Becher.

Historisk Samfund

Sydslesvigs Amtskreds.

Formand: Dr. Johann Runge,
Schlossberg 9, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/73246.

Fælleslandboforeningen for Sydslesvig

Kontor: Süderstrasse 89,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/71975.

Formand: Gdr. Peter Andresen,
Lecker Strasse 52, D-2262 Achtrup.
Tlf. 04662/2427.

Landbrugskonsulent: Hans Chr. Paulsen
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445..

**Landboforeningen for Flensborg
og Omegn**
Formand: Gdr. Søren Andresen,
D-2397 Hüllerup. Tlf. 04608/6677.
Konsulent: Jes Simonsen,
Kätnerweg 7, D-2391 Schafflund.
Tlf. 04639/7436.

Landboforeningen for Sydangel
Formand: Hans Jacob Asmussen,
Holming, D-2381 Havetoft.
Tlf. 04603/228.
Konsulent: Christen Møller,
Schleswiger Strasse 38, D-2347
Süderbrarup. Tlf. 04641/2249.

Landboforeningen for Gottorp amt
Formand: Preben Holl, Lehmrade,
D-2372 Brekendorf/Owschlag.
Tlf. 04353/581.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

**Landboforeningen for Sydtønder amt
(geest)**
Formand: Janne Marcussen,
D-2264 Braderup. Tlf. 04663/224.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

**Den nordfrisiske Landboforening
(marsken)**
Formand: Arnold Klint,
Nordergotteskoog, D-2260 Niebüll.
Tlf. 04661/3493.
Konsulent: Joachim Spitz,
Bavnehøj, Hauptstr. 7, D-2264 Humtrup.
Tlf. 04663/7495.

**Landboforeningen for Husum og
Ejdersted amter**
Formand: Gdr. Peter Jakob Alberts,
D-2251 Osterhever. Tlf. 04865/265.
Konsulent: Hans Chr. Paulsen,
Am See 6, D-2385 Lürschau.
Tlf. 04621/4445.

Sydlesvigsk Museumsforening

Formand: Hans Werner Hansen,
Norderalle 23, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56385.

Æ Amatør

Formand: Johan Mikkelsen,
Flensburger Strasse 109,
D-2262 Leck. Tlf. 04662/3185.

Dansk Sportsfiskerklub Sydlesvig

Formand: Heinz Boehme,
Kappeller Strasse 3,
D-2391 Sterup. Tlf. 04637/275.

Dansk Tunghøreforening

Formand: Pastor Martin Nørgaard,
Flurstrasse 5, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/53524.

Den centrale Begravelseshjælpekasse

Formand: Hans Kring,
Heideweg 11, D-2391 Wees.
Tlf. 04631/7000.

Duborg-Samfundet

Formand: Elva Thorup Nielsen,
Teichweg 4, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee. Tlf. 0461/52498.

Flensborg Kirkehøjskole

Formand: Pastor Martin Nørgaard,
Flurstrasse 5, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/53524.

Flensborg Y's Mens Club

Formand: Ulla Steenild,
Christiansgang 9, Kupfermühle,
D-2398 Harrislee.

Heimdal Blæserorkester

v/ Joachim Ostendorf,
Berghofstrasse 22, D-2398 Harrislee.
Tlf. 0461/71939.

I. C. Møller-Fonden

v/ Nis Petersen,
Molsenkoppel 40, D-2390 Flensborg.
Tlf. 0461/56590.

Radioklubben Duborg

v/ Klaus Thordsen,
Ihlseeweg 8, D-2397 Handewitt.
Tlf. 04608/577.

Slesvig Y's Mens Club

Formand: Henry Desler,
Carstenstrasse 36, D.2380 Schleswig.
Tlf. 04621/22602.

Sydslesvigsk Selvhjælp

Formand: Pastor Jens Svendsen,
Mannsteinstrasse 9,
D-2380 Schleswig. Tlf. 04621/32566.

Sydslesvigs Skakkreds

v/ Jan Madsen,
Schleswiger Strasse 160,
D-2390 Flensburg.

**Voksenundervisningsnævnet for
Sydslesvig**

Formand: Knud Fanø,
Ritterstrasse 27, D-2390 Flensburg.
Tlf. 0461/22331.

**Ved telefonopkald fra Danmark til Sydslesvig drejes:
009 49 + områdenummer
med udeladelse af det foranstående 0**

JAGT OG VILDTFORVALTNING

LANDBRUGSMINISTERIETS VILDTFORVALTNING

Jægerhuset, Strandvejen 4,
8410 Rønde. Tlf. 06 37 25 00.

Administratør Holger Bunk Dybdahl.

Landbrugsministeriets Vildtforvaltning
er sekretariat for:

Jagtrådet og Vildtforvaltningsrådet.

JAGTRÅDET består af 5 medlemmer:

Formand: Prof. dr. agro. Per Ole Olesen,
Skovbrugsinstituttet, Landsformand
Frede Petersen, Landsjagtforeningen
af 1923, forpagter Gustav Rønholt,
Dansk Jagtforening, Ingeniør Jørgen
Vesterdahl, Dansk Strandjagtfor-
ening, Lærer Chr. Hjorth, Dansk Orni-
thologisk Forening, og bistår land-
brugsministeren med administration
af jagtfonden.

VILDTFORVALTNINGSRÅDET

har 14 medlemmer: Jagtrådets fem
medlemmer samt repræsentanter for
Friluftsrådet, Danmarks Naturfred-
ningsforening, Dansk Ornithologisk
Forening, Naturfredningsrådet, De
samvirkende danske Landboforenin-
ger, Danske Husmandsforeninger, Sta-
tens Jordlovsudvalg, Vildtbiologisk
Station, vildtforvaltningskonsulenter,
og Dansk Skovforening. Jagtrådets
formand er formand for vildtforvalt-
ningsrådet.

Formålet med rådet er, at danne forum
for drøftelser af principielle spørgs-
mål vedrørende landets vildtbestand.

VILDTFORVALTNINGSRÅDETS

RESERVATUDVALG har 9 medlemmer.

Formand: Adm. Holger Bunk Dybdahl.
Palle Uhd Jepsen, VRK. Karsten Laur-
sen, VBS. Sten Asbirk, Naturfredn-
rådet. Hans Meltøfte, DOF. Poul Hald
Mortensen, Fredn.styr. A. E. Bille-
schou, Skovstyrelsen. Anders W. Han-

sen, vildtf.konsul. Frede Petersen,
Landsjagtfore. Gustav Rønholt,
Dansk Jagtfore. Jørgen Vesterdahl,
Dansk Strandjagtfore.

Under Landbrugsministeriets Vildtfor-
valtning sorterer endvidere:

JAGTTEGNSKONTORET, Grenåvej 12,
8410 Rønde. Tlf. 06 37 18 55 (9-12).

Kontoret varetager udstedelse af jagt-
tegn og besvarer spørgsmål desan-
gående.

VILDTRESERVATKONTORET

Strandvejen 4, 8410 Rønde.

Tlf. 06 37 25 00 (8-12).

Leder: Reservatinspektør P. Uhd Jepsen.
Kontoret varetager forvaltningsmæs-
sige og administrative opgaver i for-
bindelse med oprettelse og drift af
vildtreservater.

VILDTFORVALTNINGENS SKOLE

Molsvej 34, 8410 Rønde.

Tlf. 06 37 28 50.

Leder: Magister Jørgen Fog.

KALØ GODS

8410 Rønde. Overforvalter: Ove
Knudsen. Tlf. 06 37 22 76.

Godset ejes af Jordfonden ved Sta-
tens Jordlovsudvalg. Det er forpagtet
af Jagtfonden med det formål at sikre
arealer til vildtbiologisk forskning og
til uddannelse af vildtforvaltningskon-
sulenter. I øvrigt drives godset efter
sædvanlige økonomiske principper for
land- og skovbrug.

Herudover er administrativt til Land-
brugsministeriets Vildtforvaltning
knyttet Vildtbiologisk Station, se
denne.

KALØ SKOVDISTRIKT

Skovfoged Bjørn Døssing.

Tlf. 06 37 10 49.

VILDTBIOLOGISK STATION

Kalø, 8410 Rønde. Tlf. 06 37 12 44
(8.00-16.00).

Forskningsleder: Dr. phil. H. Strandgaard.

Videnskabelig forskningsinstitution under Landbrugsministeriets Vildtforvaltning. Foretager vildtbiologiske undersøgelser over danske fugle og pattedyr specielt med henblik på arternes talrigheid, formering og omsætning samt deres tilpasning til omgivelserne. Forskningsresultater publiceres fortrinsvis i »Dansk Vildtforskning«, »Danske Vildtundersøgelser« og »Danish Review of Game Biology«.

ADRESSELISTE OVER VILDTFORVALTNINGSKONSULENTER

Peter Have, Vrejlevej 110, 9760 Vraa.
Tlf. 08 98 14 14.

Anders Wulff, Landtingvej 31,
7830 Vinderup. Tlf. 07 44 18 08.

Frode S. Petersen, Suldrupvej 2,
Skivum, 9240 Nibe. Tlf. 08 66 64 58.

L. Ahlmann Olesen, Jægerbo, Sdr. Kær,
6990 Ulfborg. Tlf. 07 49 15 01.

J. Langvad-Jensen,
Vorretvej 5, Katrinedal, 8654 Bryrup.
Tlf. 05 75 61 75.

M. E. Pape, Kalø Jægerskole,
Molsvej 34, 8410 Rønde.
Tlf. 06 37 16 07.

Sv. Lærke-Møller, Morsbølvej 68,
7200 Grindsted. Tlf. 05 32 15 23.

Søren Essendrop, Dybvighoved,
6200 Åbenrå. Tlf. 04 66 73 63.

Peter Bjerremand, Egelandvej 65,
Øster Starup, 6040 Egtved.
Tlf. 05 86 31 46.

M. Jessen Holm, Grønnevang 21,
5750 Ringe. Tlf. 09 62 20 49.

Ole Daugaard-Petersen,
Birketvej 14, Ostrup, 4571 Grevinge.
Tlf. 03 41 66 88.

Erik Meyer Pedersen, Vinkelvej 42,
3540 Lyngø. Tlf. 02 18 79 15.

Anders Walther Hansen,
Skovvej 2, Nyrup 4747 Sandved.
Tlf. 03 75 95 15.

Finn Jensen, Orøbyvej 307,
4990 Sakskøbing. Tlf. 03 89 50 80.

Jes Kramer, Elmevej 11, 8543 Hornslet.
Tlf. 06 99 47 44.

Bent Junker-Hansen, Skrejrupvej 31,
Thorsager, 8410 Rønde.
Tlf. 06 37 91 49.

LANDSJAGTFORENINGEN AF 1923

Hovedkontor:

Frydendalsvej 20, 1809 Frederiksberg C. Tlf. 01 31 11 35.

Formand: Frede Petersen.

Medlemsblad: Jagt og Fiskeri.

DANSK JAGTFORENING

Formand:

Forpagter Gustav Rønholdt,
Hårslevvej 10, Sandved, 4747 Sandved.
Tlf. 03 75 66 87.

Generalsekretær:

Forstkandidat Sv. E. Jacobsen,
Ålholmvej 63, 2720 Vanløse.
Tlf. 01 74 19 11.

Medlemsblad: Dansk Jagt.

DANSK STRANDJAGTFORENING

Hovedkontoret

Formand: Jørgen Vesterdahl,
Mosegårdsvej 4, Bramdrupdrum,
6000 Kolding. Tlf. 05 56 80 78.

Forretningsfører- og kassererkontor:

Rigmor Hvass, Ved Grotten 52,
5610 Assens. Tlf. 09 71 18 56.
Alle ugens hverdage fra kl. 8.00-11.00,
dog ikke lørdag, samt mandag
kl. 17.00-19.00.

Uddrag af Lov om jagt og vildtforvaltning:

§ 13. Jagt må ikke finde sted fra solnedgang til solopgang. Dog må gæs, ænder og måger samt blyhøns skydes på træk i tiden fra 1½ time før solopgang til 1½ time efter solnedgang. I november og december måned må den nævnte beskydning dog kun foretages i tiden fra 1½ time før solopgang til 1 time efter solnedgang.

§ 20. Jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj må ikke finde sted:

- på søer og andre ferske vande og
- i den danske del af farvandet øst for Sjælland mellem breddegraderne ved kronborgpynten og Aflandshage (56° 02,4' N og 55° 33,3' N).

Stk. 2. Uden for de områder, der er nævnt i stk. 1, må jagt fra maskindrevet fartøj

ikke finde sted i tiden 1. marts - 30. september.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter forhandling med miljøministeriet (fredningsstyrelsen) og vildtforvaltningsrådet forbyde jagt fra motorbåd og andet maskindrevet fartøj i nærmere angivne områder på fiskeriterritoriet, herunder indre farvande, som fastlagt ved lov om saltvandsfiskeri.

§ 20 a. Til jagt må ikke benyttes maskindrevet fartøj, der kan fremføres med en hastighed på mere end 18 km/t (ca. 9,7 knob). Under jagtudøvelsen må fartøjet kun fremføres med højst 5 km/t (ca. 2,7 knob).

JAGTTIDER OG FREDNINGSBESTEMMELSER

§ 26. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan efter indstilling fra vildtforvaltningsrådet fastsætte jagttider for de i bilag 1 nævnte pattedyr og fugle. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

Stk. 4. Ministeren kan tilsvarende ophæve jagttiden for en vildtart.

Stk. 5. Jagttider kan fastsættes som gældende for:

- hele landet,
- dele af fiskeriterritoriet,
- landsdele,
- øer,
- amter,
- kommuner og
- velarronderede lokalområder, såfremt ¼ af de lodsejere, der hver ejer mindst 1.400 m² af området, og som tilsammen har jagtret på ¼ af områdets samlede areal, fremsætter begæring herom.

Den obligatoriske jagtprøve:

Tilmelding til jagtprøven, der afholdes i 2 perioder hvert år, sker ved indbetaling af et af landbrugsministeren nærmere fastsat gebyr til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning.

Indbetaling skal ske ved anvendelse af særlige giroindbetalingskort, der fås ved henvendelse til Landbrugsministeriets Vildtforvaltning eller ved Vildtforvaltningens lokale konsulenter.

Ønskes prøven aflagt i årets første prøveperiode (1. april - 30. juni), skal tilmelding ske inden udgangen af februar måned. Ønskes prøven aflagt i årets anden prøveperiode (1. september - 31. oktober) skal tilmelding ske inden udgangen af juli måned.

Bekendtgørelse om jagttid for visse pattedyr og fugle

I henhold til § 26, stk. 3, 4 og 5, jfr. § 51, stk. 4 i lov nr. 221 af 3. juni 1967 om jagt og vildtforvaltning, som ændret ved lov nr. 294 af 9. juni 1982, fastsættes:

§ 1. GENERELLE JAGTTIDER:

a. *Hovdyr:*

Kronhjort og kalv	01.09-31.01
Kronhind	01.10-31.01
Dåhjort og kalv	01.09-31.01
Då	01.10-31.01
Sikahjort og kalv	01.09-31.01
Sikahind	01.10-31.01
Råbuk	16.05-15.07
	og 01.10-31.12
Rå og lam	01.10-31.12
Mufionvædder	hele året
Mufionfår og lam	01.10-31.01
Vildsvin, orne	hele året
Vildsvin, so og grise	01.10-29.02

b. *Rovdyr:*

Mink, der anses som vildt i h. t. Lov om mark- og vejfred	hele året
Ræv	16.06-15.02
Husmår	16.06-15.02
Grævling	16.06-15.02
Mårhund	hele året
Vaskebjørn	hele året

c. *Gnavere:*

Hare	01.10-18.12
Vildkanin	hele året
Egern	01.09-29.02

d. *Andefugle:*

Grågås	01.08-31.12
Blisgås	01.09-31.12
Sædgås	01.09-31.12
Kortnæbbet gås	01.09-31.12
Canadisk gås	01.09-31.12
Gråand	01.09-31.12
Atlingand	01.09-31.12
Krikand	01.09-31.12
Spidsand	01.09-31.12
Pibeand	01.09-31.12
Skeand	01.09-31.12
Taffeland	01.09-29.02
Troldand	01.10-29.02
Bjergand	01.10-29.02

Hvinand	01.10-29.02
Havlit	01.10-29.02
Ederfugl	01.10-29.02
Sortand	01.10-29.02
Fløjlsand	01.10-29.02
Stor skallesluger	01.10-29.02
Toppet skallesluger	01.10-29.02

e. *Hønsfugle:*

Agerhøne	16.09-31.10
Fasanhane	01.10-31.12
Fasanhøne	21.10-30.11

f. *Vandhøns:*

Blishøne	01.09-29.02
----------	-------------

g. *Vadefugle:*

Stor regnspove	01.09-31.12
Lille regnspove	01.09-31.12
Dobbeltbekkasin	01.09-31.12
Enkeltbekkasin	01.09-31.12
Skovsneppe	01.10-31.12

h. *Mågefugle:*

Hættemåge	01.09-29.02
Stormmåge	01.09-29.02
Sildemåge	01.09-29.02
Sølvmåge	01.09-29.02
Svartbag	01.09-29.02

i. *Duer:*

Ringdue	01.08-31.12
Tyrkerdue	01.10-30.11

§ 2. LOKALE JAGTTIDER:

I Sønderjyllands amt:

Kronkalv	ingen jagttid
Kronhind	ingen jagttid
Dåhjort	ingen jagttid
Dåkalv	ingen jagttid
Då	ingen jagttid
Fasanhøne	16.11-30.11
Stor skallesluger	ingen jagttid

I Sønderjyllands amt

for så vidt angår øen Als:

Råbuk	16.05-15.07
	og 01.11-31.12
Rå og lam	01.11-31.12
Hare	01.11-18.12
Fasanhane	01.11-31.12

Halvøen Kegnæs:

Råbuk, rå og lam	ingen jagttid
------------------	---------------

*I Sønderjyllands amt
for så vidt angår*

øen Rømø:

Råbuk	16.06-15.07
	og 01.10-31.12
Rå og lam	01.12-18.12

§ 3. Pattedyr og fugle, for hvilke der ikke er fastsat jagttid, er fredede hele året.

Stk. 2. Pattedyr og fugle, for hvilke der er fastsat jagttid, er fredede uden for jagttiden.

§ 4. Fredning af en vildtart omfatter, hvor ikke andet er angivet, tillige artens yngel samt reder og æg.

§ 5. Overtrædelse af bekendtgørelsen straffes med bøde.

§ 6. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. april 1986.

ET GRAM FRYSESKAB HAR MANGE FORDELE, NÅR DU SAMMENLIGNER MED EN FRYSEBOKS!

VAREFAKTA

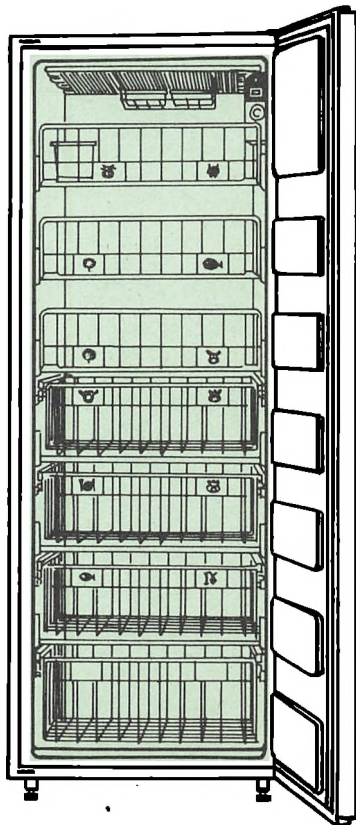

Et Gram fryseskab bruger mindre strøm, og har større indfrysningsskapacitet, end en fryseboks af nogenlunde samme størrelse.

Og det er dejlig nemt, når du lige skal have noget i fryseskabet, for det fylder så lidt, at det sagtens kan stå i køkkenet.

Desuden er det så overskueligt med vareskilte på hylder og trådkurve, at du undgår glemte pakker.

Gram har fryseskabe i 5 størrelser fra 100 til 330 liter, –vi dækker alle behov!

FS 330

H:166,5 cm. B:59,5 cm. D:62,1 cm.

Rumindhold: 330 ltr. ******** frys.

Elforbrug: 1,74 kWh pr. døgn.

Indfrysningsskapacitet:
32,2 kg. pr. døgn.

**Dansk produceret
til danske
forbrugere!**

GRAM

Gram brochureservice: 04 54 04 04

MARKEDSFORTEGNELSE

Sønderjyllands amtskommune

Annum, første lørdag i maj og tredje lørdag i september, heste.

Gram, pinselørdag, heste.

Høruphav, pinselørdag, heste.

Kliplev, anden lørdag i juni, heste.

Løgumkloster, 25. april og 15. august, heste.

Ravsted, 20. juni, heste.

Skærbæk, hver onsdag marked med heste og slagtekvæg.

Vollerup, sidste lørdag i juni, heste.

Åbenrå, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ribe amtskommune

Brørup, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. 21. januar, 18. februar, 18. marts, 1., 8. og 22. april, 20. maj, 15. juli, 19. august, 2. og 16. september, 7., 21. og 28. oktober, 4. og 18. november, 2. og 16. december levekvæg samt 11. marts, 6. maj og 23. september heste og levekvæg.

Bække, tredje lørdag i juni marked med heste.

Esbjerg, 1. lørdag i juli, hestemarked (Korskroen).

Grindsted, hver mandag marked med heste og slagtekvæg. Torvedag samt grisemarked hver torsdag.

Ho, 29. august fåremarked.

Varde, hver mandag eksportmarked med slagtekvæg; hver torsdag i april og oktober og hver første og tredje torsdag i de øvrige måneder marked med heste og levekvæg. De øvrige torsdage marked med levekvæg. Ingen markeder for levekvæg i januar, februar, juni og juli måneder.

Vorbasse, næstsidste fredag i juli, heste.

Vejle amtskommune

Horsens, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver fredag marked med levekvæg. Torvedag hver onsdag og lørdag; landboauktion og grisemarked hver fredag.

Kolding, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Vejle, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Ringkøbing amtskommune

Høning, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Torvedag hver tirsdag og lørdag, grisemarked hver torsdag.

Holstebro, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver torsdag marked med levekvæg og grisemarked.

Lømvig, hver tirsdag marked med heste og slagtekvæg.

Skjern, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver fredag marked med levekvæg.

Ulfborg, 26. august, heste og levekvæg.

Århus amtskommune

Hammel, hestemarked 1. lørdag i september. Grisemarked hver torsdag, hvis helligdag søgnedagen før.

Kolind, 2. onsdag i september, heste.

Randers, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg; hver lørdag marked med heste og levekvæg.

Salten, 19. og 20. juni, heste.

Skanderborg, torvedag hver fredag; grisemarked hver tirsdag.

Århus, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg på kvægtorvet.

Viborg amtskommune

Bjerringbro, lørdag den 13. og søndag den 14. juni, heste.

Hurup (Møllekroen), Første lørdag i august og den følgende søndag heste.

Kjellerup, hver onsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Skive, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Thisted, hver torsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver tirsdag marked med levekvæg.

Viborg, fjerde lørdag i april og september marked med heste.

Vildsund, 4. onsdag og den følgende torsdag i juli, heste.

Nordjyllands amtskommune

Brovst, første lørdag i august marked med heste.

Brønderslev, anden mandag i hver måned (i marts og september den første mandag), heste.

Flauenskjold, 14. september, heste.

Hjallerup, sommermarked med heste den første fredag i juni, med forprang dagen før.

Hjørring, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Hobro, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.

Jørsløv, lørdag den 25. juni og søndag den 26. juni, heste.

Nibe, hver mandag marked med heste og slagtekvæg.

Pandrup, tredje lørdag i september, heste.

Ålborg, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg. Hver fredag marked med levekvæg og grisemarked.

Års, hver mandag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Øerne øst for Storebælt

Holbæk, hver tirsdag eksportmarked med heste og slagtekvæg.

Højby Sj., pinselørdag, heste.

Jægerspris, 27. juni, heste.

Ringsted, sidste lørdag i februar, anden lørdag i april, juni og oktober samt første lørdag i august, heste.

Ny Toftegård pr. Ølstykke, 28. februar, heste.

Øerne vest for Storebælt

Egeskov, 16. september, heste og kreaturer.

Odense, hver mandag (eller hvis helligdag den påfølgende tirsdag) eksportmarked med heste og slagtekvæg; 30. juni (St. Knud), heste; hver onsdag marked med levkvæg og grisemarked.

Svendborg, hver tirsdag eksportmarked med slagtekvæg.

Ørbæk, 2. lørdag i jull. Heste, slagtekvæg, får og geder.

SYDSLESVIG

Markedsfortegnelsen for Sydslesvig forelå ikke ved redaktionens slutning.

Noteringer

© Sprogforeningens Almanak

Citater - med tydelig kildeangivelse - tilladt i henhold til gældende regler.

ISBN nr. 87-85122-114

Tekster til næste udgave må - såfremt anden aftale ikke foreligger - være indsendt inden 1. juni.
Manuskripter til mindeord modtages dog indtil 1. oktober.

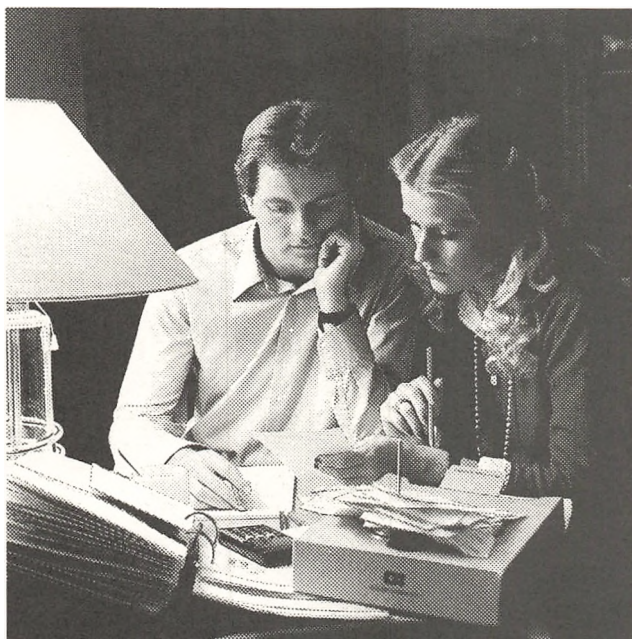
SPROGFORENINGENS ALMANAK

Redaktion: Arne G. Larsen, Bakkevænge 11, Øster-Lindet
6630 Rødding. Telefon 04 84 63 50 (priv.) - 04 84 64 15 (kontor)

Ekspedition: Dy-Po Tryk, Søndervang 4, 6400 Sønderborg

Få mere ud af budgettet med Totalrådgivning i Den Danske Bank.

DEN DANSKE BANK

Vi ser på Deres økonomi med nye øjne.

